

Л. ОГНЕВА

**ПОДАРУНКИ
ПРЕДКІВ**

Людмила ОГНЕВА

ПОДАРУНКИ ПРЕДКІВ
(друге видання)

КИЇВ - 2021

Огнєва Л.

Подарунки предків (друге доповнене видання). /

Огнєва Людмила – К. : ФОП Маслаков, 2021. — 126 с.

Сьогодні усі негаразди в суспільстві пов'язують зі кризою. Чи то економічною, чи екологічною, чи етнічною, чи демографічною, чи оздоровчою. Але всі вони у перекладі з грецької означають одне – "вирок". Варто було б замислитися над цим.

У пошуках виходу зі будь-яких криз нам треба звернутися до правитоків нашого народу.

У книзі розповідається про мудру традиційну українську звичаєву культуру, про вплив на здоров'я людини української пісні, молитви, оздобленого вишивкою одягу, традиційних українських танців.

Книга буде цікава як молоді, так і старшим людям.

© Огнєва Л., 2021

МИСТЕЦТВО, УСПАДКОВАНЕ ВІД ПРЕДКІВ...

Воловненко В.

Всесвіт на вістрі голки.

Майстриня Людмила Огнева, фізик за освітою, стверджує: у кодах української вишивки зашифрований безмежний космос

Біографія Людмили Огневої багата на географічні назви. Дівчина родом із Вінниччини, але сталося так, що доля закинула родину на Донбас. Після закінчення школи подалася «за компанію» з подругою поступати до університету в російський Воронеж. Згодом отримала розподілення на воронежський радіозавод, потім викладала в Донецькій політехніці та працювала в одному з конструкторських бюро «шахтарської столиці». Та й зараз ця немолода вже жінка невтомно подорожує Україною, а то й за її межами, пропагуючи унікальне народне мистецтво «живопису нитками», розкриваючи всім бажаючим його потаємний зміст.

Нитка, що тягнеться з дитинства

— Вишивати навчалась, як більшість українських дівчат тієї доби, буквально змалку, — розповідає пані Людмила. — У нашій

хаті навіть повсякденний рушник–втиральник був оздоблений вузькою барвистою стрічкою. А справжній переворот у свідомості пережила десь півтора десятка років тому, коли мені потрапила на очі журнальна стаття із промовистою назвою «Орнамент: оздоба чи магія». На основі вчення Володимира Вернадського про ноосферу там розвивалася ідея тісного зв'язку всього живого, зокрема людини, з оточуючим Всесвітом. Йшлося про те, що графічні орнаменти, сполучення кольорів несуть у собі призабуту інформацію про вплив на людські організми, що вони можуть бути оберегами від хвороб та негативного впливу, зрештою — від того, що зветься злою долею. Тема буквально захопила мене.

Огнева доводить: чергування елементів традиційного українського орнаменту, їх колір, форма впливають на нашу підсвідомість приблизно так само, як музика. Дія графічних образів, за переконанням нашої співбесідниці, потужна за своєю енергетикою. Недарма в Україні вишивці, як і пісні, споконвіку надавали сакрального значення — вона супроводжувала селянина від народження до смерті.

А зруйновано усталений порядок речей було, між іншим, на початку минулого століття комівояжерами, що реалізували по селах дешеві парфуми та мило: з рекламних міркувань крам загортали у паперові шаблони для вишивання західних зразків — звідки й пішли всі ті гламурні котики та трояндочки із сердечками. Споконвічні ж народні графічні коди призабулися. Зараз лише лічені майстрині–ентузіастки намагаються зрозуміти їх, зберігши для майбутніх поколінь. Донеччанка Людмила Огнева — одна з таких.

Про футбол та «гречку»

Сорочка–вишиванка вважається таким самим беззаперечним українським брендом, як, наприклад, сало. Проте, доводить Людмила Огнева, цей старовинний одяг приховує багато секретів, тонкощів, незрозумілих сучасному

городянину. Іноді доходить до анекдотів. Класичний приклад від знавця народних звичаїв професора Віктора Давидюка: якимось на фольклорному святі він помітив на свитах хлопців, що витанцьовували на сцені, вишиту «роженицю» — символічне побажання власникові... легких пологів. Огнева, пригадавши цю історію, додає, що не так давно сама змушена була почати гостру дискусію, коли гравцям команди «Шахтар» з рекламною метою подарували українські вишиті сорочки. За її твердженням, малюнок було хаотично обрано: цільний, нерозділений «чоловічий» ромб в основі орнаменту, квітка калини, що здавна символізує дівочу незайманість, у сполученні з рівнораменним хрестом (знак шлюбу) — однозначно, ніби в газетному оголошенні, повідомляли: «я — вільний, шукаю цнотливу дівчину, можу й одружитися».

— Навряд чи подружки наших футбольних «бразильських козаків» схвалили б такі колективні «стрибки в гречку», якби, звичайно, розумілися на традиційному українському шитті, — дошкулюно зауважує пані Людмила.

— Яку ще графічну інформацію приховувала вишиванка? — цікавлюся у майстрині.

— По-перше, це був паспорт, який точно розповідав, з якої місцевості українець, якого роду, навіть якого соціального статусу. І це «особисте посвідчення» вважалося дійсним не лише за життя. Побутовув звичай, що весільні святкові сорочки, чоловіча та жіноча, ховалися в скриню, і через роки в них людину ховали — аби на тому світі подружжя могло впізнати одне одного. Взагалі традиційна українська вишивка несе безліч кодів. Найпоширеніший — дерево життя — водночас символізує три світи, підземний, земний та небесний, та нерозривну єдність минулого, сучасного, майбутнього. Птахи на рушниках — то голуби, ще дохристиянський символ духів померлих предків, що оберігають родину.

А от павичі, пояснює наша співбесідниця, скоріше за все, прийшли з Візантії, разом із вірою в Христа. В українській

традиційній міфології цей птах означав перевертня—чорта, що причепурився до відьомського шабашу. Взагалі вікові «нашарування», що характерні для всієї нашої культури, повною мірою відбилися у вишивці. Зокрема, фахівці знаходять у ній елементи культу оленя, характерного для скіфів, навіть візерунки Трипільської культури.

Доля на полотні

Фундаментальні знання з теорії народної вишивки дозволили Людмилі Огневій кілька років тому взятися за відповідальну працю: створення візерунків для вишиванок, присвячених видатним постатям української історії, від старої доби до наших днів — колекція «Молюсь за тебе, Україно!».

— Пошуки історичних свідчень йшли непросто, — згадує пані Людмила. — Але мені, мабуть, у гідній справі Бог помагав. От коли я підступилася до сорочки Василя Стуса, то зуміла розшукати його сестру, яка понині живе в Донецьку. Та показала в сімейному альбомі знімок зі шкільного випускного Василя, де майбутній поет стоїть саме у вишиванці. Справила її хлопцю до знаменної дати рідна тітка, отже, сорочка була в подільському стилі. Так само архівні фото допомогли у випадку з В'ячеславом Чорноволом. Сорочка Тараса Шевченка, вишита сестрою білим по білому, відшукалася в одному зі столичних музеїв Кобзаря, коли я експонувала там свої колекції. Дещо довелося домислювати на власний розсуд, спираючись на вивчення біографій Богдана Хмельницького, Івана Франка, Алли Горської, Олекси Тихого. Скажімо, для сорочки гетьмана Павла Полуботка став у нагоді орнамент, здавна відомий як такий, що сприяє загоєнню ран — адже український гетьман страждав від тортур, будучи ув'язненим у казематах російської Петропавлівської фортеці. У вишиванці, присвяченій засновнику ОУН Євгену Коновальцю, — то дуб, символ мужності, стійкості. Для Олекси Гірника, який здійснив акт самоспалення на могилі Шевченка в Каневі, протестуючи проти русифікації України, я обрала

жовтогарячий та чорний кольори.

І впала зірка Полин...

Наступним масштабним проектом майстрині стало відновлення вишивок покинутих сіл Чорнобильської зони — «Пам'ять на життя», здійсненим нею у співдружності з донецьким меценатом та ветераном—чорнобильцем Віктором Тупілко. За зразками, що їх із ризиком для життя знаходили в радіоактивній зоні добровільні «сталкери», згодом було відновлено цілий пласт народної культури, здавалося б, назавжди втрачений.

— Експозицію склали два десятки тематичних пар зображень, — пояснює пані Людмила. — Зверху так званий семплер зі зразками вишивки конкретного населеного пункту. Нижче — чорний квадрат, що символізує землю, апокаліптична восьмикутна «зірка Полин», що принесла катастрофу, колючий дріт «зони відчуження», а поверх — хрест, створений на основі орнаментів, притаманних тому чи іншому селу — як невмируща надія відродження.

Чорнобильська виставка «Пам'ять про життя» з великим резонансом проїхала всією Україною, а нещодавно повернулася з-за кордону, побувавши в Мюнхені та Парижі. Огнева каже, що після кожної такої подорожі сідає за ретельне вивчення книги відгуків, розшукуючи там і адреси нових однодумців, і оригінальні ідеї для подальшої творчості.

У найближчих планах Людмили Огневої — організація в Донецьку «параду вишиванок» на День незалежності. Для Києва та західних регіонів України такі масові громадські заходи стали звичними, а от «шахтарська столиця» приміряє на себе прадавні українські графічні коди чи не вперше.

Газ. «Україна молода», № 080 за 05.06.2013

Візуальна ознака національної ідентичності та самосвідомості

При набутті Україною незалежності традиційний народний одяг почав входити в наше буття. Подібне явище спостерігалось ще 150 років тому серед молоді та інтелігенції, які почали усвідомлювати себе українцями. Зрозуміло, що під час існування Російської імперії та відсутності Української держави саме через народне вбрання, у якому виразно окреслена самобутність українського етносу, можна було, навіть мовчки, проявити себе українцем і вказати на належність до такої давньої культури, як українська.

Опанас Сластьон у своїх спогадах про навчання в Петербурзькій академії мистецтв у 1874–1882 рр. також акцентував увагу на мотивах одягання народного вбрання: «Мартинович, небіжчик Васильківський та й я – були стрижені в кружок і по можливості носили українську одягу, – правда, се були традиції часів давніших, т. зв. тоді “хохломанства”, та нам се було байдуже, бо головна мета – аби «вони» знали, що «ми» існуємо й будемо існувати». І хоч до Академії мистецтв у Петербурзі приймали представників різних національностей, а випускали тільки російських митців, друзі лишилися українцями.

Також відомо, що майбутній художник *Михайло Гаврилко*, збираючись на навчання в Петербург до художньо-прикладного училища на початку ХХ ст., не послухав поради справити собі європейський одяг, а замовив українське вбрання з червоними чоботами. Такий колоритний вигляд постійно привертав увагу охочих подивитися на нього. М. Гаврилко виключили з Художньої академії і посадили в тюрму за організацію студентського страйку. Після Першої світової війни М.Гаврилко стає одним із організаторів війська Українських січових стрільців та Сірої дивізії Армії УНР. Хвиля

А. Водозазкий

Н. Савченко

В. Сліпак

П. Павлов

А. Водолазський

Н. Савченко

В. Сліпак

П. Павлов

червоного терору знову примусила М.Гаврилка змінити стек на шаблю. Він створив козацький загін, який боровся проти більшовиків у районі Диканьки та Божкового. У жовтні 1920 року Гаврилка видав агентам ЧК нібито його найкращий друг. Червоноармійці катували отамана, а потім спалили живцем у топці паровоза на станції Полтава (нині станція Полтава-Південна). Майже вся творча спадщина Михайла Гаврилка знищена. У 1956 році, через три роки після смерті Сталіна, за вказівкою з Москви, всі його роботи зі Львівського художнього музею були спалені. Тож ще більшу цінність становлять поодинокі роботи, котрі

вціліли в родині, приватних колекціях, музеях Європи.

Дослідники сходяться на думці, що процес публічного вираження української самоідентифікації в одязі був започаткований *Т. Г. Шевченком*. Із цього приводу І.С.Тургенєв писав: «У високій, баранячій шапці, в довгій темно-сірій чумарці з довгим смушевим коміром, Шевченко мав вигляд справжнього малороса, хохла. Портрети, що залишилися після нього, дають загалом вірне про нього уявлення». Якщо до Шевченка кожух і смушева шапка вважалися лише верхнім одягом українського селянства, то Тарас Григорович вклав у це вбрання нове символічне значення – свідомого атрибуту українства. Т. Шевченко ігнорував існуючі правила, за якими одяг поділявся на міський і сільський, елітний і простонародний, загальноєвропейський та етнічний, і водночас не допускалося його перемішування.

Софія Русова (Ліндфорс) - відомий український педагог згадує, як наприкінці 1870-х років вона разом із простими мешканцями Чернігова відправилася на поклон до київських угодників. Але зробити це не вдалося: біля Ніжина її – дворянку, одягнену не за статусом, у компанії з простими «бабами» зупинив урядник.

Іван Франко «відрізнявся од загалу своїм костюмом – вишиваною сорочкою серед пишних комірців і краваток». Причому любив одягати вишиванку і в будні, і в свята. Водночас чоловічу вишивану сорочку, оцей обов'язковий елемент українського національного строю, Іван Франко носив з європейським костюмом-трійкою. І це був новаторський підхід до трансформації образу українського інтелігента, у якому поєднувалися прадавня українська традиція і модерні запити нової епохи.

Сьогодні, як і тоді, використання народного одягу викликано свідомим проявом власної позиції.

22 травня 2014 року, коли Дружківку захопили бойовики, Анатолій *Водолазький* вийшов до пам'ятника Леніну на одиночну акцію протесту.

Він простояв з Державним прапором в руках десять хвилин, потім невідомі у масках забрали його до підвалу. Міліція не допомогла, просто спостерігала. Прапор, який патріот тримав у руці, бойовики кинули собі під ноги. «Я дав собі слово: якщо виживу, ходитиму туди щороку. Я вижив, хоч мене й катували там, вибили зуби, заставили носити пісок мішками. Це було у Краматорську. Якесь жінка, що йшла повз, побачила це і хотіла допомогти, вона зі мною носила мішки піску, я розшукую її вже три роки, хочу подякувати», – говорить народний герой України Анатолій Водолазький.

Надія Савченко - українська військова, штурман-оператор вертольота Mi-24 16-ї окремої бригади армійської авіації Сухопутних військ Збройних Сил України, старший лейтенант. Народний депутат України 8-го скликання. Герой України (2015). Під час війни на Сході України 2014 року брала участь в

антитерористичній операції як доброволець батальйону «Айдар». При цьому залишалася діючим офіцером ЗСУ, беручи участь в АТО в межах двох відпусток. Водночас написала рапорт на звільнення зі Збройних Сил України. У боях біля селища Металіст під Луганськом, йдучи за пораненими, потрапила в полон терористів 18 чи 19 червня 2014 року. Опинилась на території Росії і звинувачена у вбивстві російських журналістів, хоча вже була у полоні проросійських сепаратистів. Більше року Надію Савченко утримували у СІЗО в Росії.

Василь Сліпак — український оперний співак (контртенор, бас-баритон), соліст Паризької національної опери, волонтер, учасник бойових дій під час війни на Сході України у складі добровольчих формувань, позивний «Міф». Загинув у бою поблизу Дебальцевого.

Павло Павлов (позивний «Аскольд») – волонтер-психолог, учасник Майдану, доброволець батальйону «Айдар». Народився і жив у Донецьку. Заздалегідь готувався захищати Батьківщину: «Коли у 13-му році Яник почав затискати гайки, я відчув, що потрібно якійсь військовій справі навчатись, бо у нас ще буде кров і війна. Саме тоді не витримав ватного руху – ідесь тижнів за два до початку Майдану хотів їхати у Французький легіон. Але не доїхав, тому що почався Майдан, на якому був від самісінького початку. Після Майдану ми хотіли їхати і вихоплювати «сепарів» по Донецьку. Коли у червні повернувся до Києва, один знайомий запропонував поїхати в батальйон «Айдар» на Луганщині. Я поїхав подивитися і залишився там».

За українську Україну.

У засобах масової інформації, зокрема, у “Сільських вістях”, “За українську Україну”, “Донецькому кряжі – плюс” останнім часом обговорюється тема, пов’язана з Національною спілкою майстрів народного мистецтва

України (НСМНМУ), у якої Київська влада забирає приміщення, що ставить під загрозу існування Спілки. На її захист став Союз Українок. За моєю пропозицією делегати V з'їзду СУ звернулись до Президента, Прем'єр міністра та київського міського голови. До них також звернулись працівники установ культури, майстри Донеччини, керівники культурних установ, навчальних закладів та культурно-просвітницьких організацій Донецької області. Відправлено звернення до народного депутата Раїси Богатирьової.

Створена НСМНМУ у 1990 році. На установчі збори приїхали представники 24 областей, окрім Донецької. Хтось, а не майстри, вирішив, що нам Спілка не потрібна. Я, особисто, зверталась до Обласного науково-методичного центру народної творчості, яке тоді очолював Донат Патріча, з пропозицією створити осередок Спілки майстрів. “Нет!” – була відповідь. А Спілка майстрів нам всім в Україні, від Сходу до Заходу, була потрібна.

З майстрами всієї України обговорювались питання: про “Прикмети й критерії нашого народного мистецтва”, “Специфіку народного мистецтва”, “Феномен народного мистецтва в суспільній свідомості України”, “Генетичну природу традиції та інновації”, “Відродження православного мистецтва” та ін. Справжнім скарбницею знань стали публікації у кварталнику “Народне мистецтво”, що видає НСМНМУ. Але для нас, у Донецькій області, ця інформація була і є недоступною. Чи можна у нас купити українську книгу, часопис, або газету, щоб хоча би з них дізнатись про новини в українському мистецтві? Про заходи, які проводила Спілка ми дізнавались, коли вони вже відбулись. Виявляється, спілка запрошувала і нас, звертаючись до відповідних державних установ, бо ж не було спілчанського осередку. А сьогодні поширюється думка: “Донецьких Київ не визнає.” І як докір: “Тільки одного майстра з Донеччині прийнято до Спілки”. Тобто мене.

Я ж попала у поле зору відомої в Україні мистецтвознавиці Лідії Орел ще у 1994 році (того разу я привезла на III з'їзд Союзу Українок свої вишивки). 1995 року отримала від Л.Орел запрошення на Всеукраїнську виставку-ярмарку, які щорічно влаштовує Музей народної архітектури та побуту НАН України, а там вже відбулось знайомство з головою Спілки майстрів лауреатом Національної премії ім. Т.Шевченка народним художником України Володимиром Прядкою. Він запитав мене, чому не взяла участь у Всеукраїнській виставці-конкурсі "Український вишитий рушник": "Оцей рушник ми б відзначили". А я, навіть, не знала з ким розмовляю, і дивувалась – чому такий натовп оточив нас, бо ж дуже довго Володимир Прядка розмовляв зі мною, цікавився станом справ народних ремесел на Донеччині.

Вже 12 років я підтримую зв'язок зі Спілкою майстрів. Стати членом НСМНМУ не мріяла. Але коли на Донеччині почалось нищення мистецьких творів, зрозуміла нам потрібен осередок НСМНМУ. Та стати членом спілки майстрів народного мистецтва не просто. Правила для всіх однакові. Вони закріплені Статутом. Одного володіння прийомами ремесла – недостатньо.

Поміж деяких митців-аматорів побутує думка, що мистецький твір можна творити й не дотримуючись об'єктивних законів. "А мені так подобається! Я так хочу!" Але ж інтуїції та логіки не завжди достатньо. Як вислід: твір – не досконалий. Та не їх вина, а біда у тому, що донецькі майстри відлучені від національного життя і торують шлях самотужки.

Народне мистецтво є найбільшим скарбом українського народу. В ньому закодована вся наша багато тисячолітня історія. В різьблених, вишиваних, тканих орнаментах, що є слідами давнього піктографічного письма, можна прочитати про глибини нашої Пракультури, про землю, на якій 7 тис. років виникла хліборобська цивілізація.

В успадкованому нами народному мистецтві ми до сьогодні бачимо сліди віри предків у Богиню – Праматір нашого

Роду, культ Сонцеликого Дажбога, восьмикутною зорею якого стрічаємо новий рік, розшитими рукавами славимо жіночу вроду й знаками-оберегами захищаємо груди чоловіка, вишитим на рушнику Деревом життя благословляємо створення сім'ї, новонародженого й проводимо небіжчика в останню путь.

Треба донецьким критикам і тим, хто біля його культурного керма, усвідомити, що термін "НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО" означає МИСТЕЦТВО, УСПАДКОВАНЕ ВІД ПРЕДКІВ. Це поняття було введено у мистецтвознавство Данилом та Вадимом Щербаківськими, і підтверджене практикою впродовж усього ХХ ст. Тож, зрозуміло, що член НСМНМУ, повинен матеріалізувати у своїх творах дух народу. Відчувати ритм, кольористику, пластику, притаманні національному народному мистецтву, знати і розуміти його символіку, афористичність.

Нам мешканцям сучасних міст для душевної рівноваги з рідною землею не вистачає в побуті повногрудих глеків, тканин, вишитих виробів, різьблених та розписаних меблів. Маючи в своєму домі вироби, не властиві нашій культурі, ми все життя страждаємо від розбалансування психіки, ніби ми не вдома, а в гостях. Ритми речей, що залежать від пластики, кольору, ритміки та масштабу орнаменту, повинні співпадати з біоритмами Землі, в унісон з якою б'ється наше серце. А ми живемо в світі чужих речей. Спілкуємось мовою, ритм якої не співпадає з ритмом нашої рідної.

Отже, завдання народних митців – творити світ українських речей, тоді народ почуватиме себе комфортно. Національна Спілка майстрів народного мистецтва України (НСМНМУ) – сьогодні єдина в державі творча спілка, що залучена до реалізації Закону України "Про народні художні промисли в Україні", положень Указу Президента України "Про відродження традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів в Україні", розробки державної програми "Про відродження, збереження та розвиток народних художніх

промислів в Україні". Вся Україна за підтримки НСМНМУ почала цей шлях ще у 1990 році і створює відповідні умови.

Коли випадає приїхати до Києва і прийти до Спілки, то маєш можливість поспілкуватись з головою НСМНМУ заслуженим діячем мистецтв України Євгеном Шевченком, мистецтвознавцем Володимиром Титаренком, керівником виставкового центру Валентиною Корнієнко. Ніхто з нас ніколи не відчув зверхнього ставлення до донецьких.

Наші майстрині вже чотири роки беруть участь у Всеукраїнських виставках, організованих Спілкою. Гідно представляють наш край.

НСМНМУ видав каталоги "Народні художні промисли України" (2004), "Український вишитий рушник" (2005), "Українське народне мистецтво" (2005). Готується до друку каталог за 2006 рік. У кожному з них ви побачите імена 7 – 10 майстринь з Донеччини. А за підсумками конкурсу "Український вишитий рушник" (2005) лауреатами стали Людмила Огнева, Ізоolda Яхно, Ольга Журба, відзначена дипломом робота Валентини Білаш. Тоді ж проходив Всеукраїнський конкурс дитячих творів, про який у Донецьку нас ніхто не попередив. Але НСМНМУ само подало на конкурс роботу Олі Журби. Результат – перше місце. Чи свідчить все це, що донецьких Спілка не визнає? Здається, хтось дуже не хоче, щоб у нас постав осередок НСМНМУ. Але я впевнена – у нас буде осередок Національної спілки майстрів народного мистецтва України. Буде і НСМНМУ.

"Донеччина" № 42 5 червня 200

Традиції та життєдайність етносу

*"Краса збереже світ, якщо
вона спрямована на добро".*

Федір Достоєвський

Нещодавно побачила світ монографія кандидата психологічних наук Володимира Куєвди "Міфологічні джерела української етнокультурної моделі: психологічний аспект" (далі –

Монографія), яку видав у Донецьку Український культурологічний центр.

Автором сформульована система цінностей, яка має скласти психологічний стрижень національної ідеї. В. Куєвда доводить, що народ, який свідомо, чи напівсвідомо формує свій спосіб життя за законами тисячолітньої традиції, забезпечує життєдіяльність свого етносу. Як важливо розуміти це зараз, бо Україна з її прадавніми коренями проходить сьогодні шлях неабиякої трансформації. І їй слід, залишаючись відкритою до найновіших вимог часу, не забувати про ті корені. Де ж їх шукати? Про це у свій час писав Іван Франко: *“Невичерпна скарбниця є народна мудрість і мистецтво, вони сягають сивої давнини, розвиваються тисячоліттями, дають наснагу поетам, письменникам і малярам. Історикам і науковцям дають поштовх до праці і розшуків.”* (Львівський кур’єр, 1884).

Минає все, вмирають покоління, все перетворюється в прах, лишається тільки дух народу, матеріалізований у творах народного мистецтва. Народне мистецтво є найбільшим скарбом українського народу. В ньому закодована вся наша багато тисячолітня історія.

В елементах малої архітектури, екстер’єрах та інтер’єрах будівель, вітрових дошок на причілках будинків, “коньках”, оформленні криниць, господарчих приміщень, вітряків, в оздобах меблів втілені архаїчні уявлення про “подію-подій” – народження життя. Графічні символи творення стали основними елементами більшості традиційних українських орнаментів. Вони зустрічаються на керамічному посуді, декоративних виробах (килимах, обрусах, рушниках тощо). Проте у більшості випадків для користувача ці символи залишилися ознаками красивого, втративши розуміння глибинного змісту. Але найгірше те, що майстри, які вважають себе народними, намагаючись створити щось своє оригінальне, руйнують усталену систему символів. Тут впору нагадати застережуючий вислів французького філософа Мішеля Фуко: “руйнування

символів довкілля руйнує саму людину” (В.Куєвда). Монографія).

Ілюстрацією ідей, висловлених у згаданій вище монографії Володимира Куєвди, є твори членів Національної спілки майстрів народного мистецтва України (НСМНМУ), які з 26 вересня по 28 жовтня експонуються у приміщенні Донецького обласного художнього музею. Організатори виставки намагаються продемонструвати не тільки рівень майстерності учасників, а й привернути увагу народних умільців на те, які види традиційного народного мистецтва мають перспективу розвитку в нашому регіоні, та дати уявлення про традиційну графічну символіку, що використовується на рушниках, прикрасах з бісеру, кераміці, писанкарстві, різьбярстві, лозоплетінні. Окрім того, виставка творчих робіт членів та претендентів у члени НСМНМУ є першим кроком на шляху створення осередку Спілки на Донбасі. Таку думку висловив, присутній на відкритті виставки, заступник голови НСМНМУ, заслужений діяч мистецтв України Володимир Титаренко.

Керамічні твори на виставці представляють багатофігурні сюжетні композиції “Колядники”, “Осінь. Весілля”, традиційні окарини, брязкальця, дзвони відомого в Україні художника Федора Куркчі (Донецьк) та декоративні пласти, мала пластика, іграшки-свистунці Миколи Ярошко з Луганська.

Олександр та Леонід Терещенки зі Сіверо-Донецька презентують вироби з дерева, рясно оздобленими різьбленням. Дивують мереживом з лози та вишуканістю форм кошики, таці та оплетені пляшки Володимира Баканова з Рубіжного.

Для більшості відвідувачів будуть несподіваними оригінальні за авторською технікою виконання писанки Тетяни Коновал (Свердловськ), яка використовує трипільські, давньослов'янські мотиви.

Вас познайомлять: з епохою козацького бароко рушники Світлани Ігнатченко (Запоріжжя) та Надії Денисюк (Мелітополь); з полтавськими техніками вишивки – рушники Олени

Спеціальної (Красний Луч), Євдокії Антонової та Лідії Задорожної (Донецьк); з технікою вишивки Східного Поділля – рушники Людмили Огнєвої (Донецьк).

Привертають увагу блискучі вироби з бісеру Юлії Сокол, Ірини Рудневої з Маріуполя, Надії Калантай з Красноармійська. І, як завжди, біля прикрас, створених Зоєю Хмарою (Донецьк), зупиняються не тільки молодь та жінки. Сьогодні зі зацікавленістю поглядають на котильйон чоловіки. Не кожний з них може пишатись таким освідченням в коханні. Не тому, що позбавлені кохання, а тому, що їхні подруги не вміють так елегантно освідчитись.

З перших відгуків відвідувачів зрозуміло, що побачене не тільки милує око, а й кріпить віру в краще майбутнє України.

“Донеччина”, №76, 12 жовтня 2007

Вузір-козир – книга буття українців

Останнє тисячоліття в історії України відоме неймовірними зусиллями нищення будь-яких проявів “українства”. Але воно витикалось в кожному поколінні, поставало і поставатиме й надалі. Окрім збереження мови, пісень, обрядів, матеріальної культури тощо, зберігся також спільний для українців спосіб мислення, спільні риси характеру, а звідси – й однакова поведінка за певних умов. Пошуку витоків того незнищеного “українства” присвятила свої наукові дослідження Надія Денисюк.

Після тривалого аналізу цілком конкретних проявів “українства” Н.Денисюк прийшла до висновку, що вони (прояви) лежать на рівні підсвідомості, передаються від діда-прадіда, незалежно від того, яке на сьогодні “начальство”. Це означає, що українські національні риси формувались за умов дуже тривалої (понад сотню поколінь) і дуже жорстокої організації суспільства. Таке впорядковане, яким було праукраїнське суспільство 4500 років тому, навряд чи здатна зробити зараз будь-яка держава. Цей період української історії має назву

“трипільської культури” завдяки місту Трипільлю під Києвом, де речові докази його існування знайшов археолог Інокентій Хвойка.

Надія Денисюк аналізувала згаданий період під кутом зору соціології, теорії релігії, використовуючи інформацію з історії, археології, географії, етнографії, психології, інформатики та інших наук. Вона намагалася створити “інформативну систему понять, за якою можна було б читати тексти поза нашими знаннями.” Їй таки вдалось отримати систему кодування усної мови чи то пак, – письмо праукраїнців. Нажаль, Надія Денисюк пішла з життя, не завершивши свою працю. Залишились журнальні статті та книга “Праукраїнська цивілізація”, де описано лише загальні риси системи кодування праукраїнської мови.

За думкою автора праукраїнці довірили свою мову зіркам як вічній надійній пам’яті. Адже вік зірок вимірюється мільйонами років, а зміни у їхньому розташуванні повільні, 5-7 тисяч років для них – це мить.

Найзручнішими для спостереження на широті біля 50° у часи, про які йде мова, були зірки скупчення Плеяди (Волосожари) в сузір’ї Тільця. Кожну зірку скупчення праукраїнці позначали певним скороченим словом. З назв зірок склались “розповіді” – тексти літературні, релігійні, пояснювальні, заповіді, заборони, які зазвичай передавалися усно за допомогою співу, повторювань та у витворах гончарів.

Десь у III тисячолітті до н.е. праукраїнці починають записувати тексти (розповіді зірок) на *папиру* (сувій з липового лика). Глеєм, що стікає влітку з листя липи, наносили на папиру карту скупчення Плеяди, і, поєднуючи лініями зірки, переносили таким чином існуючу інформативну систему. Виявилось, що лінії з’єднань складають певні малюнки і вся система теж являє собою не просто схему, а малярський витвір. Отримане зображення повної інформації (Головної книги буття), яку

праукраїнці записали на папиру, зберігалось в таємниці і доступ до неї був обмежений.

Цій схемі були дані назви, серед яких автор вибрала *листи-козир* та *вузір-колозир*, об'єднавши у **вузір-козир**. Вузір-козир є одночасно і абеткою, і збірником всіх можливих малюнків. Сам вузір-козир і окремі малюнки з нього, тобто тексти, писали на рушниках та писанках, однак сам вузір-козир брали з папири. Виколювання вузорів на рушниках та розписування писанок входило в обов'язки *киви*, що складали провідну духовну верству суспільства. Це вони створили систему писемності і книгу буття.

“Вузир-козир виконував ще й функцію Головної книги буття праукраїнців, яка навчала, пояснювала, розповідала, впорядковувала і звеселяла, торкаючись духовної, матеріальної, психологічної сторін життя людської спільноти і життя окремої людини в ній. Вона подає також опис чужих країв, небесних світил, рослин тощо. Можливо, спеціальні тексти (наприклад щодо лікування) слід шукати у вузорах (малюнках) рушників, писанок”. (Н. Денисюк. “Праукраїнська цивілізація”, с. 14-15)

Слово “вузір” завжди вживалося вишивальницями, але вже давно вони не сприймають сам вузір, як інформацію, лише як прикрасу. Однак, праукраїнське виколювання вузору на одягу і на рушниках однозначно було викликано віруваннями та обрядами.

Рушники тоді були, як святе письмо, і навіть прати їх мала право особа (*віда*) з провідної духовної верстви суспільства.

Вишивання було життєвою необхідністю, бо кожна людина в суспільстві повинна була дотримуватись певних правил. Ці правила були розписані до дрібниць з урахуванням соціальної та особової психології, необхідних змін у довкіллі. Отже в кожній оселі мав бути як вузір-козир, так і окремі тексти, які мали відношення до цієї родини, або суспільної верстви. Особливо багато уваги приділено у вузорі-козирі козакам.

Ставлення до писанок, різьблення, гончарства, хорового співу (а капела), танців було таке ж саме як і до рушників.

Надія Денисюк встигла відтворити в сучасному вигляді не всі тексти вузіра-козира. Але вже те, що подано у книзі "Праукраїнська цивілізація", дає уяву про життя того суспільства.

Цікаво, що праукраїнську цивілізацію в III тисячолітті до н.е. очолювали жінки. Киви (киві), кими, деми розподіляли між собою сфери накопичених знань. Кими відали водну стихію, деми – різні технології, киви – гуманітарні речі: медицину, астрономію, астрологію, філологію тощо. Проте їх об'єднували спільна царина – рідне суспільство та спільна мета – зробити своє суспільство, свою націю якомога досконалішою, тобто якнайкраще пристосованою жити в гармонії з довкіллям і між собою. Практично це здійснювали через життєво необхідні обряди і правила поведінки, від яких не міг відступити ніхто, бо це означало зраду вірі.

Український етнос глибоко всотав традиції матріархату, ревно зберігав їх всі ці тисячоліття, вони стали для українців природними. І завдяки цьому вдалося відкрити прадавнє Слово (вузір-козир), зміст якого пояснив причину незнищенності "українства".

"Донеччина" № 90 4 грудня 2007

Орнамент – оздоба чи магія?

Слово "орнамент" походить від латинського слова *ornamentum*, що означає - *оздоба*. Складаються орнаменти з елементів, які *ритмічно* повторюються. Зосереджуючи увагу саме на це (*ритмічне повторення*), можемо вести розмову про орнаменти різнокольорові, як видимі, так і ті, що невидимі для ока людини, тобто електромагнітні. Адже видимі кольори сумарно можуть давати зовсім інший електромагнітний колір.

Колись бабусі-знахарки, яких на Україні називали "планетарками", збираючи у певні дні і години лікарські зела, добре *відчували* з яким кольоровим спектром пов'язана кожна

квітка, і який орган тіла людини добре нею лікувати, бо *відчували* який кольоровий ритм випромінює кожен орган людини.

Отже людина - це теж свого роду орнамент, зітканий з генів та емоцій, з вродженим біополем та доповненим вихованням, освітою, працею. Біополе в певних умовах можна бачити у вигляді різнобарвного світіння - аури. В барвах аури відбивається стан психіки - байдужість мигтить сірим, гнів спалахує червоно-чорним, інтелект світиться жовто-золотистим, духовність - голубим. Таким чином, блакитно-жовтий колір аури - це колір інтелектуально і духовно розвиненої людини. Наші предки побачили в цьому національний символ. Вони не вміли фотографувати, але, мабуть, вміли бачити ауру краще від нас.

Сучасна наука про відчуття випромінювання (радіоестезія) стверджує, що на земні емоційні ритми (музика, співи, танці, слово, поезія) накладаються космічні сигнали електромагнітних полів. Здається, ніби цілі етнографічні терени просто-таки "підігнані" під певні орнаментальні ритми. "Космічне випромінювання, яке йде від усіх небесних тіл, охоплює всю біосферу, проймає її всю і все в ній... Біосферу не можна осягнути в явищах, які на ній відбуваються, якщо буде упущено цей її зв'язок з будовою цілого космічного механізму..." - писав Володимир Вернадський¹. Отож специфіку життєвих і творчих ритмів насамперед слід вбачати в енергообміні географічного рельєфу з Космосом, у взаємообміні інформацією між Землею та Космосом за допомогою електромагнітних випромінювань.

У давнину ці явища добре відчували ті, хто був "посвячений" , тобто був поставлений "на сторожі" інтересів свого народу. Відступництво від рідних орнаментів у музиці, танцях, співах, одягові трактувалося ними як зрада і підлягало карі. Трагічна доля спіткала сина скіфського царя - Анахарсиса,

¹ В.Вернадський - Перший Президент Української Академії Наук. один з її засновників.

який жив 5 тисяч років тому і вважався великим філософом. Повертаючись з мандрів у рідні степи, він зупинився у Кизику (Греція), де в той час відзначали свято Матері Богів, і дав обітницю - принести їй жертву по такому ж обряду, якщо дістанеться додому здоровим і неушкодженим. По поверненні так і зробив, але під час виконання ритуального танцю зі зображенням Матері Богів на шиї був убитий стрілою з лука своїм рідним братом - царем Савлієм за зраду рідних звичаїв.

Давні орнаменти - це не тільки зорові магічні знаки-обереги, це - ще й спосіб вижити. Відомо, що трипільські поселення будувалися концентричними колами з майданом посередині. За законами радіоестезії можна допустити, що такою структурою наші предки оберігали своє поселення від шкідливого впливу підземного випромінювання, оскільки коло мало магічно-ритуальну функцію оберега.

Переключимося на так звані "передавачі кам'яного віку" - на кам'яні кола, дольмени й менгіри, які, як виявляється, були генераторами акустичних та електромагнітних коливань. І хоч енергія випромінювання кожного окремого каменя була невелика, але точне розташування всіх каменів разом, форма кола, форма дольменів, матеріал, з якого вони виготовлені, орнаменти на стінах камер створювали могутній енергетичний потік, який біологічно впливав на людину: або руйнівню (при частоті коливань 3, 16, 35 гц - інфразвуковий діапазон), або лікувально (на ультразвукових частотах). Саме орнаменти - зубчасті лінії, зигзаги, концентричні кола, спіралі були отими підбудовними контурами, за допомогою яких "підганялися" потрібні частоти випромінювання.

Навіть у пантеоні язичницьких богів, при князеві Володимирі, на Старокиївській горі стояли позолочені кумири, покриті символічними знаками, які, на думку вчених, задавали певний енергетичний ритм-орнамент цій території. Але орнамент, як і все у світі, любить триєдність: форма-матеріал-орнамент. Все це разом і створює потужну енергетику. Ми

знаємо, що давні собори будувалися на "добрих" місцях, де людина відчувала благотворний вплив енергопотоків. Конструкція собору, енергетично якісний матеріал та форма купола будови, зведена з урахуванням точки золотого перетину² - все це, безумовно, впливало на біополе людини, морально і фізично зцілювало її.

Модельки трипільських хат, знайдені під час розкопок, вказують - мазані білою глиною стіни хат розмальовувалися і ззовні, і зсередини. Сьогодні вже відомо, що біла глина випромінює поле близьке людському, тому добре впливає на стан здоров'я.

Так само повсякденно оберігав людину від хвороб, від поганого ока білий, оздоблений орнаментом, одяг. Адже добрі думки й побажання вкладала майстриня, коли пряла нитки, ткала полотно, відбілювала його на сонці, кроїла, вишивала й шила. Хіба це не установка на добро, на оберіг тому, хто носитиме ту річ?

Давні магічні знаки - *обереги*: восьмипелюсткова розетка чи квітка - Сонце; ромб чи квадрат - Земля; хвиляста лінія - Вода. Один з найдавніших і найпоширеніших мотивів - Праматір Світу, яка постаттю своєю нагадує Дерево Життя або трипроменевий знак трисуття. Трипромінних - універсальний оберіг - енергетичний резонатор, який проявляє себе на всіх електромагнітних хвилях діапазону людського біополя і невидимого для ока ультрафіолетового кольору (він оберігає людину від низьких енергетичних випромінювань, хвороб, патогенного випромінювання з-під землі).

За свідченням літописців, творити обереги-орнаменти мали право тільки дівчата й жінки, які належали до вищого суспільства. Так, дружина князя Рюрика Ростиславовича Анна сама вишивала і для своєї сім'ї, і для оздоблення Видубицького

² Точка золотого перетину поділяє пряму так, що більший відрізок дорівнює - 0.62 від загальної довжини

монастиря. Очевидно, цей звичай пішов ще з орійських часів, коли носіями ведичних знань і законів, творцями "ритмів життя" були рамани-брахмани. А хіба узори-орнаменти не є виявом ритму життя? Обереги-орнаменти могли творити для своїх людей й передавати їх в часі тільки ті, хто розумів їх енергетичне значення і призначення.

І в наші дні жінки люблять орнаментований одяг, але він вражає стандартністю узорів. І це в Україні, де така різноманітність у вишивці та багатство візерунків, накопичених століттями. Оті, виконані за програмою, машинні вироби з Туреччини та Польщі - досконалі, а душу не гріють у прямому розумінні цього слова. Згадую, як одного разу моя знайома художниця Інна Іванівна Лукаш незвичайним, на мій погляд, способом відібрала один із трьох, запропонованих їй, орнаментів. Вона провела рукою над папірцем і сказала: "Цей орнамент мій. Від нього мені тепло". Саме цей малюнок відзначили всі, хто бачив його раніше. А відрізнявся він від інших округлою формою елементів, з яких складався, та ритмом їх повторення. Думаю, саме це сприяло тому, що відбувся взаємоенергетичний обмін.

Отож, мабуть, поки наш традиційний одяг не стане щоденною потребою (японцям кімоно не заважає бути цивілізованою нацією), поки народна архітектура не облагородить наших жител, поки ми будемо цуратись свого слова, музики, поезії, танців, тобто поки ми будемо жити у ритмах, не притаманних нашій нації, доти не буде згармонізоване наше людське єство, доти українцям не відродити своєї культури.

"Світлиця", № 36, 18 червня 1999

«Правильна» вишиванка.

Останнім часом доводиться чути від молоді бажання мати вишиту сорочку, але не просто будь-де куплену, а замовлену,

або зроблену власноруч. Та ще й таку, щоб відповідала національним традиціям.

Мені відомий такий випадок, коли на спині сценічної чоловічої свити було вишито дуже колоритне зображення Великої Матері, більш відоме як Берегиня. На ньому правдоподібно змальовано процес виходу дитини з материнського лона.

Подібні орнаменти доречні на подушках, або жіночій сорочці, бо в них вкладено побажання щасливого завершення пологів. Чи вдягнув би чоловік ту свиту, якби знав, що на ній зображено? Відмовився б він і від сорочки, з орнаментом, що не відповідає його віку, сімейному стану.

Подібні випадки трапляються, на жаль, і з дівочими сорочками, коли їх орнаментовано за правилами парубоцьких сорочок, або одружених жінок. Наприклад, під час Великого Посту дівчата та жінки одягали сорочки, вишиті нитками синього, або голубого кольорів.

Але якщо дівчина одягала таку сорочку на свята чи вечорниці, то її дражнили "пісною дівкою". Це правило не торкалося літніх жінок.

До Дня матері, а його відзначали з прадавніх часів, донька у Чистий четвер підбирала нитки для вишиття сорочки на подарунок мамі. А нитки мали бути голубими або синіми.

Тут – одна-єдина порада: не чіпай того, чого не знаєш. Існують готові зразки, музейні і приватні колекції. Але, якщо зразки – середини 20-го століття, то нема гарантії відсутності прикрих помилок. Вони стосуються не лише еkleктики (поєднання різних стилів), а й часткової емансипації жіночої та фемінізації чоловічої сорочок.

Знання про те, як оздоблювати чоловічу, а як жіночу сорочку, традиційно передавалося від матері до дочки. Тому до середини XX ст. не існувало питання чоловічих і жіночих узорів та правил їх розміщення на сорочці. Кожна жінка була фахівцем у цій галузі.

Ну а сьогодні про те, що вишивали на дівочих сорочках можна дізнатися з весільних пісень, які виконувалися після обряду комори. Там є такі слова:

Та казали вороги-люде,
Що Олюся нечесна буде.
Аж вона чеснесенька,
як **РУЖА** повнесенька.

Отже ружа ознака незайманості дівчини. А після обряду комори дівчина стає калиною:

Марусечко **КАЛИНО**, малино!
А на тебе дивитися мило.
Андрієчку повная **РОЖЕ!**
А на тебе дивитися гоже.

Або:

У лузі **КАЛИНА**
Весь луг закровила,
Доброго батька дитина
Весь рід звеличила.

Проте під час перезви, коли запрошують у гості до батьків молодого, батькові молодій вже дякують за м'ятоньку.

Дякуємо тобі татоньку
За твою шудрату **М'ЯТОНЬКУ**.

Відчуваєте, як символіка дівчини та молодиці змінюється залежно від її статусу.

Великі квіткові узори дівочих сорочок нагадують цвіт шипшини, яку в народі й назвали ружею. Подібні до них, але із загостреними пелюстками – узор рути; заломлені у вигляді меандра зелені стебла біля неї – узор м'яти; зовсім дрібні квіти у вигляді суцвіття – узор калини. І калина, і рута, і м'ята - вже не для дівчини.

Одружена жінка у піснях - ягода, пава, перепеличка чи якась птаха. Зображення квітів, птахів на рукавах одруженої жінки **має бути парним**. Поширений мотив - дві квітки, що ростуть з однієї гілки.

Злиття двох ідентичних узорів у вигляді квіток чи звичайних ромбів характерні як для жіночих, так і чоловічих сорочок. Тільки у жіночих вони розміщуються на рукавах, а в чоловічих - на грудях. Власником такої сорочки може бути одружена особа.

У новітні часи почали орнаментувати й пазухи жіночих сорочок, бо вже ходять без корсету чи кептаря. Зображення ягід та птахів увійшло в традицію декорування й цього елемента жіночої сорочки.

Дехто припускає, що орнаментування відіграє оберегову роль, а тому прикрашалися ті частини одягу, які вважались рубіжними для проникнення злих духів у тіло людини. Але достовірної інформації про це, переданої на рівні легенд, нема.

Упродовж ХХ ст. вишиванки, як правило, були невід'ємною частиною весільного вбрання вони також одягалися й на свята. Весільна сорочка зберігалася все життя, її тримали на смерть. Вважалося, що без весільних сорочок на тому світі подружжя не зможе впізнати один одного. Цієї традиції дотримувалися і у нас на Донеччині, про що я дізналась під час етнографічної експедиції до Ново-Азовського району. А донеччанка пані Надія Сукова, рід якої походить з Волині, розповіла, що коли в дитинстві вона тяжко захворіла, то її мати, не будучи певною чи немовля виживе, почала вишивати сорочечку на поховання, щоб впізнати на тому світі своє дитятко, коли сама помре.

Отже, вишита сорочка, як ідентифікуючий атрибут святкового і поховального вбрання, – явище доволі відоме. Окрім того, сорочка-вишиванка була своєрідним паспортом, який узором, технікою виконання, кольором оздоблення свідчив про місцевість, сімейний стан і вік її власника.

Наприклад, про вік власника сорочки свідчила ширина орнаменту на грудях. Дитячі сорочки та сорочки літніх чоловіків (за 50 років) оздоблювалися вузьенькою стрічкою вишивки. Про вік жінки свідчив не тільки колір ниток (яскраві тони у вишивках для літніх жінок не використовувалися), а й орнамент. Жіночі сорочки здавна прикрашалися узорами у вигляді хвильок,

зигзагів, зубців, пружків, діагональних разків, квіток та квіткових розет. Дівчинка-підліток одягала сорочку, вишиту «півниками» (мал. 1), відчайдуха могла вишити поділ «розетками» (мал. 2), які зазвичай були на чоловічих сорочках і говорили про мужність та рішучість. Вид «баранячих ріжок» на дівчачих сорочках свідчив про те, чи досягла дівчина 16 літнього віку, чи вже можна до неї залицятися. Закриті «баранячі ріжки» (мал. 3) - ні, відкриті (мал. 4) – так. Дорослі дівчата та молодиці носили красивий, багато орнаментований одяг. На подолах сорочок розміщалися «сонце-коло» (мал. 5), «стоячі жабки» (мал. 6), «вутячі лапки» (мал. 7). Після народження дитини на подолах з'являлися «гребінці» («оленячі ріжки») – мал. 8, або хрести – мал. 9, 10. У жінок, яких доля позбавила можливості мати дітей, були вишиті «лежачі жабки» - мал. – 11. У жіночих сорочках орнаментувався переважно комірець, рукав та поділ, а в чоловічих – комірець, груди та поділ. Чоловічі сорочки прикрашалися стрічковими орнаментами з ромбів, квадратів, прямих хрестів, стилізованих дубових чи букових листочків. Використовувався й орнамент, пов'язаний з оленем. От як свідчить про це колядка, в якій тур-олень також є дійовим персонажем:

Гордий та пишний, пане Іване,
Що ж ти ой собі згорда счинаєш,
Згорда счинаєш, коником граєш?
Слуги ба й кажуть: – Це наш пан їде? –
Матінка каже: – Це мій син їде!
– По чім ти єго ба й розпізнала?
– Розпізнала-м го по сорочечці.
На нім сорочка, як день, біленька,
Як день біленька, як лист тоненька.
– Де ж вна ой шита? – В сонці, в віконці.
– Де ж вна золена? – В золоті й зільниці.
– Де ж вна ба й прана? – Края Дуная.
– Де ж вна кручена? – В коня стремени.

- Де ж вна сушена? – В *тура* на розі.
- Де ж вна тачана? – В Львові на столі.
- Де ж вна вбирана? – В царським обозі.

Колядки зберегли інформацію, що зображення оленя на весільній сорочці було обов'язковим:

Росте дерево, тонке, високе.
Тонке, високе, в корні глибоке.
На тім дереві сив сокіл сидить.
Сив-сокіл сидить, далеко глядить.
Ой видить же він на синєє море,
На синім морі корабель пливе.
А на том кораблі гречная панна
Шив-вишиває брату сорочку.
А на комірі місяць та зоря.
А у пазусі райськїї пташки,
А у пелені *тури-олені*.
Ой як я буду брата жинити,
Місяць та зоря будуть світити,
Райськїї пташки будуть щебетати,
Тури-олені будуть гуляти.
Ой дай Боже! Добрий вечір!

Давні хлібороби ділили світ на три зони: верхнє небо з запасами космічної води, середнє небо із сонцем, смугами дощів і хмарами та землю з рослинами та тваринами.

Таку ж картину світобудови подано і в цій колядці. В ній дівчина вишиває на сорочці картину Всесвіту. Дві небесні сфери доповнені однією землею. А от наступні колядки на цю ж тему (вишиття сорочки) мають інший варіант картини Всесвіту:

Ой на Дунаю, на бережечку,
Стояла золота корабійка,
В тій корабійці красная панна
Шила брату, вишивала кошульку.
На ковнірці – зоря і місяць,
На пазушках–райськїї пташки,

На рукавцях – сивці-голубці,
А на придолі – тури й *олені*.
– Як ти, брате, будеш женитися,
Місяць і зоря будуть світити,
Райські пташки будуть щебетати,
Сивці-голубці будуть гукати,
Тури й *олені* будуть скакати.
А вже ж ти, брате, оженився,
Місяць і зоря за хмару зайшли,
Райські пташки в рай полинули,
Сивці-голубці – на новії сінці,
Тури й *олені* в ліс подибали

А ось дівчина вишиває сорочки батькам:

Не угинайся, буковий мосте,
Через тебе ідуть тури і *олені*,
На тих оленях високий терем,
А в тім теремі красная панна,
Шила-вишивала отцу кошулю,
Отцу – кошулю, а матці – другу.
Коло ковнірця – ясні зорки,
На пазушках – ясний місяць,
А у полах – сиві голуби;
Сиві голуби гукнули в борі,
Ясні зорки полинули под небеса.

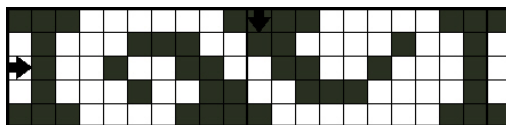
У цих колядках картина світу поділена на три сфери: небесну, земну, нижню. Небесна сфера розчленована на три частини, бо і зорі, і місяць, і голуби відносяться до небесних символів. Земна сфера також поділена на три частини. В ній дівчина сидить у високому теремі, терем – на оленях, а *олені* на буковому мості. Нижнього світу – світу померлих – колядка, яка має віншувальні функції, торкатися не може. Але підтекстово підкреслюється його наявність образами букового мосту й води, які є верхньою сферою нижнього світу. Отже довершена картина Всесвіту є дев'ятикомпонентною. Як бачимо у колядках не

обходиться і без образу оленя. У санскриті більша частина назв оленя походить від коренів, що означають «швидко бігаючої» тварини. Можливо використання образу оленя в колядках пов'язане саме зі швидкістю його пересування, що свідчило, думаю, про здоров'я.

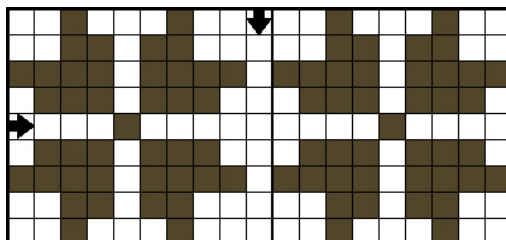
У XX ст. для українців вишита сорочка стала свідоцтвом національної та людської гідності. У мордовських таборах українки голодовкою виборюючи право на вишиті комірці, хусточки, чим і відрізнялись від інших. А в'язні-чоловіки переховували вишиванки, або рушники, які їхні матері та дружини клали у вузол серед обов'язкових речей.

Тримали у себе вишиванки й українські повстанці.

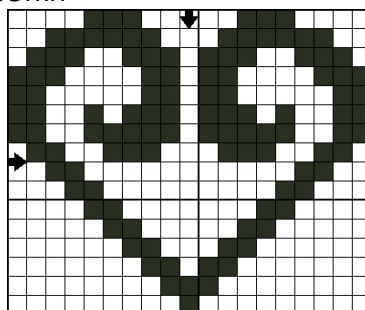
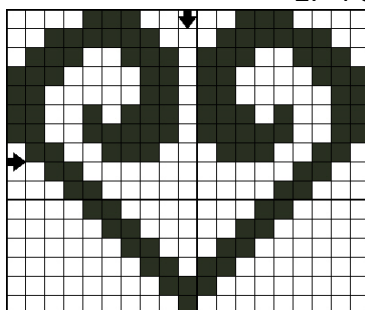
Як душа відлетить моя вранці,
На дорогу до вічності стане—
Поховайте мене в вишиванці,
Щоби серце зігріти востаннє...
Щоб червоний та чорний кольори
Візерунки життя зберігали
І в холоднім безмежнім просторі
Рідну землю мою нагадали...
І хоч тіло сповила скорбота,
Все ж на цьому і в іншому світі
В нескоренній душі патріота
Україна завжди буде жити!

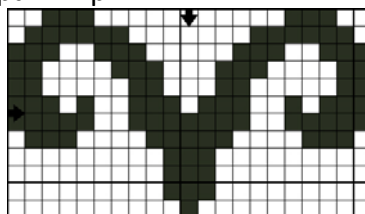
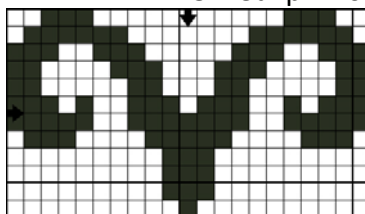
1. «Півники»

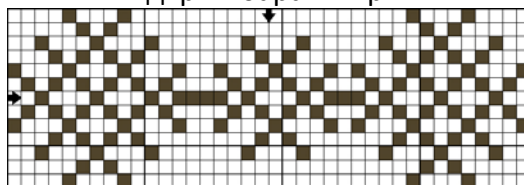
2. «Розетки»

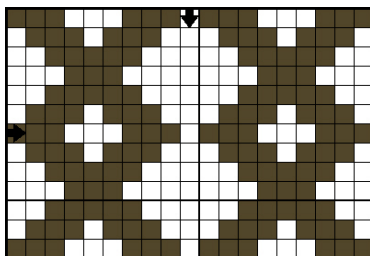
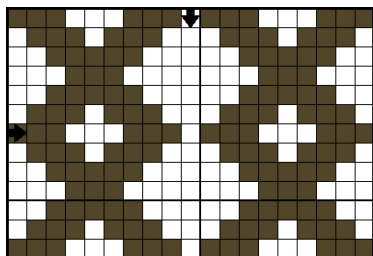
3. «Закриті баранячі ріжки»

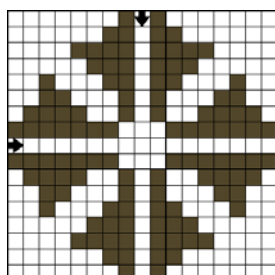
4. «Відкриті баранячі ріжки»

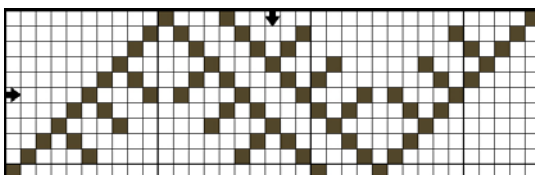
5. «Сонце-коло»

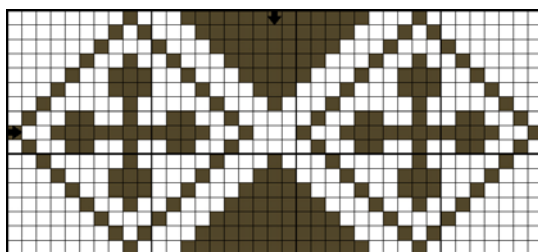
6. «Стоячі жабки»

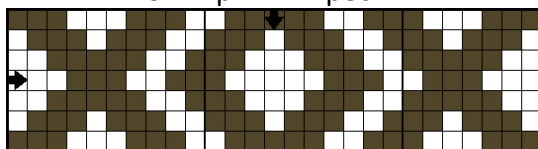
7. «Вутячі лапки»

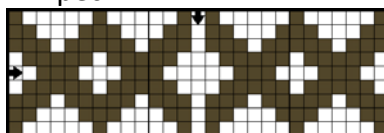
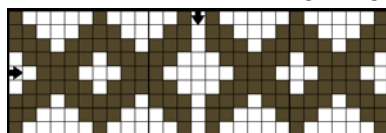
8. «Ріжки оленя», «Гребінці»

9. «Прямий хрест»

10. «Косий хрест»

11. «Лежачі жабки»

Поету - композитору Олександру Шевченко одна бабуса розповіла як у кінці сорокових років у карпатському селі темної ночі постукали у віконце хатини повстанці - і просили господаря прийняти на лікування пораненого товариша. Сім'я прийняла бійця. Його сховали у stodolі на сіні. Їсти йому носила маленька дівчинка, донька господаря. Їй було 11 чи 12 років... Коли хлопець одужав і зібрався повертатись до лісу, то залишив дівчинці на згадку свою чорну сорочку, вишиту жовтими та червоними кольорами, і сказав: «Як виростеш і народиться в тебе син, подаруй цю сорочку йому – нехай носить і пам'ятає про нас»... І вона виконала заповіт повстанця. Вперше її син одягнув ту чорну повстанську вишиванку, коли йшов на площу Ринок, де того дня вперше після радянських часів у Львові було піднято синьо-жовтий прапор. Олександр Шевченко говорить: «... коли я тримав у руках ту сорочку, йшла така енергія і сила від неї... На другий день я написав пісню. І в тій пісні якраз та історія викладена. Пісня називається «Чорна вишиванка...»

Як душа відлетить моя вранці,
На дорогу до вічності стане—
Поховайте мене в вишиванці,
Щоби серце зігріти востаннє...
Щоб червоний та чорний кольори
Візерунки життя зберігали
І в холоднім безмежнім просторі
Рідну землю мою нагадали...
І хоч тіло сповила скорбота,
Все ж на цьому і в іншому світі
В нескоренній душі патріота
Україна завжди буде жити !³

"УК" №19-20(185-186), жовтень 2012, с. 14-15

³ Юрій Гук. Смолоскип свободи. 26 серпня 2010.

<http://www.dnipropetrovsk.svoboda.org.ua/dopysy/dopysy/016319/>

«Полуботчишина» сорочка

Полуботківський орнамент віддавна поширений в Україні. Хотілось знати його історію.

І от несподівано така знахідка. Гортаючи сторінки журналу "Наше життя", натрапила на допис пані Любові Волинець "Полуботчишина сорочка". Вона знайшла опис самої сорочки у слов'янському відділі Нью-Йоркської Публічної Бібліотеки, де зберігаються видання Української Академії Наук, Харківського університету та ін. Ця "стаття під заголовком "Полуботчишина сорочка" появилась у збірнику ч.6, Харківської науково-дослідчої катедри історії української культури 1927 року. До статті були долучені чорно-білі світлини. Автор Степан Таранушенко – відомий мистецтвознавець та етнограф. Ціль статті про Полуботчишину сорочку була перевірити, чи можна цю сорочку зачислити до українських старовинних пам'яток" – пише Любов Волинець.

Але давайте спочатку пригадаємо деякі факти з життя гетьмана Павла Полуботка.

Павло Полуботок народився близько 1660 року.

Він був чернігівським полковником від 1706-1722 року. Після смерті гетьмана Івана Скоропадського Павло Полуботок став наказним гетьманом.

Від самого початку його влади тяглась боротьба між гетьманським урядом і Малоросійською Колегією. Закінчилось тим, що гетьмана Павла Полуботка було викликано до Петербурга і там Петро 1 наказав його ув'язнити в Петропавлівській фортеці, де він і загинув у 1724 році. Жінку і дочку Гетьмана було також страчено.

Що ставалося з майном ліквідованих гетьманів та козацьких старшин? Звичайно московський уряд усе конфіскував і прислав спеціальну комісію, яка дуже точно описувала та реєструвала всі речі. Іноді ближча й дальня родина зверталась до суду, щоб одержати конфісковані речі. Як було з

майном гетьмана Павла Полуботка, невідомо, але сорочка, про яку мова, дісталась до рук нащадків гетьмана, а саме графіні В.В. Капністової. Вона жила в селі Михайлівка тоді Лебединського повіту та, крім Полуботчишиної сорочки, мала велику колекцію пам'яток української старовини.

1902 року в Харкові під час XII Археологічного з'їзду була організована виставка. На ній було зібрано і систематизовано величезну кількість дуже цінного наукового матеріалу.

У відділі "Історичні старовини" було експоновано колекцію гр. В.В.Капністової і тут, поміж іншими предметами, була виставлена сорочка. В каталозі виставки, як пояснення до цього експонату, було написано: "сорочка жінки Павла Полуботка з домашнього полотна, вишита шовком".

Після виставки сорочка повернулась до власниці і там була до революції.

1918 року в місті Лебедині була організована виставка української старовини і тут знов виставлялась Полуботчишина сорочка.

Після закриття виставки сорочку повернули до власниці. Несподівано дім, в якому знаходилися пам'ятки старовини і мистецтва загорівся (якось дивно, що вогонь супроводить і часто нищить наші культурні пам'ятки). На щастя, сорочка врятувалась, але згоріло там багато цінних пам'яток. Між іншим, згоріли картини Тараса Шевченка, бо гр. Капністові походила з Ренінів і Тарас Шевченко малював її, коли вона була ще дитиною.

Полуботчишина сорочка врятувалась і дісталась до щойно організованого музею в Лебедині. В залі килимів вона була пришита до одного з виставлених килимів.

У 1919 році під час розгрому музею сорочка зникла.

Ще 1902 р. Полуботчишина сорочка звернула на себе увагу глядачів. Полтавське губернське земство замовило з неї копію і цю копію було виставлено в Полтавськiм державнiм музеї.

При Полтавським земстві існував кустарний склад, який мав завдання давати населенню Полтавщини підріток через відродження старовинних високохудожніх традицій українського килимарства, вишивання, керамічного виробництва, різьбярства та інших галузей художнього кустарного промислу в точних копіях старовинних зразків або модернізованих переробці їх.⁴

І так мотиви Полуботчишиної сорочки почали вживатися на кустарних виробах, найчастіше на чоловічих сорочках. Отже цілком зрозуміло, що орнамент із сорочки гетьманської дружини дуже скоро розповсюдився по цілій Полтавщині, а згодом і по цілій Україні.

Сорочка прикрашена кольоровими тасьмами (смужками), нашитими на швах і на не швах. Ці нашивки – в трьох кольорах: карміново-червоній, синій і оливково-зеленій.

Поділ сорочки обшитий синьою тасьмою (верхній) та червоною (нижній).

Нижні шви рукавів обшиті оливково-зеленою тасьмою. Краї рукавів, комір, пазуха оторочено червоним шнурком.

Тепер переходимо до найголовнішої частини сорочки – орнаменту. Автор статті описує його так: “Сорочка окрім кольорових нашивок має ще багаті прикраси з вишиванок. Шитво виконано шерстю (вовняною ниткою) та шовком/

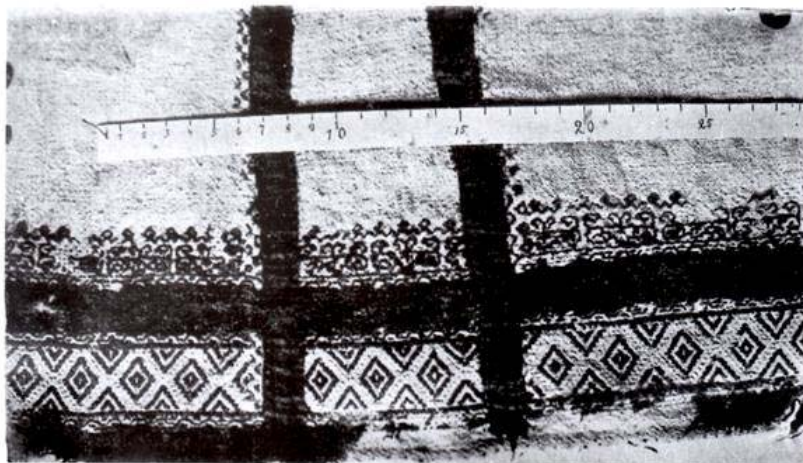
Виключно шерстю (червоною та зеленою) – рукава й поділ. Самою зеленою простенькі мотиви, що супроводять червоні нашивки на швах.

Головна вишивка на грудях виконана півхрестиком шовком та шерстю переважно у вишнево-червоних та синіх тонах із додатком у невеликих дозах темно оливкового та палевого тонів. Підкреслено це сполучення червоно-синіх у центральній частині нагрудної вишивки (“павуки”).

⁴ Таранушенко Степан «Полуботчишина» сорочка. СВ: Харківська науково-дослідча кафедра історії української культури. Збірник. Том 6, 1925, стор. 365.

Загальний вигляд сорочки дружини П. Полуботка

Поділ «Полуботчишиної» сорочки

В широких бокових полях (квадратики) палеві й сині площинки йдуть на перемінку в діагональному напрямку рядками.

Схематичні “квіточки”, що закінчують вишивку внизу, виконані в оливкових та палих барвах”⁵.

⁵ Там же, стор. 367.

Отже вишивка на грудях складається з п'ятикутника, обернутого гострим кутом дотолу.

Головний елемент вишивки – це “павук”, який йде двома смугами по боках розрізу і сполучується з собою нижче розрізу.

Краї облямовані квіточками. Кожна квітка має стебло, саму квітку і закінчується “вусиками”

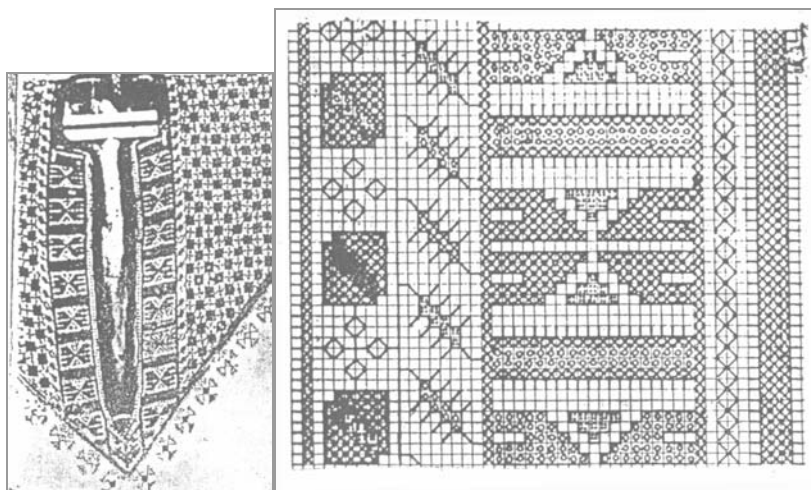
Більша частина оконтуровки виконана шовком (темно-цинамоновим), менша – шерстю.

Так само й заповнення контурів вишито здебільшого шовком.

Рукав вишито на цілу його довжину симетрично на два боки. Вишивка на кінцях рукава має криволінійний меандр.

Верхня вишивка на подолі сорочки складається з “баранячих рижків”. Весь орнамент чисто геометричний.”

Сам автор зазначив, що “оздоблення сорочки дуже ефектне і справляє пишно-урочисте враження”⁶.

Вишивка на пазушці «Полуботчишиної» сорочки
х – сині, о – червоні, ::– оливкові.

⁶ Там же, стор. 367.

Про «Полуботчишину» сорочку в пресі

Світло пролле старший науковий співробітник Інституту народознавства НАН України, кандидат історичних наук, етнологиня Оксана Косміна,

- Як сталося, що наш славетний гетьман Полуботок вбраний у жіночу бавовняну сорочку, копія якої експонується в Полтавському краєзнавчому музеї? Мордовська чи марійська вона за походженням?

- Чудове питання! Дивіться. Він... у неї не вдягнений. Так Павла Леонтійовича одягнула народна міфологія. Свого часу цей експонат був визначений як сорочка, що належала родині гетьмана Полуботка.

На щастя, у 1927 році Стефан Таранущенко (відомий український мистецтвознавець та етнограф С.А.Таранущенко; 1889-1976. – **О.Р.**) встиг сфотографувати експонат і зробив на цю тему коротеньку, але дуже цікаву розвідку – "Полуботчишина сорочка".

- Цікаву чим?

- Стефан Андрійович щиро зізнався, що його зацікавив той експонат. І 38-річний мистецтвознавець почав тривалі розшуки. У сухому залишку маємо таке: Полуботчишина сорочка – це вишита сорочка марійська (чемериська), яка дивним чином потрапила до колекції, що належить гетьману Полуботку. Але...

Яким чином раритет потрапив в Україну, достеменно не відомо. Причому, то жіноча сорочка! Він був представлений на виставці 1902-го року як предмет з гетьманської колекції і мав підпис: "Сорочка дружини Павла Полуботка з домашнього полотна, вишита шовком".

- Так виходить, Полуботчишина сорочка – не українська, не чоловіча і до гетьмана Полуботка відношення не мала?

- Лише як подарунок. Бо вона була і залишається сільською сорочкою далекого етносу, чемерисів.

- *Я десь читав, що була вона довшою за два метри...*

- Якщо вірити записам Степана Таранушенка, то середнє ціле полотнище сорочки було шириною близько 36 сантиметрів, а довжиною – 240. Але щоб отримати довжину виробу, треба довжину полотнища ділити навпіл.

- *Вам відомо, кому із наших колишніх президентів такий новоділ продала моторна українська вишивальниця?*

- Прізвища не пам'ятаю, на жаль. Але таке щось я справді чула, ніби на Сорочинському ярмарку Віктор Ющенко купив сорочку, вишиту, як у гетьмана Полуботка... Подібні сорочки продаються або донедавна продавались багатьма фірмами, які торгують вишитими речами.

Я навіть писала і дзвонила в одну з них. Намагалася пояснити, чим саме вони торгують. Недавно навмисне поцікавилась, що написано на етикетці сорочки з подібною вишивкою. Так от, ім'я Полуботка вже немає, але назва "гетьман" залишилась.

- *Подейкують, що у нас не один Віктор Андрійович виявилися "поціновувачем українських старожитностей".*

- Принаймні, мені відомий ще один приклад.

- *Можете назвати особу?*

- Категорично ні! То справді поважна і дуже шанована мною людина, яку з легкої віри ввели в оману. Ну, буває: закортіло чоловікові, аби гардероб урізноманітнювала "козацька сорочка". Чуєте, як із глибин віків одразу війнуло "славетною історією", запульсував "генетичний код"?

Ні, розумом мій знайомий усе розумів, навіть трішечки кепкував на цю тему, але серцем... Серцем – цнотливим, дитячим, українським – достойник, однак, хотів, щоб то була вишита сорочка, як у гетьмана Полуботка.

Знаю, що кілька разів, на урочистості, він її побожно одягав. Врешті-решт нишком я розповіла його дружині, аби хоч

на офіційні прийоми її не носили, бо вона – не гетьмана Полуботка, не чоловіча, навіть не українська.

- Стався культурологічний шок?

- Так. Розумієте, достойник дуже хотів у такий міф спадковості вірити! Подібне побутове ошуканство настільки ментально укорінюється! Я вже давно не була у Полтавському музеї, але там донедавна в експозиції висів експонат із таким підписом: *"Копія вишивки сорочки Гетьмана Павла Полуботка за старим оригіналом XVIII століття"*.

Народні легенди "пішли" ще далі. Дехто пише, що нібито було ексгумовано тіло Павла Полуботка, і він похований саме в цій (!!!) сорочці. Хоча насправді нікому досі не відомо, де той гетьман похований. Та й навряд чи така заможна людина була би одягнена в річ із селянського побуту.

- Народним легендам жити не заборониш.

- Прикро те, що міф гуляє не тільки просторами мережі, а й викладений в опубліковану конспект лекцій до вивчення дисципліни "Історія декоративно-ужиткового мистецтва".

У підписі під світлиною з Полтавського музею слово "копія" зникло, тож автори стверджують, що це... "Сорочка гетьмана Лівобережної України Павла Полуботка (1660-1723)".

"Історична правда" публікує цей матеріал із люб'язного дозволу видання "Укрінформ". Режим доступу:

<http://www.istpravda.com.ua/articles/2020/03/2/157122/>

Про вишиті сорочки в пресі.

Вишита сорочка сприймається сьогодні як невід'ємний атрибут української культури, проте впродовж свого існування зазнала вона чималих трансформацій.

Спробуємо поволі розчистити Авгієві стайні національного костюму. Як із отим етностилем нам знову не наступити на граблі? Світло пролле старший науковий співробітник Інституту народознавства НАН України, кандидат історичних наук,

етнологиня **Оксана Косміна**, котра майже сорок років досліджує українську матеріальну культуру.

- Коли і чому це сталося?

Найкраще про це сказав знаний літературознавець і публіцист **Іван Михайлович Дзюба**: *"Визначати українську культуру минулого як орієнтовану лише на селянство і лиш його світоглядом позначену – зовсім неправильно. Були цілі історичні періоди, коли вона виступала переважно як міська!*

Романтичний "селоцентризм" XIX століття поряд із глибоким демократизмом, соціальним альтруїзмом та щирим людинолюбством обмежував життєвий діапазон, консервував світоглядну основу, стримував ідейні та стильові шукання".

- Є науковці, які стверджують, буцімто на теренах України вишиванка існувала завжди. І на підтвердження цього наводять фігурки чоловіків, що нібито танцюють гопак – й одягнені у вишиванки. Їх знайшли під час розкопок біля села Мартинівка Черкаської області.

- Знову гарне запитання, Олександрє.

- Дякую, пані Оксано. Уже шаріюся...

- Їхала сьогодні до вас в "Укрінформ" на інтерв'ю і саме з цього хотіла розпочати. Коли я на лекціях розповідаю про міфи, пов'язані з вишитою сорочкою, то починаю саме з цього прикладу. Це теж один із таких міфів, який вірусно поширився завдяки нашим мистецтвознавцям-українофілам.

- Чому?

- Дуже часто в Україні вчені й не дуже вчені люди зорову подібність сприймають як доконаний факт. Або – як якесь запозичення, або – як якусь традицію, що має тяглість у часі. В даному випадку з VI-VII століть нашої ери, хоча дехто іде ще глибше, аж до часів трипільської культури.

- Але ж ми маємо зображення мартинівських чоловічків!

- І що з наукової точки зору це доводить? Це – срібна бляшка з фігурками якихось чоловічків, одягнених у щось... Усе. Крапка!

- Але ж ми бачимо, на цих фігурках – по грудях – є якийсь декор!

- Ви впевнені, що це одяг? А який саме одяг: натільна сорочка, жупан, кафтан чи бозна-що ще?... Впевнено важко сказати. Що це за декор? Якою технікою виконаний? Із зроблених по грудях насічок аж ніяк не впливає, що це саме вишита сорочка. Такому твердженню немає жодних доказів.

- Але ж поважні українські мистецтвознавці й модні мисткині наполягають: будь ласка, у сиву давнину ось такі були сорочки. І це доводить безперервну тяглість вишиванки – від часу скіфів, пізнього гальштату та раннього латену, до XIX – початку XX століття...

- Сьогодні я спеціально захопила на інтерв'ю книжку "Давнє вбрання на Волині" Галини Стельмащук. Її автор, доктор мистецтвознавства, стверджує, що "фігурки з Мартинівського скарбу вказують на те, що чоловіча сорочка мала широку вишиту манишку. Однак, цей скарб знайдено у с.Мартинівка Канівського району на Черкащині. Тому не можемо стверджувати, що волинські сорочки були вже вишиті у VI-VII століттях. Хоч дуже хотілось би провести паралелі з вишитими широкими манишками на сорочках волинян навіть першої половини XX ст."

Тобто дослідниця ні на хвилину не сумнівається, що це сорочка, яка має вишиту манишку. І що: за її логікою, на Черкащині сорочки вже у VI– VII століттях мали вишиту манишку? І це не єдиний мистецтвознавець, який про це пише.

- Не вірю, що таке доктор наук може написати!

- І пересічний громадянин читає це, що написала професорка Львівської національної академії мистецтв, академік Національної академії мистецтв України, і, звісно, сліпо вірить!

Фігурки, знайдені в с.Мартинівка

Ось, будь ласка, наочний приклад – "науково-популярної" літератури, яка стосується одягу, історії одягу на теренах України. І міфи про подібних "чоловічків" тільки ширяться й ширяться сьогодні.

Мене засмучує, коли про це йдеться й у підручниках для студентів, коли без будь-яких сумнівів, як доконаний факт, пишуть про вишиту на грудях сорочку на зображеннях східних слов'ян VI-VII століть.

- Обговоримо третій міф?

- Прошу.

- Подейкують, що червоно-чорна та синьо-жовта палітри – це давня традиція української вишивки?

- Ні, це не так. Присутність у сучасній вишивці синього та жовтого – данина національній символіці, яка народилась у середині XIX століття. Але в традиційній вишивці знайти ці кольори без присутності інших важко.

- Але були поєднання жовто-блакитних кольорів!

- Були, як доповнення. Скажу більше, ці кольори спеціально використовували, – щоправда, у пізні часи, зокрема на початку XX століття, – щоб зорозвужено передати патріотичну налаштованість власника такої вишиванки.

- Тобто це були такі собі суто політичні речі?

- Швидше, маркери.

- А якщо йдеться про червоно-чорну колористику?

- На мій погляд, це зумовлювалося банальною доступністю... самих ниток для вишивки.

Деякі артефакти, що зберігаються, приміром, у музейному комплексі "Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник" і в Національному центрі народної культури "Музей Івана Гончара", демонструють поєднання синіх або голубих ниток, які з часом втратили свій початковий колір, з червоними.

Це ми бачимо як на вишитих сорочках, так і на вишитих рушниках.

- Чим це було зумовлено?

- Швидше за все, тим, що спочатку сині нитки або синій фарбник для ниток був доступним. Пізніше синій замінився на чорний. На моє глибоке переконання, вишивали майстрині такими нитками і такими кольорами, які їм були доступні.

Ніякої особливої символіки свого часу вони в шиття не вкладали. Навіть у багатьох друкованих виданнях зустрічаємо саме таке поєднання.

- Міф четвертий. Кажуть, на українській вишитій сорочці з давніх давен оберегом було зображення якогось знаку: квітки, зірки, ромба. Це так?

- Обереги на вишитій сорочці – теж питання спірне, провокативне й ніким аргументовано не підтверджене. Річ у тім, що графічне зображення залежало не від сили жіночої магії, а від самої техніки вишивки.

- А технік, насправді, було дуже багато!

- Так... Більш давніми, архаїчними техніками вважаються ті, які імітували ткацтво. Тобто, настилання, накладання нитки на полотно – робилося так, як це робиться, коли тканина декорується технікою ткання. Ясна річ, подібна техніка дозволяла краще відтворювати зображення геометричних фігур.

Із появою хрестикової техніки на теренах України мотиви почали урізноманітнюватись. На вишитих сорочках з'явилися рослинні, антропоморфні, зооморфні орнаменти.

Деякі з них набули конкретики – можна впізнати суніці, виноград, мушок. Деякі сорочки прикрасили... модні види транспорту, наприклад велосипед. Але то, скоріше, виняток.

- Як ставитися до сучасних малюнків, присвячених козацькій добі, де український лицар зазвичай зображується у шароварах та вишиванці?

- Якщо говорити про козаків XVII століття, а не про пізніх героїв, тим паче, не про сценічно-театральних персонажів, то, звісно – ані шароварів, ані вишиванок верства козаків не знала.

- Як так?!

- А ось так. Тема шароварів, взагалі, дуже цікава. Але... Саме з легкої руки українського історика, археолога, етнографа і дослідника історії українського козацтва Дмитра Яворницького (*Д.І.Яворницький; 1855-1940. – О.Р.*), козаки вбрались... у вишиті сорочки та шаровари.

Ідеї, висловлені у книжці "Запорожье в остатках старины и преданиях народа", виданій у 1888-му році за матеріальної підтримки відомого українського мецената і колекціонера **Василя Тарновського**, пішли в народ, глибоко закорінілись у широкому загалі.

- Що тут поганого?

- Після трьох років навчання в Харківській духовній семінарії син сільського дяка навчався у 1877-1881 роках на історико-філологічному факультеті Харківського університету. То був сумний період в історії української культури.

Емський указ 1876 року посилив тиск на українське друковане слово. Виявляти симпатії до української мови, літератури, історії, а тим паче – популяризувати її, – стало небезпечним. У Російській імперії тривала стагнація пануючої системи, а народницький рух, однією з провідних сил якого було студентство, сягнув апогею.

Так, під час польових досліджень Дмитро Яворницький зібрав багатющий етнографічний матеріал, але у висновках

спирався на власну реконструкцію історичних подій, а не на пам'ятки матеріальної культури періоду козаччини.

- Такий підхід має право на життя?

- Звичайно. Для любителя старожитностей, але не для науковця. Тим часом у власній книжці пан Яворницький викладав факти, збудовані за спогадами літніх людей, яких він опитував під час подорожей Катеринославщиною та Херсонщиною, де свого часу існувала Запорозька Січ.

Проте науково доведено, що спогади – сумнівне джерело інформації. Однак, романтизований і такий милий серцю народників образ запорозького козака підхопили та розтиражували мандрівні театральні трупи, що закріпили в масовій свідомості українця уявлення про запорожця, як про людину в широких червоних шароварах, вишиванці та з оселедцем на голові. До речі, подивіться на світлину Дмитра Яворницького у тому образі.

Вишивка чорними нитками

- *Захисники українських народних шароварів посилаються не тільки на Дмитра Яворницького, а й на французького інженера, військового картографа Гійома Левассера де Боплана.*

- Мовляв, у своєму описі України "Description d'Ukraine, qui sont plusieurs provinces du Royaume de Pologne. Contenues depuis les confins de la Moscovie, iusques aux limites de la Transilvanie" ("Опис України, які кілька провінцій Королівства Польського. Міститься від кордонів Московії, до межі Трансильванії") мсьє Боплан чітко згадує про існування у козаків шароварів?

- Так.

- Ні, в своєму описі пан Боплан про шаровари не згадує. Ця згадка є лише в перекладі його тексту.

- А що у тексті Боплана?

- Якщо відкрити факсимільний двотомник – повний передрук трактату "Description d'Ukraine...", виданого в Руані у 1660-му році, в оригінальному тексті французькою мсьє Боплан

пише не про шаровари, а про... кальсони (d'un caleçon). Тобто, скоріш за все мова йшла про вузькі полотняні штани.

- Неймовірно! Усе в українській козацькій традиції стає з ніг на голову!

- Аби закрити тему, скажу таке: у нашого сучасника, дбайливого дослідника доби козаччини **Сергія Шеменкова**, якого я дуже поважаю, є кілька публікацій. Вони доступні в мережі, почитайте. (<https://was.media/2018-02-20-kazatskaya-moda-17-veka/>)

Фрагмент карти Боплана, гравюра Вільгельма Гондіуса, приблизно 1640 р.

Під час публічних лекцій він показує на чоловіках та демонструє на світлинах, графічних зображеннях, що у XVII столітті шароварів у козаків... не було. З'явилися вони через століття.

Сергій Шеменков наполягає: *«Нині триває битва за шаровари. Я – прибічник того, що більшість козаків носили не шаровари, а інші варіанти штанів: наприклад, шосси – вузькі штани угорського типу. Звісно, існував і трішки ширший варіант».*

- Хоч як це цікаво, але повернімося до вишитої сорочки.

- Справа в тім, що вишитої сорочки у побуті селян XVII століття не було. Принаймні в такому поширеному і широковживаному декорі, як це маємо на кінець XIX – початок XX сторіччя.

Сама по собі вишивка була дорогим, елітарним задоволенням. Сорочка була спідньою білизною, поверх якої одягали верхнє вбрання. Її взагалі, окрім тонкого краю коміра, не було видно.

Другий момент. Якщо навіть уявімо, що у сільській культурі вишивка мала поширення (а такого просто бути не могло!), то козаки, котрі від селян стояли соціальним щаблем вище, в одязі всіляко прагнули би від низів дистанціюватися.

- Чому?

- Козаки не могли одягатися, як селяни. Тому, звісно, поширеною була біла натільна сорочка. Поверх неї вдягали штани та свитку; а ще – в залежності від сезону – опанчу, жупан, доломан. За логікою речей, вишитою сорочка просто не могла бути... Нащо її вишивати, якщо вся краса ховалася під верхній одяг!?

- Шостий міф про вишиванку такий: на Лівобережжі, зокрема, на Полтавщині, прадавні рукодільниці вишивали білим кольором по білому полотну, бо були витонченими естетками?

- Ні (сміється. – **О.Р.**). По-перше, не знаю, що ви вкладаєте в поняття "прадавні"? Ті вишиванки, які зроблені білим по білому й які відомі нам із історичних джерел, датуються... серединою XIX сторіччя. Більш ранніх зразків сільської культури у матеріальному вигляді я не знаю.

І письмові джерела про це нам не свідчать. Відомі артефакти XVIII століття, але вони належать до міської культури або культури вищих верств населення.

Отож, перший підміф... Техніка вишивки білим по білому – не така вона вже й прадавня, якщо йдеться про українську сільську культуру. Другий підміф... Техніка вишивки білим по білому побутувала не лише на Полтавщині, білим по білому вишивали скрізь по Україні.

- Як ви вважаєте, пані Оксано, звідки взялася техніка білим по білому?

- Моя версія як науковця: із культури вищого класу. Коли селянки обшивали шляхту, заможних людей, шили вони не тільки натільну білизну, а й постіль, скатертини, серветки – ось де спочатку було багато білого по білому.

Тут потрібна була надзвичайна майстерність. Коли з'явилася можливість щось для себе переробляти з панських речей, тоді й прийшла техніка білим по білому. З натільних та постільних речей панського побуту ця техніка з часом потрапила й у сільський побут.

- Слабко собі уявляю, як це могло статися.

- Поясню. На Лівобережжі від середини XIX сторіччя розрослися та активно діяли артілі, земства, які спонукали жінок до вишивки. Так було всюди: на Чернігівщині й Поділлі, на Київщині та Галичині – скрізь продукувалися популярні сорочки білим по білому.

Неабиякий вплив, вочевидь, справляла і міська одягова культура XIX століття. Вишивка білим по білому, як правило, супроводжується з мереживом, вирізуванням.

- Що це значить, поясніть?

- Із певним чином розташованими дірочками, які створюються на полотні різними техніками: вирізування, виколювання, довбане, вишивка по сітці. У такий спосіб виникає ефект мережива. Мереживо на блузках панянок XIX століття вражало українських вишивальниць.

Це був дорогий одяг із використанням іноземного мережива, але селянкам хотілося бодай якось до його рівня піднятися. За цієї причини дещо імітувалося або

переінакшувалося, на власний розсуд. Тому деякі рукави, зроблені в техніці білим по білому, дуже-дуже рясно були вкриті цими дірочками з вирізуванням, з виколюванням прозорими техніками.

Українки не розумілися на технології виготовлення мережива, але природний розум підказав, як створити власні артефакти. Той, хто не хотів різати полотно, завдяки кольору (переважно – чорного) створював зоровий ефект, який тільки нагадував мереживо.

Такий прийом називався "обманкою". Чорними нитками вишивалися ті місця, які здалеку сприймалися ніби порізані дірочки.

- Сьомий... Усі славнозвісні борщівські сорочки, чорні вишиванки, вдягалися виключно на жалобні дні?

- Не зовсім так. Побутує міф, що ніби чорний колір у борщівській вишивці виник як жалоба за загиблими чоловіками під час татарських набігів. Не знаю, хто його придумав, але він звучить поетично і патріотично, тож продовжує жити. Але тоді постає питання: чому тільки тут, на Борщівщині?

Насправді чорний колір у вишивці не обмежується виключно одним регіоном. Таку колористику можна зустріти не лише на Західному Поділлі, а й на Східному Поділлі, Середньому Подніпров'ї, Волині, Поліссі. Колір ниток був зумовлений їхньою доступністю.

- Гарний пасаж, але наведіть, прошу, приклад.

- Якщо в господарстві тримали чорних овець, то вправна газдиня могла напрясти чорних ниток. Якщо вівці були сивими або молочного кольору, нитки з їхньої вовни не годилися для вишивання: контраст із білим полотном вони не давали.

Ні, ними теж можна було вишити, але був не той ефект. А ось чорні нитки завжди потужно лунали, бо в контрасті на полотні бездоганно виглядали.

Тут згадується ще один міні-міф, що нібито яскрава палітра гуцульських сорочок з Верховини була спричинена

багатоколірним гірським різнотрав'ям. Відповідь та ж сама. Як тільки на ці терени з залізницею прийшли нитки DMC (*муліне*. – *О.Р.*), їх негайно почали використовувати для вишивки.

- Чому саме на Борщівщині гаптували багато сорочок чорними нитками?

- Не всі сорочки цього регіону вишиті виключно чорними нитками або з домінуванням чорного кольору. Маємо купу зразків з поліхромною вишивкою. Тут треба зважати на час, коли сорочка вишита.

Якщо говорити взагалі про сорочки, вишиті чорними нитками, то, певно, попередня колористика більш давніх часів закріпилась у традиції. Спочатку чорні нитки використовували, бо інших не було, а потім такий підхід став традицією для вишивальниць.

У пізніші часи, коли розширився асортимент ниток, порушувати порядок мало хто наважувався: *"Так у нас вишивали, і ми так вишиватимемо"*.

- Чи можна сьогодні стверджувати, що традиція видозмінюється?

- Як і саме життя. З появою нових матеріалів, впливу моди сільська одягова культура змінювалася завжди. Це простежується в крої сорочок, в їхньому декорі, колористичі, у використанні різних матеріалів для вишивки.

- Пані Оксано, це правда, що автентична українська сорочка – лише та, що вишита квітками? Мовляв, чим більші на ній квіти, тим вона дорожча?

- Ой, ні! Якщо дотримуватися теорії про те, що тканий декор передував вишитому і що найбільш архаїчні орнаменти – це геометричні, то квіти ледь не останніми з'являться в історії національної вишивки.

Проте вже на початок ХХ століття цей мотив набув поширення і виконувався різноманітними техніками: художньою гладдю, качалочками, тамбурним швом. Квіткові

орнаменти, вишиті технікою "хрестик", масово поширилися під впливом різноманітної друкованої продукції.

- О, солодка епоха мила і мильних етикеток мсьє Генріха Брокера!

- Пусте іронізувати. Насправді, від середини XIX сторіччя не один **Генріх Опанасович** робив погоду на українському ринку. Це – поверхове враження, що був тільки один Брокер, одне його мило, одні його картинки.

Колись я поцікавилася тим питанням, виявилось: в останню чверть XIX сторіччя, на яку припадає розквіт його мильної імперії, на українському ринку була купа різних видань, жіночих альбомів – більших чи менших – зі схемами вишивки. Окрім геометрії (*вишивки, збудованої на геометричних фігурах*. – **О.Р.**), було багатство й рослинних мотивів.

- Троянди?

- Не обов'язково. Були й інші стилізовані квіти. Тобто я підводжу вас до думки: це ніяк не свідчить про те, що вишита сорочка – аутентично українська, якщо на ній вишиті квіти.

Тема троянд мене теж цікавила, і я хотіла знайти той оригінал брокерівського малюнка й аналогічну вишивку на сорочці. Точно таку троянду я не знайшла, але мені трапилось дещо інше.

Не знаю, як ідентифікувати цю квітку, але артефакт, який зберігається в Переяславському музеї, точно був вишитий або перешитий з альбому, виданого у 1895-му році в Москві... товариством Брокер.

- Не оминати купу міфів, пов'язаних із енергетикою у вишивці...

- О, так! Утім, як дослідник, без усмішки я про забобони не говоритиму. Коли я чую про енергетику, то опонентові нагадую: енергетика – це, даруйте, галузь народного господарства. Мені на це відповідають (маючи на увазі містичні властивості вишивки):

"Вона існує! Я її відчуваю! Вона працює! Бо так давні українці чакри прошивали... Ну, знаєте: третє око, три пальці. Голка береться трьома пальцями, якими людина і хреститься. На долоні сходяться всі лінії долі. А через руку в голку сходять енергія думки. Через вістря голки, через кожен стібок частина цієї енергії вшивається в полотно".

Щось схоже можна почитати в купі видань про вишивку та національну культуру. У сучасній етнографії блукають юрбища мистецтвознавчого дикунства. Подеколи до кумедії справа доходить...

- Зайду з іншого боку. Торкнімося теми про сакральне розташування вишивки.

- Панує думка, що вишивка мережилась там, де тіло виглядало з-під сорочки. На комірі, пазусі, манжетах рукавів, подолі сорочки, бо так вишивка людину могла захистити.

Точних даних про захисну функцію вишивки немає, але якщо уважно подивитися на крій сорочки, то як правило, декор зосереджується на конструктивних лініях – з'єднаннях деталей крою або завершеннях краю виробу. Це окрема цікава тема.

Найкумедніший приклад – з вишивкою на рукавах і уставках сорочки. Справді, часто вишивку майстрині композиційно розташовували на верхах плеча, – там, де конструктивно робиться вставка в сорочках.

Невдовзі хтось із мистецтвознавців породив солодку метафору: мовляв, у такий спосіб прості селянки співали хвалу робочим рукам! А щоб рученьки не боліли, енергетично кодували вишивкою саме... плечовий суглоб і надпліччя. Дехто вважає, що вишивка на рукавах йде від давнього культу людських рук.

- Жартуєте, пані Оксано?!

- Серйозно кажу: у студентських підручниках з історії костюму таке реально написано. Буцімто українська жінка задобрювала свої натруджені руки. І це пише доктор

культурології, а підручник виданий для студентів Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова.

- Чи всі міфи довкола вишиванки ми сьогодні розвіяли?

- Ні, одного, десятого ще не торкнулися. Це – "вишивальні школи" Київської Русі. Це гарний міф, мені дуже подобається... Виник він також завдяки нашим мистецтвознавцям.

Буквально на кожній лекції/зустрічі я намагаюся його розвінчувати, а довірливих слухачів навертаю читати історичні джерела. Тому що, коли ті чи інші дослідники пишуть, що уже в XI столітті у нас виникли вишивальні школи і посилаються на літописи, – народ просто вводять в оману.

- Невже в літописах подібних уривків катма?

- У тім то й справа! Войовничі патріоти, зрештою, посилаються навіть не на літописи, а на перекази і вільне трактування давніх літописів, здійснених **Василем Татищевим** (російський вчений та державний діяч *В.М.Татищев*; 1686-1750 – **О.Р.**) у своїй багатотомній "Історії Російській" (1739).

Тут ми маємо справу з пересмикуванням фактів. Він ніде не написав чорним по білому, що була в Києві вишивальна школа.

- Гаразд, а якщо ми відкриємо "Історію Російську" тим роком, на який посилаються національно свідомі мистецтвознавці?

- Автор романтично домислює, чим могла займатися Анна-Янка, сестра **Володимира Мономаха**, донька великого князя Всеволода:

"6594 (1086 р. – О.Р.). [Янка Всеволодовна] Собравши же младых девиц неколико, обучала Писанию, також ремеслам, пению, швеню и иным полезным им знаниям, да от юности навыкнут разумети закон божий и трудолюбие, а любострастие в юности воздержанием умертвят".

Тепер читаємо літопис: *"В лето 6594 (1086) Всеволод заложи церков Святаго Андрея, при Иване преподобном митрополите; створи у церкви тоя монастырь, в нем же*

пострижеся его девою именем Янька совокупивши черноризици многи, пребывавши с ними по монастырьскому чину".

- Справді, щось я про вишивальну школу небагато дізнався....

- Також Татищев згадує про вишивку у зв'язку з жінкою **Рюрика Ростиславича :**

"6706 (1198 – О.Р.). [Анна Всеволодовна, жена Рюрика Ростиславича] сама прилежала трудам и рукоделиям, швенюю златом и серебром, яко для себя и своих детей, паче же для монастыря сего [Выдубицкого]".

А в літописі під 1199-м роком читаємо: *"(Анна) ни на что же ино упражняшеся но токмо в церковных потребах и о миловании укореных, маломощех и всих бедующих"*.

- Невже в літописах ніде не згадуються вишивальні школи Київської Русі?

- Навіть про вишивку як таку – жодного слова! Василь Татищев пише, що жінки вишивали, бо це те, що – на думку людини XVIII століття – вони повинні (!!!) були робити в монастирі. Тим часом наші мистецтвознавці – з легкої руки Татищева з його фантазіями щодо рукоділля панянок – перетворили це на... вишивальні школи.

Хитка аргументація дозволяє багатьом нашим псевдопатріотам спекулювати на історії: – *"Ось, дивіться... Вже вишивальниці були, і щось вони вишивали. А значить, українська вишиванка, вишита сорочка відома із XI століття"*.

На жаль, цей міф масово поширюється в різноманітних тематичних виданнях, присвячених історії вишивки або вбрання.

- Наприкінці кожного інтерв'ю я ставлю улюблене запитання: – Після нашої бесіди чи залишилось якесь запитання, яке я вам не поставив, але вам так хотілось би на нього відповісти?

- Ой! Ви знаєте, хочу вас... похвалити.

- Що маєте на увазі?

- Ви чи не один із перших інтерв'юерів, журналістів, котрий так сумлінно підготувався до розмови і поставив правильні, коректні запитання! Повірте, я маю із чим порівнювати. Спілкуватися з вами було дуже класно!

- **Дякую, пані Оксано, за добре слово. І – до нової зустрічі: час швидко плине.**

"Історична правда" публікує цей матеріал із люб'язного дозволу видання "Укрінформ". Режим доступу:

<http://www.istpravda.com.ua/articles/2020/03/2/157122/>

Чоловічі обереги

На початку ХХ ст. у багатьох селах Галичини з'явився звичай у передвеликодній час виготовляти з бісеру прикраси для хлопців у вигляді квітки, букета або серця з картону, матерії, ниток, стрічок, бісеру.

Називали його – "обережок", "вісьорок", "вісюк". Дівчина, запрошуючи парубка на танець, на знак освідчення чіпляла йому обережок на одяг з лівого боку грудей. Після танцю парубок, вдячний за прихильність і дарунок, пригощав дівчину солодощами та запрошував на наступний танець.

Дарували бісерну прикрасу й парубкові, що йшов до війська. Обережки власноручно виготовлялись нареченими, дружинами або матерями.

Це був виріб у формі п'ятикутника з двома прямими нижніми кутами (дно прикраси могло мати не тільки прямолінійні обриси) та дашковидним завершенням. Такий обережок виконувався переважно у техніці ткання, яка дає можливість будувати композицію з геометричних, рослинних, антропоморфних мотивів, вписувати ініціали тощо. Він мав довжину 8-14 см., ширину 4-5 см.

Робили обережки для парубків й на Черкащині. Знайомий розповідав, що "то було вишите, на білому червоним і гаптоване наче шнуром по периметру; на вершині з петлею під гудзик, щось на кшталт вимпелу (сантиметрів так 8-м), всередині на

білому вишиті дві пташки, які тримають в дзьобах серце. Я добре пам'ятаю бабця казала на нього не тільки "обережок", але "вісюк" і "петлюк"... Петлюка бабця почепила діду ще до заручин, на вечорницях".

При опрацюванні сучасних досліджень народного промислу, було встановлено назву, призначення, історію виникнення цих чоловічих прикрас. Їх наукова - назва "котильйон".

Котильйон захищав свого власника від негативного впливу ззовні, оточуючи його "доброю енергетикою", будучи красивим та привабливим, відвертав надмірну увагу від самої людини.

Цей тип прикрас побутував на Західному Поділлі, Опіллі, Гуцульщині, Буковині, Черкащині.

На Донеччині поширюється вишитий тип котильйонів. У лютому-березні ц.р. вони експонуватимуться у Шевченківській світлиці інтернату-санаторію № 19 м. Києва. Донецькими майстринями виконано понад кілька десятків котильйонів, оздоблених орнаментами, пов'язаними з іменами видатних українців: С. Бандери, О. Басараб, В. Біласа, Д. Данилишина, О. Гірника, А. Горської, О. Довбуша, П. Заливахи, А. Волошина, М. Лаврів, У. Кармалюка, Є. Коновальця, І. Мазепи, В. Макуха, П. Полуботка, В. Романюка, І. Сенник, Н. Світличної, В. Стуса, О. Тихого, Л. Українки, І. Франка, Б. Хмельницького, В. Чорновола, Т. Шевченка, Д. Шумука, Р. Шухевича.

Розроблено орнаменти, присвячені Ліквідаторам аварії на ЧАЕС та Небесній сотні.

До кожного котильйона додано вислів, над яким варто замислитися.

Наприклад:

«...все створене людськими руками, ними ж може знищитися» - гетьман Богдан Хмельницький.

«Я радий скоріше піти на люте катування, ніж бачити, як гине народ український» - гетьман Павло Полуботок.

«Жалься, Боже, з України, що не вкупі має сини!» - гетьман Іван Мазепа.

Газета "Україна козацька" № 1-2 (239-240) 2015 . с. 16

Рушник, благословенний Богом.

Так називають «Рушник Національної Єдності» його творці. А почалася ця акція у лютому 2007 року. Положення, розроблене авторами ідеї створення Рушника, чітко визначило роль кожного з учасників цього процесу. Але сталося не так як планувалося, а – краще.

По-перше, до творення Рушника в Україні долучилися люди різних національностей. Чим, на думку Ольги Бабій з Івано-Франківська, продемонстрували людству нову етику і естетику відносин, заснованих на такому гострому відчутті краси, яке властиве тільки українцям.

По-друге, акція вийшла за межі України. В ній брали участь українці Канади, Молдови, Польщі, США.

«Цей незвичайний проект» – говорить українка з Кишинева (Молдова), – «з'єднав помисли, думки і прагнення до єднання українства всього світу».

«Це – історичний момент єднання українців Польщі з Україною» – Петро Тима – голова об'єднання українців Польщі.

«Дана акція стала символом єднання великої громади українців, що проживають на Північноамериканському континенті. Вона дала можливість її учасникам відчутти себе невід'ємною частиною великого Українського народу. В Торонто, Оттаві та Едмонтоні ще довго згадуватимуть цю зустріч», – Ігор Остах – посол України в Канаді.

«Це – чудова нагода показати світові нашу єдність незалежно від того, де живе український народ», – Тамара Воротиленко. Едмонтон. Канада.

По-третє, авторам ідеї та організаторам її втілення вдалося захистити Рушник від комерційного «ти – мені, я – тобі». А таких, що намагаються жати там, де не сіяли, і збирати те, чого не

розсипали, виявилось чимало. Щоправда це ускладнило рішення деяких організаційних, фінансових та ін. питань, але зробило процес творення Рушника чистішим, а для його творців – Святою справою:

«Дякуємо Богові, дякуємо долі за можливість торкнутися руками, душею цього благословенного Богом Рушника» – написала у Книзі відгуків родина Добровольських з м. Рожище.

«Дякую Богові, що сподобив мене прилучитися до Святої справи – вишивання Рушника Національної єдності» – Вероніка з м. Рівне.

А членкині Союзу Українок Польщі віднесли причетних до цієї справи до чину обраних Богом: «Дякуємо всім, хто відчув ЗНАК творити Рушник Національної Єдності».

ЗНАК? Який? Гортаючи Книгу відгуків, знаходжу відповідь:

«Тріпоче душа, ніби була в Україні» (М. Яременко. Варшава. Польща).

«Завмирає серце! І повниться гордістю за мою землю, за жінку» (Дарина Яремчик. Буковина).

«Відчуваю блаженство, що прилучилася до великої справи вишивання Всеукраїнського Рушника» (О. Чубара. Луцьк)

«Бути причасною до цього історичного моменту для мене є честь і щастя» (Раїса Шайхатдінова. Маріуполь).

З усього видно, що цей Всеукраїнський Рушник, створений людьми різного віку, різної статі, різних політичних поглядів потрібен народу як символ єднання, якого так прагне українство всього світу. «Хай цей народний Рушник – «Віри, Надії, Любові» розквітає квіткою Великої Єдиної Родини» – бажають Кіровоградці, а з ними і весь народ України.

«Благое дело никогда не проходит бесследно!» – зауважив Олексій Бражников з Криму. І наче дивився у воду. Рушник почав своє самостійне життя. Він має паспорт, «домівку» – скриню, подорожує по Україні. І всюди його супроводжує Високий національний дух, який окрилює і вселяє натхнення. Наслідки дають себе знати: для підтримки розвитку художніх

промислів в Україні родиною Степаненків (Тамара, Микола, Сергій) та Віктором Петренком створено благодійний фонд «Український рушник», Планується: проведення семінарів з вишиття, деревообробки, гончарства; організація виставок старовинних рушників, народних картин виробів; презентація Рушника у різних областях України та за її межами.

У Ялті 1-6 жовтня 2008 р вже відбувся семінар «Українська вишиванка». Майстрині з усієї України отримали можливість:

- прослухати лекції члена–кореспондента Академії мистецтв України Тетяни Кара-Васильєвої, яка має найбільший авторитет серед вишивальниць;
- продемонструвати свої твори;
- взяти участь у майстер-класах;
- ознайомитись з особливостями татарської вишивки.

Всі були оточені увагою, комфортно влаштовані, мали можливість і відпочити на морі, і помандрувати по південному узбережжю Криму, а чудовими кримськими вечорами, дихаючи свіжим повітрям, поспілкуватись між собою. Нічого не залишалося поза увагою Тамари і Миколи Степаненків. Поруч з ними відчуваєш, що з нами Бог, що так і буде!

м. Ялта. 2008 р.

Лесин рушник

У червні 1891 року Леся Українка разом з мамою та молодшою сестрою Ольгою їхала на лікування до Євпаторії. Від Києва до Катеринослава добирались пароплавом і, за спогадами Ольги, “спинилися в Каневі, щоб одвідати Шевченкову могилу” і залишити там вишитий Лесею рушник.

Про той візит в архіві музею Т.Г.Шевченка зберігаються спогади охоронця поетової могили – Івана Ядловського: “Я тоді не знав, що та жінка, така худенька, слабенька, відома письменниця Леся Українка. Вона привезла з собою нею вишитий рушник. З нею були люди. Якийсь чоловік хотів

повісити цей рушник на портрет Шевченка, але вона сказала, що сама хоче повісити: “Я – сама, я – сама...”

Перекази про Лесин рушник живуть на Тарасовій горі й посьгодні.

Вісімнадцятирічна поетеса вишивала його разом з Маргаритою – донькою відомого бібліографа, фольклориста, лексикографа, перекладача Михайла Комарова (Уманця).

У 30-ті роки минулого століття “Тарасову світлицю” знесли. Рушники, ікони, портрети – весь скарб було розпорошено. Зник і рушник Лесі Українки. А у 90-ті роки ентузіасти відродили поетову світлицю. Знайшли і Лесин рушник. Науковцям довелось довго, дуже довго його розшукувати. На допомогу прийшли шанувальники Тараса Шевченка й Лесі Українки з різних куточків України.

Донині невідомо, чи зберігся другий рушник Лесі та Маргарити, бо у спогадах мовиться про рушники, які вони вишивали вкупі.

Знайдений Лесин рушник не повернувся до Тарасової світлиці. Він знаходиться у фондах музею Т. Г. Шевченка у Києві. А у світлиці – його копія, зроблена канівськими майстринями. Та й донецькі майстрині бажають його повторити, але ж потрібна не тільки схема вишивки (я вже її намалювала), а потрібно ще й розуміння того, що хотіли сказати Леся з Маргаритою, бо ж рушник це – лист.

На Лесиному рушникові – українські традиційні геометричні орнаменти, з прадавньою символікою добробуту, а між ними: на одному кінці – Шевченкове “Думи мої, думи мої! Лихо мені з вами!”, на другому – “Любіться, брати мої. Україну любіть” – близькі за змістом до Шевченкових – “Обійміться, брати мої!” та “Свою Україну любіть!”

Чому саме ці слова лягли на рушник? Та мабуть тому, що і її серце пекли ті ж самі думи.

Бісерні обереги Галичини

Вишиті обереги Донеччини

Лесин рушник

Рушник національної єдності

Іван Світличний, аналізуючи творчість Т. Шевченка, пише: "Його драма була не так особиста, як суспільна, не так побутова, як політична".

Зародився цей конфлікт на самому початку творчої біографії Т. Шевченка, зрів протягом кількох років і сягнув своєї кульмінації наприкінці 1845 року ("Три літа"), а потім, то затухаючи, то підсилюючись звучав на трагічній ноті все життя.

Т. Шевченко бачив, як підневільне життя здеморалізувало покріпачених людей:

*"И в шитом золотом жупане,
и в серой свythe люди злы" –*

пише він у поемі "Слепая". Його обурює не так саме зло, як ті, хто з ним мириться. Розповідаючи про новітнього українського пана, "годованого кабана", "презавзятого патріота", що

*"У свиті ходить між панами,
І п'є горілку з мужиками
І вільнодумствує в шинку",*

а разом з тим "в селі своїх дівчаток перебирає" і плодить байстрят, Т. Шевченко таврує не "годованого кабана", а його жертви за покірність:

*"Люде, люде!
За шмат гнилої ковбаси
У вас хоч матір попроси
То оддасте.
(Поезії "П.С.")*

Страшні, немилосердні слова: "О роде суєтний, проклятий, коли ти видохнеш?" – адресує поет не катам і тиранам, а своїм землякам – тим "люде", з якими давно увійшов у конфлікт і воював проти них, але водночас і за них, часто себе не відмежуючи від них.

*"А ми дивились, та мовчали,
Та мовчки чухали чуби,*

Німії, подлії раби" – кається поет, розповідаючи у "Юродивому" про катування сміливця, що в морду заточив капрала.

А чи не здається вам, що це і про нас, і, мабуть, про сучасників Лесі Українки.

*Чи заплаче серце одне на всім світі,
Як я з вами плакав? Може, і вгадав.
Може, найдеться дівоче
Серце, карі очі,
Що заплачуть на сі думи –
Я більше не хочу...
Одну сльозу з очей карих –
І ... пан над панами!
Думи мої, думи мої!
Лихо мені з вами!*

Знайшлося "дівоче серце", яке "заплакало на сі думи". Отой, вишитий у юнацькі роки рушник і є "одна сльоза. Він – визнання гріхів, як сповідь.

УКРАЇНЬСЬКА ЗВИЧАЄВА КУЛЬТУРА

Спілкування людини з Природою

Дуже популярна сьогодні в суспільстві тема соціально-економічної кризи. Та якби ж то вона була одна! Існують ще і екологічна, і етнічна, і демографічна, і оздоровча. Варто було б замислитися над причинами цих явищ.

У пошуках виходу зі будь-яких криз нам треба звернутися до правитоків нашого народу – тих часів, коли розумні батьки вчили дитину вітатися і розмовляти з Природою, Сонечком, Вітром, Водою, Землею, Травками, Деревками, птахами, звірами, з усіма сущими в світі.

Втрата скарбів історичного минулого дорівнює втраті майбутнього. А може ми вже його втратили?

Та ні! Мудра традиційна звичаєва культура промовляє до нас через словникове багатство української мови, пісні, річне обрядове коло.

На підставі наукових досліджень вчені сьогодні стверджують, що наші предки сприймали світ не 4-х (три координати простору та час), а 8-ми і більше вимірним способом, де :

5-й рівень – розвинене яснобачення з усвідомленням дії різних сил у людині, просторі, часі;

6-й – ясний слух і розуміння мови всіх істот і сил природи;

7-й – ясне осягання структури, форми і устрою істот, простору і часу;

8-й – ясний інтуїтивний зв'язок з Божественним світом, відповідальність за його розвиток.

Символом восьмивимірного світосприйняття є дуже поширений мотив восьмикутної зірки. Його українські майстри перенесли і на рушники, і на сорочки, і на писанки, і на килими.

Отже, герої давніх билин, казок, пісень, колядок, які спілкувалися з Природою – не є фантазією нерозвинених народів.

Навесні діти зверталися до Сонечка:

“Ой, ти Сонечко, засвіти.

Землю нашу Матінку пригорни”.

І Ярославна – світла постать “Слова про Похід Ігоря” – промовляла до Сонця:

"О сонце ясне, лагідне усім!

Навіщо, красне, промені жагучі

Простерло ти в безводному степу

На воїв мужа милого мого,

Звело їм луки спрагою, стягнуло

Журбою сагайдаки.."

докоряла вітрові:

"Вітриле, вітре, Стрибоже швидкий,

Навіщо мечеш стріли половецькі

На воїв мужа милого мого?
Хіба не досить віяти вгорі,
Ширяти попід хмарами важкими,
Гойдаючи на морі кораблі?
Навіщо ж ти веселощі мої
По сивій ковилі розвіяв?"

просила Славутича:

"Славутичу! Крізь гори кам'яні
Пробився ти у полі Половецькім.
Леліав Святославові човни
До полку Кобякового. Могуте!
Мені з неволі ладу прилелій,
Щоб я не слала сліз йому на море".

Дійшли до Бога плачі Ярославни:

На зорі
Заграло море, смерчі потяглися
Імлою в степ: то Ігореві бог
Таким знаменням вказує дорогу
На землю Руську з тяжкого поло

В обжинковій пісні зверталися до ниви:

Ой нивонько, нивонько, верни нашу силюнку.
Як ми тя зажинали, то ми силюнку мали,
Тепер ми марнесенькі, як лебідь білесенькі.

Переходячи в нову хату, господиня вибирала жар із старої печі, шанобливо, звертаючись до Вогню, як до предка: "Ходімо, дідусю, на нове місце!" А перенісши його в нову хату, заговорювала: "Огонь-багач, не йди од нас! Хто тебе буде звати – не йди з хати!"

А у цій колядці – розмова зі дібровою та звіром:

– Чого ж ти шумиш, гей дубровонько?
– Бо в мені є чудноє звіря, сиве оленя...
Ой ходить за ним можний панонько...

Воно ж йому каже:

– Ти за мнов не ходи,

Не труди собі рожну лаєньку
Ой зйду ж бо я в туги-луги,..
На бистрії води.
Там ти мене ймеш,
Там ти мене вб'єш.

Ще з однієї колядки дізнаємося як треба поділити громаду,
щоб у суспільстві був лад.

А в соколонька двір в острозі...
А в тім острозі зелений явір,
А в тім яворі сильне гнізденько,
А в тім гнізденьку сив сокіл сидить.
Сив сокіл сидить жалібно квилить.

Їхав панич і хотів застрілити його, але сокіл сказав:

Не стріляй мене, красний молодче,
Красний молодче, премудрий стрільче!
А тобі я стану в пригодонці,
Загадну тобі три загадонці,
Три загадонці – три городеньки:
В першім городці коні сідлати,
В другім городці – бояри брати,
В третім городці собі панну взяти,
Собі панну взяти, із нею жити.

У староукраїнців був реальний поділ дорозрілої молоді на дві групи (молодецьке і дівоче), а старші люди та діти творили окреме зборище. І у колядці йде мова про три городки: старих людей – господарський городок, де можна коня дібрати, – другий – молодецький, де можна весільних бояр замовити, а третій городок дівочий, де можна подругу вибрати не для іграшки чоловічої, а щоб з нею жити.

Сьогодні вчені досліджують: які духовні закони розвитку були закладені в традиції і звичаї в давні часи. А ще кілька десятків років тому про це заборонялося й думати. Тому-то ми втратили здоров'я нації.

Марія Петрівна Грицай завідувачка відділом Геронтології в

Українському інституті екології людини у доповіді "Давньоукраїнська ведична наука про оздоровлення душі, тіла, Природи" (на конференції "Буття українців", яка відбулася в Києві в Українському домі 21 травня 2005 р.) говорить::

"Ведична індійська культура має давньоукраїнські витoki. Матеріальним доказом слугує манускрипт, якому понад 5000 років. Приніс його в Індію з берегів Дніпра давньоукраїнський мудрець-відун Цараки (Чараки - на санскриті), щоб зберегти ведичні знання від навали кочових племен, які, як сарана наступали на високорозвинену давньоукраїнську цивілізацію.

В наш час, постчорнобильський, індійські історики і лікарі звертаються до української інтелігенції: "Повертайте ведичні знання в Україну!"

Про силу духовності і знань давньоукраїнської цивілізації свідчать і записи засновників Києво-Печерської Лаври.

Звідки ми можемо черпати ці знання?

Вони втілені і передаються в народі через звичаєву культуру. Треба тільки зрозуміти, розшифрувати те, про що нам говорять предки.

В журналі "Соціоніка, ментологія і психологія особистості" (№5, 2003, с. 79-81) Л. Літровник доводить, що на карпатських тарелях зображена найскладніша з відомих у світі космогонічна концепція найдавніших знань.

Ми знаходимося на підходах по розкриттю практичного значення українського національного одягу, пісні, вишивки, творів ужиткового мистецтва, звичаєвого річного кола, свят для збереження і відновлення здоров'я народу"

Вплив уславлення на людину та Природу.

Цар Володимир Мономах у своїй "Науці дає дітям настанови: "Щоб не застало вас сонце в постелі... Віддавши досвітню похвалу Богові, а потім при сході Сонця, й, побачивши Сонце, прославете Бога з радістю".

З правічних часів дійшла до нас традиція уславлення.

Коли оминула біда і віруючі, і атеїсти автоматично прославляють Бога вигуком: "Слава Богу!" На рівні підсвідомості вони відчують як знайти живильну силу. Предки передали нам і те, коли саме відбувається обмін енергією між космосом і людиною.

Володимир Мономах вчить уранці тричі прославити Бога. Прошу звернути увагу на те, коли вперше треба дати хвалу Богові: "Віддавши досвітню похвалу Богові".

Лікувальні зела збирають вдосвіта, деякі обрядові дії також відбуваються перед сходом Сонця, і Володимир Мономах пропонує проводити славлення у цей час. Чому?

За 7 хвилин до сходу Сонця різко змінюється спектр електромагнітних низькочастотних полів, що оточують людину. Це обумовлено дією сходу Сонця на іоносферу.

(Б.Владимирський, Н.Темурьянц. Влияние солнечной активности на биосферу-ноосферу. - Москва. 2000).

Це довів японський вчений М.Тамаката своїми двадцятирічними слідженнями.

"Досвітня похвала Богу" є ніщо інше як молитва.

Ця давня традиція наших предків привернула увагу вчених.

Марія Грицай про роль молитви говорить:

Слово «молитва» нашими пращурами застосовувалося в тому випадку, коли потрібно було чогось позбутися.

В етимологічному словнику української мови [1] слово «молитва» походить від «молити», «молитовний», «випроханий у Бога молитвами».

Є в нашій мові слово «немола» – той, хто не молиться, невмолимий – от його треба вимолювати. Там же [1] знаходимо слово «молибіг», що означає «жайворонок, який допомагає молити Бога».

Сучасні наукові дослідження Українського інституту екології людини, Санкт-Петербурзького інституту мозку людини РАН [2], японського вченого Ямото Масари доводять позитивний вплив уславлення і молитви на людину та Природу.

Нам довелось фіксувати за допомогою приладів ефект зменшення забрудненості землі радіонуклідами після читання уславлення і молитов до Бога.

Широко відомі дослідження канд. біологічних наук Т. П. Решетнікової [3], яка з 1984 року впродовж десяти років вела науково-дослідницьку роботу при Науково-технічному товаристві радіоелектроніки і зв'язку ім. О. С. Попова.

В роботі брали також участь канд. біологічних наук Є. Луцишина, канд. хімічних наук Т. Тернова, канд. сільськогосподарських наук О. А. Кочина та понад п'ятдесят осіб різних професій, двадцять з яких мали яскраво проявлені екстрасенсорні здібності, на даний час їх називають «псі-оператори».

Перший дослід був з насінням пшениці п'ятирічної давності, яка мала погане проростання. Частина зерна, яка була залишена для контролю, була висіяна в землю для проростання одночасно з зерном, на яке індивідуально діяли псі-оператори (екстрасенси) і з третьою порцією зерен, на яку було колективно подіяно славленням і молитвою до Бога операторами.

Результати трьох посівів були різні. Перший - контрольний, який не мав впливу славлення і молитви до Бога, дав дуже рідкі, маленькі, ослаблені стебла, а індивідуальна дія псі-операторів дала кращу, але не високу схожість. Третє поле посівів після колективного впливу славлення і молитви дало сильні густі й високі стебла.

Аналогічні дослідження проводились з радіоактивно забрудненими зернами пшениці.

Тут контрольні посіви - без радіаційного ураження зерен проросли найкраще. Друге поле, де для посіву застосовувались зерна, які попередньо були радіаційно уражені, опромінені (10 крад), дало дуже слабенькі, малі поодинокі стебельця. Третє поле, де для посіву використали зерна захищені славленням і молитвами до Бога і також опромінені - 10 крад радіаційного ураження дало хорошу схожість і міцні стебла, які були тільки на

декілька сантиметрів нижчі за контрольні.

Праці французького дослідника Луї Керврана [3] з вивчення спонтанної трансмутації, – перетворенню хімічних елементів в природі - показали, що живі системи здатні за допомогою своїх ферментів виконувати обмін протонами всередині різних атомних ядер і переводити одні хімічні елементи в інші.

Професор теоретичної фізики Олівер Коста де Бюргард [3], отримавши дані Керврана, теоретично обґрунтував можливість ферментативного нейтрино і зет-бозонів. Праці Керврана оцінюються авторитетними вченими як революція у фізиці, його монографії про трансмутацію в біології і геології перекладені мовами розвинених країн.

Отже, до чого з надзусиллями підходить сучасна наука, було відомо віруючим пращурам, які з глибини часів передали нам ведичну науку з розумінням славлення, молитов і пісень - як духовного стрижня в житті людини.

Наші давньоукраїнські пісні, – стародавні веснянки, колискові, пісні річного обрядового кола – це пісні славлення, які дають образне сприйняття будови світу.

Ми провели дослідження про вплив веснянок на здоров'я дітей і підлітків.

Дослідження проводились за участю гурту під орудою народної артистки України Валентини Ковальської «Чумацькі діти». Застосовувався метод біогальваніки – це вимірювання стану людини по 12 інформаційних каналах за відсутністю зовнішніх джерел живлення. Аналізувався стан таких інформаційних систем:

1. Легень і каналів, які доставляють кисень.
2. Перикарду, який координує роботу серцево-судинної системи.
3. Серця і всієї серцево-судинної системи.
4. Тонкого кишечника.
5. Каналу трьох обігрівачів.

6. Каналу товстого кишечника.
7. Селезінки і підшлункової залози.
8. Печінки.
9. Нирок.
10. Сечового міхура,
11. Жовчного міхура.
12. Шлунку.

У всіх дітей після виконання веснянок зріс рівень інформаційно-енергетичного стану органів і систем організму".

Доцент донецької консерваторії Олена Тюрікова займається дослідженням українського фольклору зі студентських років. Найцікавішу частину її записів складають пісні, збережені українськими поселенцями в Сибіру (Томська обл.). Коли прийшов час розшифрувати записи, виявилось, що не вистачає нот для передачі всіх звуків.

Багатство звукової палітри української мови відзначає і Марія Грицай: "Сучасний алфавіт з 33-х літер є дуже скороченим порівняно навіть з 45 літерами, поданими Іваном Федоровим, потрібно відродити найбільше багатство – мовне, бо те, що з мовою – те й з людьми відбувається.

Автодидактика стверджує, що кожна мова має акцент на певному енергетичному центрі людини. Багатство звукової палітри української мови дає силу людині, тому що українська мова дає змогу відкрити верхні центри людини.

В індійських школах діти впродовж трьох років (у 6-8 класах) вивчають мову санскриту – прадавнію українську.

Важливо, щоб і у нас майбутні педагоги були обізнані з нею. Історична лінгвістика повинна посісти чільне місце".

Вплив національного одягу на здоров'я людини.

Продовжимо розповідь Марії Грицай про її дослідження. за участю працівників музею ім. Івана Гончара та дитячого гурту

"Чумацькі діти" (керівник – нар. артистка України Валентина Ковальська)

Мова піде про вплив національного одягу на здоров'я дітей і дорослих.

"Вимірювання проводилися на спеціальній апаратурі за методами: біогальванічним та біоелектрографії.

Після виконання пісень-веснянок діти були продіагностовані. Потім вони одягнули на 15-20 хвилин українські національні сорочки і їх знову продіагностували. "Якщо пісня дає стрімко підйом інформаційно-енергетичного стану, то українські національні вишиті сорочки вирівнюють показники, наближаючи їх до фізіологічної норми. (...)

Ми побачили, що велике значення має якість, колір тканини, з яких вироблений одяг та символи, зображені на ньому. (...)

А от наші українські широкі штани схожі на шаровари з домотканого полотна в два рази збільшили загальний рівень енергетики вже через 30 хвилин після того, як хлопець його одягнув.

Шаровари повторюють енергетичний кокон людини, не обрізуючи його ні з боків, ні з низу".

Марія Петрівна Грицай виявила негативну дію брюк на стан здоров'я дівчаток-підлітків. "З ведичної науки відомо, що жінки не тільки анатомічно, а й інформаційно-енергетично мають відмінну від чоловіків будову, тому дівчаткам і жінкам бажано носити спідниці або довгі, нижче колін, елементи одягу і поєднувати їх із брюками" – радить науковець.

Дійсно, у східних народів жінки поєднують брюки зі довгими сукнями.

Підсумок, який сам по собі виникає, – один: в наш час, коли Природа страждає, від хижацької налаштованої людини, треба повертатися до давньоукраїнської ведичної звичаєвої науки і широко інформувати людей про те, що наші прашури були високоосвіченими людьми.

Вплив руху на здоров'я людини і Природи

У Природі все живе в русі за її законами. Але з того часу як люди вирішили не чекати від неї милості: створили штучні моря, осушили болота, змінили русла річок, почали їсти рафіновані продукти, почалися страждання та хвороби.

Природа виявляє активний супротив і вимагає від людини відродження гармонійного співжиття. Виявляється, що випрямлення річок шкідливе не тільки річкам, а й самій людині.

Дослідник Теодор Швенк [19] виявив, що:

1) ідеальним для річок є ритм меандрів - «безконечника»;
2) сонячне затемнення уповільнює ріст рослин;
3) воді в річці притаманний спіральний гармонійний рух - «безконечника»;

4) тепла течія Гольфстріму не змішується з холодними водами і має форму «безконечника».

5) Коливання руху Сонця в площині перпендикулярній екліптиці відбувається в ритмі «безконечника»,

6) рух повітря в зонах високого і низького тиску нагадує символи наших вишиванок і глиняного посуду – Сваргу.

7) потоки повітря чутливого до звуків голосних а, є, і, о, у, які виходять з маленьких отворів, мають чітку ритміку «безконечника»;

8) рух форми полум'я, чутливого до різних музичних інструментів (добре відлагодженої скрипки, сопілки і валторни), має гарну чітку ритміку «безконечника».

Дуже цікавою є карта землі на якій зображено рух повітря в січні місяці на Європейсько-Азійському, Австралійському, Африканському та Американському континентах та океанах, що з'єднують їх. В цих місцях рух повітря в зонах високого і низького тиску теж як Сварги.

Незважаючи на вторгнення людини в гармонію життя і руху в Природі, вона має величезну здатність до самовідновлення, виштовхуючи людину з найбільш болючих місць.

А які резерви має людина і чому ведична наука стверджує, що рух - це «скарбниця життя», «цілюща частина медицини»? Щоб бути здоровим, потрібно займатися дихальними і руховими вправами.

Наш хребет нагадує форму «безконечника», і активізуючи потік енергії по ньому з допомогою гармонізуючих вправ, ми отримуємо доступ до життєдайної сили Всесвіту.

Тому вранці - вправа для підняття енергії по хребту «Вітання до Сонця», ввечері для зняття напруги і заспокоєння - вправа «Вітання до Місяця».

Найкращий час для вранішніх вправ є – вдосвіта. За 10 хвилин перед сходом Сонця треба вийти з будинку і повернутися обличчям на Схід: 7 хвилин перед сходом Сонця йде з Космосу дуже потужна енергія.

А вдень працювати, пам'ятаючи, що від сходу до заходу Сонця кожні дві години змінюються п'ять фаз (кожна по 24 хвилини).

Перша – не благодатна для праці.

Друга – швидкої дії.

Третя – середня.

Четверта – благодатна для праці.

П'ята – дуже благодатна для праці.

Але, дотримуючись цього розкладу, не забувайте що і у будень, і в свята духовні та земні служіння будуть мати більшу дію при поєднанні українського національного костюму, мудрої старовинної пісні і руху (танцям).

Кожний танок має свою філософію. Вражає своєю мудрістю так званий *кривий танок*. У *кривому танці* забивають в землю три кілки на три кути (як символ трьох виявів світу: тіло, дух, розум), беруться за руки в два ряди і крутяться поміж ними рядами. Ладний рух, де немає кінця, як співають при *кривому танці*, символізує нескінченну божественну гру.

А ми кривому танцю

Не виведемо кінця,

*Бо його треба вести,
Як віночок плести.*

Вести кривий танок означало перебувати у вічному процесі світотворення. Всесвіт ніколи й нічого не відкидає, тому що кожний атом є часткою цілого, а ціле аж ніяк не може існувати, якщо відсутня хоча б якась його частка.

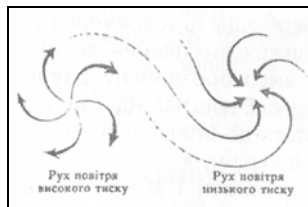
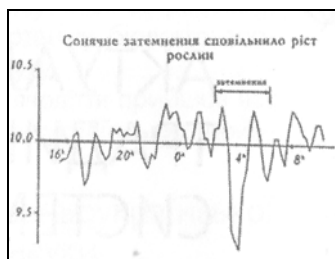
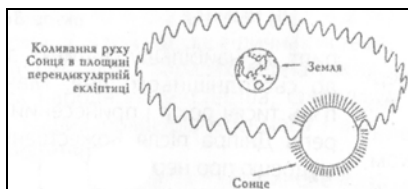
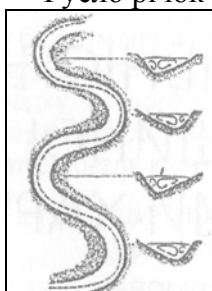
*Кривому танцю йдемо,
Кінця му не найдемо,*

Додатки складено за матеріалами праць Теодора Швенка [6] і Володимира Волкова [7].

Джерела:

1. Етимологічний словник української мови. Том 3. - Київ. «Наукова думка». 1989 -с. 501.
2. Газета «SOS». -Санкт-Петербург. № 8 (11) 1999 - с. 18
3. Таміла Решетникова. Космическая миссия человека. - Київ. Издательско-полиграфический центр «Знание». 1994 - 30 с.
4. Л. Літровник Журнал "Соціоніка, ментологія і психологія особистості" (№5, 2003, с. 79-81)
5. М. Грицай – "Давньоукраїнська відична наука про оздоровлення душі, тіла, Природи" – матеріали науково-практичної конф. "Буття українців" 2005 р.
6. Теодор Швенк. Чувствующий хаос. - Москва. «Новый центр». 2003. - 215 с.
7. В. В. Волков. Медицина бессмертия и 280 лет земной жизни. - Санкт-Петербург. «Сфинкс СПб Валери СПД». 2002 - 288 с.
8. О. Віженко. Україна кохання. – Київ. "Деркул". 2005 с.140
9. Володимир Мономах. Повчання дітям.
10. М. Грицай. Мистецтво наслідувати природу. 2009
11. О. Тюрікова. Рушійний компонент фольклорної динаміки. 2004.

Русло річок

Райони високого та низького тиску в січні

Вплив різних музичних інструментів на форму полум'я

Добре
відлагоджена
скрипка

Погано
відлагоджена
скрипка

Сопілка

Валторна

Вплив голосних а, є, і, о, у на потік повітря

Платон мені друг, але істина дорожче

Кілька разів бачила на сайті порівняльні стовпчики українських та російських слів. Автор намагається довести, що росіяни - не слов'яни. Але ж кожен з нас може намалювати стовпчики з вавилонську вежу, зі тотожних українських та російських слів. І що тоді?

За освітою я – не філолог, а радіофізик. Все, що було пов'язане з електромагнітним полем (його походженням, здатністю існувати у вакуумі, перетворюватись у матерію, звук) сприймалось мною як чудо. Та чим більше фізика розкривала мені таємниці, тим більше я наближалась до розуміння Віри, Націоналізму, народного мистецтва. Фізика торкнулася й мови.

Сімнадцять років тому у сумській незалежній газеті “Наше слово” (№ 2 вересень 1997 р.) з'явилося повідомлення журналістки Алли Криганової про відкриття професора фізики “Герасимова”. Він просив не називати його справжнього прізвища: “Журналісти мене після цього забувають, кожний захоче почути. А я не маю часу на це, вік наш короткий, років прожито багато, роботи ще на кілька років.”

До Харківського університету майбутній професор поступив у 1948 році. Юнак мріяв знайти за допомогою фізики спосіб почути голоси древніх людей. Він стверджував, що людський голос, “записаний” на глечиках, макітрах, амфорах, череп'яних діжках таким же способом, яким записується звук на грамофонні платівки. Треба тільки знайти такий звукознімач, який був би спроможний знімати звук з череп'яного посуду.

Майже півстоліття вчений проводив експерименти на глиняному посуді з восьмого тисячоліття до н.е., знайденого в некрополях та городищах Полтавщини, Чернігівщині, півдня Харківщини. Нарешті, він почув голос древньої людини.

“Звукова” доріжка на глечику не суцільна, тому чути окремі слова й фрази: “борзіше крути”, “роунця болить”, “мій

гличик?”, “твій”, “скільки тобі казати”, “...атиме уся Русинія” (можливо “пам'ятатиме” – Л.О.), “уся?”, “ ...ди...”, “як робити”, “...три умітимеш”. Таких уривків записано багато.

Не треба бути філологом, щоб зрозуміти, ЩО 28 СТОЛІТЬ ТОМУ ЛЮДИ ГОВОРИЛИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ, називали себе русинами, свою державу Русинією.

Ну а російська мова? На думку професора, вона виросла з північного діалекту української мови. На питання: “Ви ж росіянин, що ж заспівають Ваші кривні після такого відкриття?” Старий вчений відповів крилатим грецьким висловом: “Платон мне друг, но истина дороже.”

Прочитавши цю розповідь А. Клиганової, взялася за «Русский словарь 15-16 вв». Наведу з нього слова на літери А та Б, наявні в українській мові, але відсутні в сучасній російській: або, аж, аксамит (оксамит), але, аможе (а може), армата (гармата), ачи (а чи), бавитися, байка, байрак, баламутити, барва, батько, безмежно, блакитний, блискати, блукати, бо, боронити (захищати), борошно, брудний, бруд, будувати.

Думаю вистачить, щоб перекоонатися у прадавності нашої мови. А на той час вона на Русі була державною.

УКРАЇНСЬКА МАТИ

Культ Матері

Сьогодні тема гендерної рівності є надзвичайно модною. Дійсно, дві третини всіх робіт у світі виконують жінки, отримуючи за це тільки десять відсотків платні та володіючи лише одним відсотком світового багатства. Але змагатися з чоловіками за рівні права все ж не варто. Жінці від Бога дано більше.

Створивши першу людину, Всевишній надалі співтворцем людства обрав не Ангела, а Жінку. Вона виношує у своєму лоні дитину, в яку при народженні Бог вдихає життя.

Шануючи вибір Творця, наш народ возвеличив Жінку. Вона на цій землі ніколи не була рабинєю, ніколи не затуляла обличчя чадрую, не була ізольована в жіночій половині, ніколи її не продавали-купували за калим. Навпаки, ще дівчиною вона завжди користалася волею вибирати собі пару, її питали, чи хоче вона вийти заміж за такого-то й дарували за нею віно, а не брали за нею платню.

Ще з часів трипілля (IV–II тис. до н.е.) кожна жінка не мала над собою володаря, якому треба догоджати, подобатися. Вона не боялась й не соромилась виявити свою волю, бажання вдачу. Це залишило слід у ментальності поколінь, вихованих такою матір'ю. Досі живі й охоронні українські виголоси: «Благослови, Мати!», «Ой, мамо!»

Ігумен Почаївського монастиря Залізо в грізну хвилину звернувся: «Ой, рятуй, Божа Мати, монастир загибає...»

На шляху нашого народу доля щедро насипала катастроф. Але знову і знову проростали нові зерна.

Що ж не дає нам розсмоктатися серед інших, не загинути у жодній з пережитих катастроф? Культ МАТЕРІ.

Це той талісман-різець, що формує українську особистість та стійкість у завірюхах, деформаціях і катастрофах. Це культ Божої Матері, Матері Країни та земної Матері.

Народ співає:

*Ой, я маю три матері, та всі три хорошії
Три матері, три квіточки, як три красні рожі,
Перша мати — Непорочная, як лілея біла,
Із Дитятком — Немовлятком, Пречистая Діва.
Друга мати — це найкраща на світі країна.
Земля наша, наша славна Ненька-Україна.
Третя мати — що ж про неї гарного сказати?
Це ласкава, любя, мила, рідна моя мати.
Ой, маю я три матері, та всі три хороші.
Три матері, як три квітки, як три красні рожі.*

У травні, коли вишня вбирається у біле і яблуня красується у пишному вінку, приходять на землю світле свято – Свято Матері.

Травень споконвіку вважався місяцем Божої Матері. Вшановуючи її, люди не забували і про Землю, і про рідну матір.

Другої неділі травня діти разом з ненькою поспішали до садка, щоб обійняти яблуню, пригорнути вишневі віти й уклонитися вінку землі - барвінку:

*Спасибі тобі, Земле Тетяно, за те,
що рід людський увічнила:
бабусю у вишню возвела,
матінку яблунею назвала,
а сестру з калиною поєднала.*

Тут же закопували кусники хліба, гроші й зерно, «щоб у добрі та спокої довіку бути». І потім йшли до хати, де за давнім звичаєм мали вшановувати матір хлібом та дарунками.

Відчинивши двері, промовляли:
*Пороги, пороги, із вас — дороги!
Дозвольте ступити, матір обійняти,
Сиву голубоньку поцілувати.*

Мати зустрічала дітей, скропляючи їх свяченою водою:

*Вода до ніг — на долю,
вода до рук — на щастя,
вода на поріг, щоб у достатку жив наш рід!*

Син подавав свій дарунок (хусточку, чобітки, або черевички) зі словами:

*Нене-горличко, сива ластівко,
сонце ясне є, усміх дня,
Ви прийміть цей дарунок, матінко.*

Мати з великою шаною брала хліб і клала на стіл, промовляючи:

*Хліб на столі — доля в руці
щастя вітається,
доля — не цурається.*

Дарунки клала поряд з хлібом зі словами:

*Нехай люди бачать, а онуки вчаться,
матір поважають — честь бережуть.*

Побіля братових дарунків лягала донина вишиванка — голубе з жовтим по білому. Нитки добирались у святкові дні, а сплітались у візерунок у Чистий четвер: «*щоб мали наступальну силу від лихого ока і слова*». Не було на тій вишиванці традиційного чорного кольору:

*Нехай матуся на сім світі добро творить
та до вишні і яблуні ходить.*

Окрім дітей, вітали господиню рідня, чоловік. Добрим знаком було дістати від чоловіка ложку, коралі, сон-траву, як символи життєвої снаги, надійності і спокою. Та найкориснішим вважалося зібрати вранці росяні пелюстки яблуневого цвіту і потай, з-за спини, обсипати ними жінку. Це оберігало її від хвороб, возвеличувало у материнстві.

Ті діти, що не могли з певних причин приїхати на свято, передавали матері свої вітання, а у себе дома ставили перед образом Богородиці свічку і просили:

*Вічко, свічечка, світи,
На матінку укажи,
В щасті-долі щоб жила,
Здоров'ячко берегла.*

А ще мали за звичай зберігати зрізані на Мамин день яблуневу й вишневу гілочки.

Щодо цього є легенда про матір та доньку:

«Вони йшли лугом і дуже гарно співали. Обидві вродливі. Люди про них казали: «Спів — від Бога, краса — від землі. Таке рідко кому випадає, а тут і передати нікому: дітей-онуків немає». Не раз бідкалась стара: «Я б і серце своє віддала, аби онучків мати». А донька лише, мовчки, кивала головою.

Переказують, що ці прохання почув Вітер-старець, який всі таємниці знав, і звістив жінкам, що по смерті матимуть те, що хотіли. Згодом таки здійснилося це віщування!

Старша, яка могла б стати бабусею, у вишню перетворилася, зі своєї кривці ягідки родить і серце у зернятку ховає. А донька, у житті, діточками обділена, дісталася їх, як яблунею стала...»

Певне, тому цього дня на материнських могилах з'являлися дві гілочки — вишнева і яблунева, поставлені у склянку з водою та зерном. Запалювали діти свічку й схилялися над нею з лівого боку — «від серця».

Проте це свято скоріше було духовним. Державним воно стало значно пізніше. У 1910 році молода американка Анна Джервіс, яка рано втратила матір і боляче пережила цю трагедію, вирішила відзначати День Матері в школі, де вчителювала. Вона помітила, що в тих родинях, де матір поважають, проблемних дітей не буває. Учні та їхні батьки з радістю підтримали ініціативу вчительки. Через чотири роки потому вони звернулись до Конгресу США та Президента Вільсона з проханням встановити аналогічне державне свято. У 1914 році Конгрес США видав декрет про щорічне святкування Дня Матері у другу неділю травня. Невдовзі його узаконило ще чимало країн: Швеція, Норвегія, Данія, Німеччина, Польща. Так цей день став Міжнародним Святом. Україна в той час не мала своєї державності. 1929 року Союз Українок Галичини звернувся до українських громадян із закликом встановити Свято Матері. Відгукнулися культурно-просвітницькі організації. Але у 1939 році з приєднанням Галичини до Радянської України були заборонені Союз Українок і Свято Матері.

У дев'яностих роках в Україні відродились і Союз Українок, і святкування Дня Матері. Проте офіційно воно проводилось тільки на рівні громадських організацій. І лише у 1999 році, після звернення Світової Федерації Українських Жіночих Організацій (СФУЖО) до Президента України Леоніда Кучми, Свято Матері за президентським наказом N 489/99 стало державним. Та от тільки воно не сприймається людьми. Хтось ставить до нього, як до нав'язаного згори, на кшталт радянських свят; хтось

переносить на нього своє ставлення до колишнього Президента України, хтось вважає, що воно прийшло до нас з Америки. А я вірю, що прийде час, коли День Матері знову стане святом родинним, коли, нарешті, люди усвідомлять Заповідь Божу, накреслену на кам'яних таблицях, які майже три з половиною тисячі років тому отримав пророк Мойсей від Бога на горі Синай: «Шануй батька і матір твою, щоб тобі було добре, і щоб ти довго прожив на Землі».

Газ. "Україна козацька" № 09-10 (199-200), травень 2013, с. 14

Українська страждальна мати

У Степана і Анни Кук було шестеро дітей: п'ять синів і одна донька. Батько родини – людина спокійної вдачі, робітник залізничної станції. Мати – ініціативна, бойова жінка. Вона вела невелике господарство і займалася вихованням дітей. Саме мати вклала у душі дітей незламний характер борців за долю України. Усі шестеро були учасниками національно-визвольного руху.

З шістьох дітей Анна втратила чотирьох: Гілярка стратили у 1938 поляки, Ілько загинув на Волині в час наступу німців, Івана і Филимона вивезли більшовики до Сибіру (один з них там загинув), донька померла в 1994, а Василь, який після загибелі генерал-хорунжого Романа Шухевича (Тараса Чупринки) очолив Провід ОУН, був зрадливо "накритий" у бункері біля села Кругів, відбув семилітній термін у концтаборі. Після звільнення жив у Києві, працював над виданням Історії визвольного руху 30-50-х років 19 ст. Помер.

Найулюбленішою дитиною був молодшенький Гілярко. Вона називала його "мій Гілярцьо", або "мій синунцьо". Він мав ніжне, майже дитяче обличчя, чорні, глибокі очі, що завжди сміялися, а усмішка була така щира і невинна, що ніхто не повірив би в переступлення ним карного закону. І саме його мати втратила першим.

Гілярка Кука – 20-літнього студента засудили на кару смерті за напад на двір Ясинських на ідейному підґрунті. Вирок прийшлося ждати довго. Цілі тижні і місяці проводив хлопець у самоті. Почуття, які нуртували в душі, він приглушував сильною волею.

Нарешті, 23 серпня 1938 року прийшло рішення. Присуд смерті. Він мав бути виконаним 25 серпня, про що було повідомлено матері.

"Що ж діяти! Така вже Божа воля!" – здавивши біль, відповіла Анна.

Ніхто не знав, що діється в її серці, якою силою стримує сльози. Коли адвокат просив, щоб вона при останній зустрічі з сином не плакала, аби не спричинити плачу у сина, бо він ні у якому разі не сміє зломитися, вона твердо сказала: "Вони у мене сльози не побачать! Вони мали би тішитись тим, що завдають нам такий великий біль, що роблять мені таку страшну кривду? Ні! Їм того не діждатися. Тільки боюся за мого старого. Ми йому ще нічого не сказали. Він, напевно, не витримає би. Такий м'який, як віск. Скажемо йому тоді, коли вже буде по всьому. Тому його, навіть, сюди не брали. А тут вам за ваше добре серце до мого Гілярця я принесла гостинця: курочку, бо більше нічого не мала".

Ця Мати в такий жахливій хвилині свого страждального життя не забула про те, що наказує прадавній звичай доброї поведінки – прийти з гостинцем.

Після зустрічі з сином, вона повернулась до адвоката, який не міг знайти спокою: "Я була у мого Гілярця! Він спокійний! Навіть сміявся, коли говорив зі мною... Я знаю, що моя дитина не вийде зі себе, не зломиться, та все ж таки я йому сказала: "Слухай, Гілярцю, що би ти, дитинонька, випадково не зломився й не зробив стиду. Ти не гинеш за що-небудь. Ти не зробив цього для себе, а для справи, для нас усіх. Тримайся, дитинонько, будь спокійний, закуси губи й витримає до

останньої хвилини". І він обіцяв, а він уміє додержати слово. Я свою дитину знаю..."

Навіть Богоматір плакала, коли втрачала Сина, а довгі віки художники напружували уяву, щоб відтворити цей біль і ці сльози. А тут, наша селянка, нещасна матір. Її давить не менший біль, але вона в такій скорботній хвилині не заплакала, вона ще й сина підтримувала. Та хто ж у силі змалювати цю скорботну матір-селянку з її болем, без сліз?

І син був гідний матері. В останні хвилини додержав слова. З усмішкою на обличчі пішов на смерть.

Спогади адвоката Степана Шухевича вперше були надруковані у щоденнику "Краківські вісті" (№83) 20.04.1941, а переповіла їх вам Людмила Огнева.

"Світлиця", №16, 14 березня 2003.

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Мисливський календар у казці «Рукавичка».

До найдавнішого виду народного епосу належать колядки, щедрівки, посівалки/засівалки, казки.

Запорукою їхньої давності є риси архаїчного думання. Однією з таких рис можна вважати кумулятивність: існування в текстах рефренів — повторення групи слів (епізодів).

Наявність рефренів в текстах є ознакою того, що вони могли колись виконувати роль ритуальних молитов. Для нас же важливим є те, що саме кумулятивні твори найбільше виділяються багатством давнього міфологічного змісту.

Класичним взірцем кумулятивних казок в українському фольклорі можна вважати казку про загублену «рукавичку», яку знайшли звірі та вирішили в ній жити:

Ішов дід лісом, а за ним бігла собачка, та й загубив дід рукавичку.

От біжить мишка, улізла в ту рукавичку та й каже:

— Тут я буду жити!

Коли це жабка плигає та й питає:

— А хто-хто в цій рукавичці?

— Мишка-шкряботушка. А ти хто?

— Жабка-скрекотушка. Пусти й мене!

От уже їх двоє. Коли біжить зайчик. Прибіг до рукавички та й питає:

— А хто-хто в цій рукавичці?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка. А ти хто?

— А я зайчик-побігайчик. Пустіть і мене!

— Іди!

От уже їх троє.

Коли це біжить лисичка — та до рукавички:

— А хто-хто в цій рукавичці живе?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка та зайчик-побігайчик. А ти хто?

— Та я лисичка-сестричка. Пустіть і мене!

— Та йди!

Ото вже їх четверо сидить. Аж суне вовчик — та й собі до рукавички, питається:

— А хто-хто в цій рукавичці живе?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігайчик та лисичка-сестричка. А ти хто?

— Та я вовчик-братик. Пустіть і мене!

— Та вже йди!

Уліз і той. Уже їх п'ятеро.

Де не взявся — біжить кабан.

— Хро-хро-хро! А хто-хто в цій рукавичці живе?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігайчик, лисичка-сестричка та вовчик-братик. А ти хто?

— Хро-хро-хро! А я кабан-іклан. Пустіть і мене!

— Оце лихо! Хто не набреде — та все в рукавичку! Куди ж ти тут улізеш?

— Та вже влізу, — пустіть!

— Та що вже з тобою робити, — йди!

Уліз і той. Уже їх шестеро, уже так їм тісно, що й нікуди. Коли це тріщать кущі, вилазить ведмідь — та й собі до рукавички, реве й питається:

— А хто-хто в цій рукавичці живе?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігачик, лисичка-сестричка, вовчик-братик та кабан-іклан. А ти хто?

— Гу-гу-гу! Як вас багато! А я ведмідь-набрідь. Пустіть і мене!

— Куди ми тебе пустимо, коли й так тісно?

— Та якось будемо.

— Та вже йди, тільки скраєчку! Уліз і ведмідь, — семеро стало.

Та так вже тісно, що рукавичка ось-ось розірветься.

Коли це дід оглядівся, — нема рукавички. Він тоді назад — шукати її, а собачка попереду побігла. Бігла-бігла, бачить — лежить рукавичка і ворушиться. Собачка тоді: «Гав-гав-гав!»

Вони як злякаються, як вирвуться з рукавички, — так усі й порозбігалися лісом.

Прийшов дід та й забрав рукавичку.

Аналіз цієї казки зроблено професором Віктором Давидюком у творі «Первісна міфологія українського фольклору».

Автор вважає, що за класифікацією казка «Рукавичка» належить до мисливських казок про тварин, та на відміну від них не має жодного негативного персонажу, ні переліку мисливських знарядь, ні сцени вдалих ловів, не може служити й взірцем ініціального тесту-випробування, бо досить проста, хоч і можна припустити, що найдавніші мисливські оповідки для запам'ятовування й відтворення могли бути й не дуже складними. Та, як правило, такі тексти часто губилися в пам'яті, бо їх місце займали все досконаліші і складніші, а прості, втративши свої первісні функції, просто забувалися. Тому серед

сучасних казок-тестів таких прямолінійних сюжетів, як у «Рукавичці», майже не трапляється. Отже, причини її збереження у чомусь іншому.

Перше, що впадає в ній у вічі, - це те, що кожна тварина має подвійну назву, яка символізує певну рису її поведінки чи діяльності: *мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігачик, лисичка-сестричка, вовчик-братик, кабан-іклан, ведмідь-набрідь*.

Але жабка скрекоче не протягом року, а лише в певний час. Та й ведмідь узимку взагалі спить. То звідки ж тоді в зимовому лісі узятися тваринам, які за логікою мали б перебувати в цей час у зимовій сплячці? Може рукавичка мала послужити їм колективною оселею? Тоді до чого тут зайчик, лисичка, вовчик, кабан, які не залягають на зиму у сплячку?

Аналізувати цю загадкову казку почнемо з характеристики основних функцій рукавички, як ритуальних, так і чисто практичних, вірніше із сукупності всіх її семантичних і символічних значень.

Практичне значення рукавички — оберігати руку від холоду, або, як кажуть, *гріти*. В переносному значенні вираз «*погріти руки*» в українській мові означає «*збагатитися*».

З мотивом збагачення рукавичка співвідносна в ритуалі новорічного посівання. Посівали колись тільки з рукавиці. При цьому зичили:

*Сійся-родися Жито-Пшениця
Всяка Пашниця
Коноплі під Стелю
І Лен по коліна!
Щоб Вас ніколи голова не боліла
Щоб була у Вас завжди Радість і Втіха
Щоб Ваша Хата не знала лиха
Хай Добро і Щастя Вас не минає
Щедрість і Ласка всіх звеселяє!*

Тобто основною функцією висіяного з рукавиці збіжжя було ритуальне викликання добробуту. Таким чином, можна з повною вірогідністю стверджувати, що рукавиця мала в посівальному обряді те саме значення, що й ріг достатку, з тією лише різницею, що поза обрядом вона це значення втрачала. Тому не буде перебільшенням сказати, що в календарній обрядовості рукавичка як символ невіддільна як від нового року, так і від засівання врожаю. Коли ж узяти до уваги, що початок року наші предки колись відзначали навесні, то згуба дідом рукавиці вмотивована в казковому сюжеті як з ритуального, так і з практичного боку: цим закінчувалась зима і завершувалось ритуальне засівання на новий урожай. Цим починався і новий рік. Тому загублена навмисно чи ненароком рукавичка може вважатися ще й символом нового року. Може ця згуба сприйматися і як магічний засіб для наближення тепла, бо ж до середини ХХ століття, коли довго не наставало тепло, серед дітей існував звичай шукати винного. Обов'язково знаходили когось такого, хто досі ходив у чомусь зимовому і цим «літо лякав».

З винуватця силоміць стягували шапку чи рукавиці й закидали на найвище дерево. А часто ще й били за це і зовсім не символічно. Після цього, на їх думку, мала настати весна. На Стрітіння — день, коли зима стрічається з літом — казали, що вже циган кожуха продав. Хтозна що саме малося на увазі: циганська покvapливiсть чи таки здійснення ритуалу, який мав наближати весну?

Схоже, що в цей же контекст можна вписати і загублену дідом напровесні рукавицю.

Чому напровесні, а не посеред зими?

В цьому нас переконують обставини, які трапляються з нею пізніше.

В усіх із них є багато схожого з фенологічними⁷

⁷ Фенологія — наука про сезонні явища в природі.

особливостями цілого року.

Першими після звільнення землі з-під снігу заявляють про себе миші. Вони вилазять із нір і шукають їжу поблизу людських жител, нерідко набридаючи при цьому своїм нав'язливим шкряботінням. Це шкряботіння є найхарактернішою ознакою **березнево-квітневої** пори. І не тільки в чисто емоційному плані. Воно нагадує людям про те, яку небезпеку становлять миші для їхніх скромних під весну припасів. Ця небезпека й служила першою позначкою на стовбурі мисливського місяцеліку, означаючи перший відтинок року мишачим шкряботінням.

У **травні - червні**, як тільки прогрівалася вода, в природі домінувало жаб'яче квакання, а ночами — ще голосніший скрекіт. У більшості хутрових звірів у цей час починалася линька, хутро ставало непридатним для використання. То ж чи міг цей факт лишитися непоміченим?

У **липні** вечорами, а часом і вдень біля людських осель раптово з'являються зайці. До цього їх, як правило, не буває видно в селі, а це біжать, як на погибель. Що вабить їх у цю пору до людських помешкань, що жене з лісу? В цьому виявляється кілька обставин.

Після третього приплоду (перший буває в лютому, другий у травні) заяче поголів'я збільшувалося в кілька разів. Тож, коли з'являлися лисенята й вовченята, хижакі недовго вибирали засоби харчування спочатку для себе, а згодом і для потомства. Найдоступнішою здобиччю стають зайченята, які тільки-тільки починають освоювати довкілля. Тож, ледь набравшись розуму, разом з дорослими зайцями вони в цю пору намагаються триматись узлісь, куди вовки з вовченятами й лисиці з лисенятами навідуватись поки що не наважуються. Трохи освоївшись, зайці не цураються й селянських обійсть і городів. Це, мабуть, і було найприкметнішим для цієї літньої пори.

Не зовсім зрозуміло, чому зайчик, названий у казці *побігайчиком*, а в деяких варіантах — *лапайчиком*: чи тому, що зайці тікають з лісу, тобто знаходяться в бігах, чи, може, тому,

що в цей час частіше, ніж будь-коли перебігали шлях людям, бо в цю пору року на них найретельніше полювали хижакі і ловили (діалектне-*лапали*), чи тому, що їх прямо біля своїх обійсть неважко було піймати й людям.

Як би там не було, але, судячи з повного збігу казкових і фенологічних реалій, з великою мірою ймовірності можна припускати, що після жабки-скрекоіушки найпомітнішою істотою в природному середовищі ставав зайчик-побігайчик.

Починаючи із **червня**, виходять полювати усім виводком лисиці. Виучка молодняку починається дуже обережно, неподалік від нори. Лише у **вересні** вони залишають обжиті місця і переходять до бродячого життя. Саме тоді й привертають до себе увагу, бо з кожним днем виводок стає усе зухвалішим і нахабнішим, не цураючись ні свійських качок, ні гусей, ні курей. Тому на те, щоб вважати **вересень - початок жовтня** лисячою порою, підстав більш ніж достатньо. Не випадкова в цьому контексті й назва *лисичка-сестричка*, адже вона вживається на означення того періоду, коли домінування лисиць у природі пояснюється дорослішанням молодняку. Лисиці у цей час тримаються стадом. До кінця осені воно розпадається, а розбрівшись поодинці, звірі дещо втрачають попередню сміливість і рідше докучають людям.

З листопада до початку січня у диких вепрів триває гін. Їдять вони в цю пору мало. Самці-сікачі відчайдушно б'ються за самок, наносячи один одному глибокі рани. Оскільки ж зір у свиней дуже слабкий, то, компенсуючи його надзвичайно тонким слухом, роздратовані самці несамоовито кидаються крізь хащі на будь-який шурхіт. Жоден звір цієї пори не здатен витримати удару кабана. Його жертвою може стати й людина. Знаючи про це, люди добре пам'ятали той час, коли було варто обходити десятою дорогою найменші хащі, де міг причаїтися *кабан-іклан*. Так міг і закарбуватися він у пам'яті цей шостий від весни проміжок часу зі знаком дикого вепра, бо саме ця тварина становила у грудні найбільшу небезпеку для людини.

Сьомим зооморфним персонажем у казці «Рукавичка» виступає *ведмідь-набрідь*. Незважаючи на те, що у фольклорі, головним чином у російському, він і вайлуватий, і недотепний, і навіть часом смішний, природний прототип цього образу має цілу низку позитивних якостей. Він надзвичайно витривалий (лося може переслідувати галопом на відстані 10-15 км), сильний (одним ударом може зламати хребет бикові), швидкий (може наздогнати навіть коня), спритний (до жертви підкрадається зовсім нечутно), сміливий і самовпевнений (мандрує лісовими шляхами, не криючись, майже не боїться вогню), з людиною, коли не голодний, вважає краще не зв'язуватись. Дуже небезпечним буває тільки при споживанні здобичі.

Інша справа — ведмідь, який не залягає в зимову сплячку. Недостатня вгодованість не дає йому спокою. Тож коли ситі ведмеді з першим снігом знаходять для барлогу ямку з поваленим зверху деревом чи захаращену хмизом і сплять аж до остаточної відлиги, він намагається будь-що надолужити втрачене. Цей ведмідь не зупиняється навіть перед озброєною людиною. Таким він буває **з другої половини січня до початку весни**.

Подвійна назва *ведмідь-набрідь* — прямий тому доказ, що в казці йдеться саме про такого бродячого ведмедя. Ведмедя під знаком агресивності якого закінчувався рік.

Тепер у нас немає сумніву, що казка «Рукавичка» паралельно з чимось чи навмисно відбила в своєму змісті головні календарні застороги цілого року.

Якщо так, то коли могла утвердитися в цій ролі? Невже ще з тих давніх мисливських часів, ровесниками яких виступають кумулятивні мотиви? Та чи була вона справжнім календарем?

Археологічні дані дають підстави вважати, що поділ року на 12 рівновеликих частин цілком пов'язаний із розвитком культури рільництва. Згадка про 12 місяців із їх потомством, якими, очевидно, вважаються тижні і дні, міститься в одному із

гімнів «Рігведи» - пам'ятці індоєвропейської культури епохи бронзи (II тис. до н.е.). Зображення солярних знаків трапляються і в більш ранніх археологічних культурах енеоліту. То чому в давніх мисливців, які жили одним життям з природою, не могло існувати у її біологічних ритмах системи часових орієнтирів? Повірити в це дуже важко, бо кожен із наведених тут чинників не міг не позначатися на результатах ловів. Отже, до кожного із них ловці мали якось готуватися. Особливо в період мезоліту, коли почали полювати на дрібних тварин і навіть приручати кіз. При цьому реагування на фенологічні особливості були необхідною умовою для кожного, хто вирушав у ліс чи й навіть мешкав неподалік від нього.

Результати аналізу казок про тварин, найдавніші з яких відображають побут мисливської епохи, переконують, що число 7 становило на ту пору єдину числову універсалью, яка, за висловом Л.Дунаєвської, служила «виразником найбільшої повноти міри». З семи днів досі складається тиждень, на сім періодів ділився рік. За нормальною логікою один аналогічний період місячному, також мав би становити 7 тижнів. Ідеальний сімковий рік при цьому складався б із 49 тижнів або 343 днів замість астрономічних відповідно 52 та 365. Та зрозуміло, що мисливський календар не вимагав такої точності, і часові проміжки, які детермінувалися кліматичними, ландшафтними та метеорологічними факторами, не могли бути ідеально однаковими. Такий календар не вимагав і суцільної лічби днів року. Головним його завданням було правильно вирахувати початок та тривалість кожного мисливського періоду. В цьому, вірогідно, полягає й сама причина збереження безконфліктної кумулятивної казки, якою є «Рукавичка».

Календар передріздвяних містерій К. Сосенка.

Без плоті божо мудрість невидима суцї.

Андрій Юродивий

Час від часу українська культура породжувала дивовижні за задумом та виконанням твори, які значно випереджали досягнення сучасної їм науки і, як правило, більшістю науковців не сприймалися. Особливо часто це траплялося тоді, коли основою твору ставала глобальна проблема, дослідження якої вимагало залучення джерел різного роду. Отже, закономірно, що твори такого плану приречені або на невизнання, або на довге забуття.

Подібна доля спіткала і працю Ксенофонта Сосенка "Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва і Щедрого Вечора", видану 1928 р. у Львові.

За характеристикою двох релігійних свят (які, як показав К. Сосенко, мають глибокі народні корені) приховано розв'язання питання про походження українського народу, процесу етнічного формування українців та їхньої культури, починаючи з того часу, відколи вони пам'ятали себе окремим народом. Ця ідея була особливо актуальною у 20-і роки (хоча не менш актуальна й нині), коли загострилася проблема возз'єднання українських земель у єдину державу та досягнення нею справжньої незалежності. Інакше кажучи, не лише з наукової, а й з політичної точки зору книга К. Сосенка була непотрібна жодній з держав, до складу яких входили землі України. Чи не тому мало хто знає про неї й сьогодні?

Автор належав до тих науковців, які глибоко усвідомили той незаперечний факт, що будь-яка розвинута система світогляду (незважаючи на те, визнає вона це чи ні) не може існувати без пояснення процесу творення світу, закономірностей його розвитку та кінця. Не випадково у книзі ми знаходимо у зв'язку з цим і матеріали про глобальні катаклізми (як образи варіантів кінця світу) та справедливе

зауваження про те, що за своїм характером відчуття творення та кінця світу у давньому світогляді було, очевидно, тотожним як відчуття переходу від зруйнованого старого до створюваного нового світу. Такий перехід відбувається під час дванадцяти святовечірніх днів, коли відбувається «відкритість» (розрив) у нескінченність Всесвіту. Світове божество сходить у світ людей....

Частина висновків К. Сосенка може бути кваліфікована як безумовні наукові відкриття.

Доктор іст. наук М. Чмихов

Таким відкриттям є Календар Передріздвяних українських народних містерій.

Українське Різдво – Свято Різдва Світа і хвали Господу-Творцю

Провідною думкою українського прадавнього свята Різдва була ідея народження Світу і поклін Творцеві, що підтверджується святковими співами про нього:

Коли не було з Нащада Світа Святий Вечір!
Тоді не було Неба ні Землі Добрий Вечір!
А но лем було Синєє Море Святий Вечір!
А серед Моря Зелений Явір Добрий Вечір!
На Явороньку Три Голубоньки Святий Вечір!
Три Голубоньки Радоньку радять Добрий Вечір!
Радоньку радять як Світ сновати Святий Вечір!
Та спустимося на Дно до Моря Добрий Вечір!
Та дістанемо Дрібного Піску Святий Вечір!
Дрібний Пісочок посіємо Ми Добрий Вечір!
Там Нам ся стане Чорна Землиця Святий Вечір!
Та спустимося на Дно до Моря Добрий Вечір!
Там дістанемо Золотий Камінь Святий Вечір!
Золотий Камінь посіємо Ми Добрий Вечір!
Там Нам ся стане Ясне Небонько Святий Вечір!
Небонько Світле Сонінько Добрий Вечір!

Світле Сонінко Ясен Місячик Святий Вечір!
Ясен Місячик Ясна Зірниця Добрий Вечір!
Ясна Зірниця Дрібні Звіздочки Святий Вечір.

Одиноке Прадерево стоїть серед космічного моря – перших вод на Початку Світа. Воно та Пrawdа причетні до народження: Сонця, Місяця, Зорі, Зірок, які є праобразом першої родини: "Ясний місяць – пан господар, Ясне сонце – його жена, Ясні зорі – його діти".

Як співають Колядки на Святі Вечерю до людей приходить сам Господь у супроводі космічних Світил. Для них готуються первісні жертви земних плодів – страви на Святковому столі.

Одночасно зі святом Різдва Світу в Україні відзначається Різдво Христове. Зрозуміло, що християнська ідея про народження Спасителя світа співпадає з давньою вірою українців у Бога Творця, що він навідається до своїх людей, принесе їм блага і охоронить від злого. Дивує такт народу, що так обережно і вдало поєднує християнські ідеї зі староукраїнськими:

Святи, Боже, вечереньку
На святий вечір!
Ходит сам господар по світлойці,
Ставит столики в три рядойки,
Кладе обруси все шовковії,
Кладе ножики все ж сталенії,
Просит Боженька на вечерейку.
Посадив Бога посеред стола,
Святі Пречисту при другім столі,
Усі святії та коло неї.
Приймає Бога зеленим вином,
Святі Пречисту солодким медом,
Усі святії шумнов горівков,
Свою челядку чисто водою
І сам п'є воду з своєю женою.

Світит їм Сонце в одно віконце,
А Ясен Місяць в друге віконце,
Яснії Зори світят довкола.

Також на Таємній вечері присутній, у вигляді снопу пшениці, прадід родини Дідух – дух дідів, всіх попередників роду. Саме внесення дідуха до хати 6-го січня є сигналом початку святовечірньої обрядовості.

Щедрий Вечір – величне Українське свято Води

Другою такою ж великою дією з присутністю Творця є Щедрий Вечір . Він приходить 18-19 січня разом зі Святими Водохрещами. Цей Вечір святкується подібно до Свят-Вечора.

Парне Святкове коло

До обох Святих Вечорів народ готується заздалегідь. Як свідчать етнографічні записки, за два місяці перед святом Народження Ісуса Христа в Україні відбуваються різні народні містерії з худобою, вогнем, водою, які не мають зв'язку з ідеологією свята Різдва Христового, як й ті християнські, що співпадають у цей час з народними. При тому провідні ідеї українського передріздвяного часу виступають так виразно, що дозволяють здогадатися про ідеологію самого Різдва.

Український Передріздвяний час поділений на тижневі й місячні періоди. Цих тижнів і місяців є подвійне Коло. Одне Коло спрямовано до Різдва-Коляди, друге – до Щедрого Вечора.

Святорізняне Коло Свят: від 08.XI до 07.XII минає один місяць; а від 07.XII до 06.I (Різдво) – другий місяць;

Щедровечірнє Коло Свят: від 21.XI до 20. минає один місяць, а від 20.XII до 19.I, (Щедрий Вечір) – другий місяць.

Дати проведення Свят обох Кіл співпадають з датами Християнських свят, які вочевидь були введені підчас християнізації. Окрім того привертає увагу календарна Місячна норма однакова для Святоріздвяного й Щедровечірного Кола: Святкові дні позначають 27-ий день і кінець місяця, і що ці

Святкові дні без огляду на Християнську релігію мають у народній містиці велике значення.

Святоріздвяне Коло Свят

Початком цього часу є 8.XI н. ст., присвячений народом св. Юрові. Український народ вважає Його покровителем домашньої худоби. Після 8.XI н. ст. народ віддає худобу під Його охорону, щоб боронив її перед вовками. Християнська церква (східна) установила в цей день свято св. Димитрія, котрий з св. Юром творить аналогічний тип великомученика.

Кінчає перший місяць, що відноситься до Різдва, Введення (04.XII). Ввечері перед Введенням відбуваються містерії з вогнем і водою; опівночі жінки сідають голі на порозі хати та прядуть "самосівні" коноплі, а вдосвіта вводять молоду худобу до хати. Все це є натяком на початок Світу.

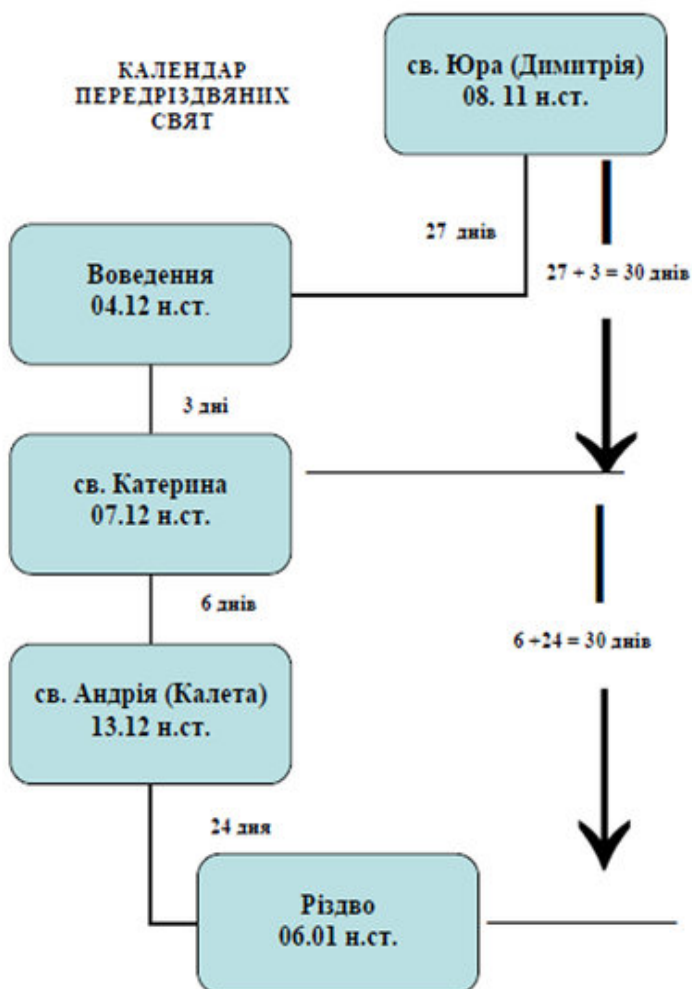
Перший (семиденний) тиждень другого Різдвяного місяця починається днем св. Катерини 07.XII н. ст., а закінчується днем св. Андрія 13.XII н. ст. День св. Катерини називають святом дівочої долі, бо цього дня дівчата ворожать і закликають Долю. Під "долею" вони розуміють шлюб Цей тиждень, присвячений еротичному зворушенню молоді – вечорницям, музиці, товариським забавам і шануванню Місяця. Задля андріївських вечорниць печуть круглу пшеничну паляницю, „Калету“ або „Короля“, обмазують її медом і, вважаючи її нареченою в образі Місяця в повні, вішають на шнурку посеред хати. Кожний з присутніх парубків намагається надкусити Калету, перетворюючи її у спадаючий зі своєї сили і краси Місяць. Надкусана Калета – символ зменшуючого Місяця. По Його зникненні наступить Новий Місяць, відновлена Астральна Сила, що несе для землі і для народу нове життя, нове добро:

Їхав Молодець, Хоробрий Стрілець.

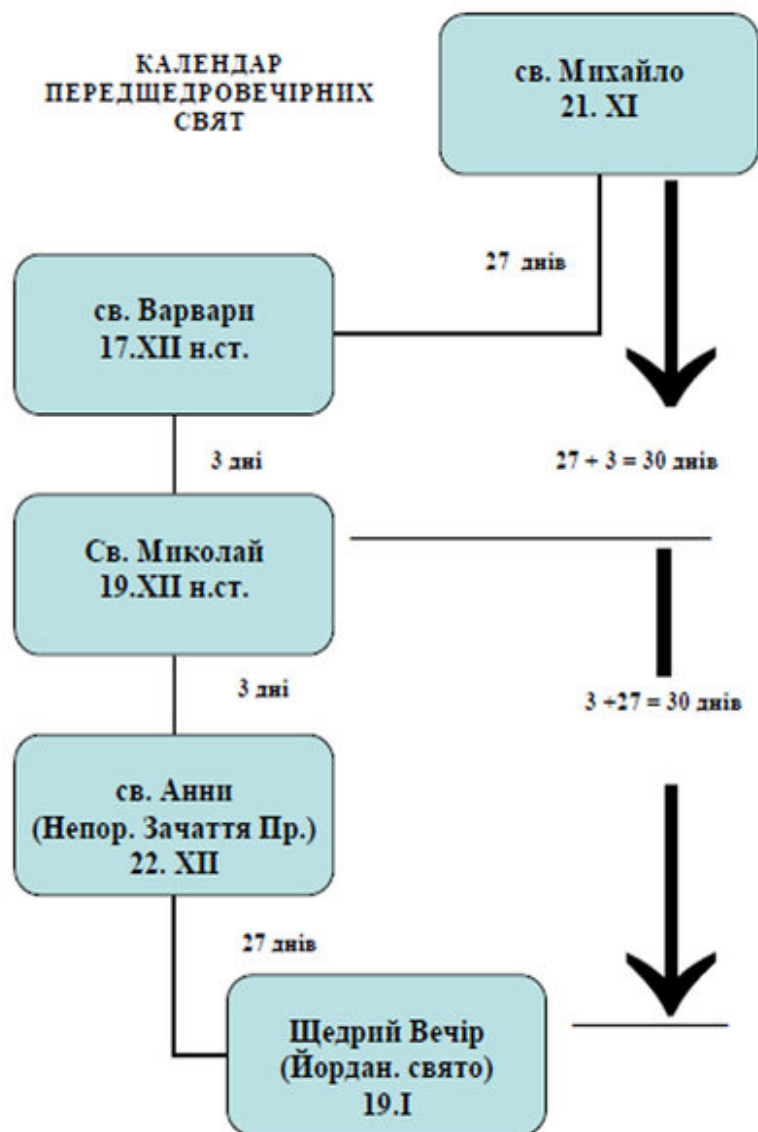
Коня поганяв, Калету шукав.

Зійди, Калето, зійди Круглая.

КАЛЕНДАР
ПЕРЕДРІЗДВЯНИХ
СВЯТ

КАЛЕНДАР
ПЕРЕДЩЕДРОВЕЧІРНИХ
СВЯТ

Калета зійшла, щастя принесла.
Печем Калету, ой, Дірявую.
Калето, пахти, Дівчино, цвіти.
Калета пахтить, Козака манить.
Високо скавав, Калету кусав.
Калету зловив, дірку прокусив.
Калету ламав, крихти розкидав.
Ой, ті крихтоньки, сяють Зіроньки.
Сяють Зіроньки, малі дітоньки.
Диво-Калета світ ізродила.
Ой, Ти Калето, ой, Медовая.
Хто Тебе місив, хто Тебе змастив.
Хто Воду носив, хто Тебе смішив.
Мене місила Красна Дівчина.
Красна Дівчина, як та Калина.
Калето, місись, Житечко, зродись.
Калето, котись, звірино, родись.
Їли Калету, їли Медову.
Кругла Калета світ звеселяла.

На св. Андрія також відбуваються містерії злуку Води з Вогнем – містерії парування: для ворожіння майбутнього гаряче розтоплене олово виливають на холодну воду. Тож маємо нагадування великої містерії Різдва Світа, в котрій головними творчими силами були Вогонь та Вода.

Закінчується другий місяць Передріздвяного кола Святим Вечором.

Щедровечірнє Коло Свят

Початком цього часу є 21.XI н. ст., присвячений народом св. Михайлові. У цей день відбуваються містерії з худобою.

Кінчає перший місяць, що відноситься до Водохреща, день св. Варвари – день особливих релігійних і філософійних

міркувань, а за ним через три дні слідує Свято Миколи. Цей Святий за всіма своїми ознаками – народний Прадід і речник народу перед Богом. Його шанування проявляється Святочними містеріями з худобою. Особисті прикмети св. Миколи аналогічні до християнського св. Ніколая.

На третій від св. Миколи, а вступний нового місяця, день св. Анни (Непор. Зачаття Пр. Д. М.). Дні св. Миколи та св. Анни з давніх часів є Святковими, як "полазні" з шануванням молодняка домашньої худоби й молоді, передовсім молодих хлопців, що навідують того дня хати.

Закінчується другий місяць Передщедровечірнього кола Щедрим Вечором.

Ксенофонт Сосенко. "Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва і Щедрого Вечора.

Сосенко К.

З проблеми місячних назв на Україні..

Про Українські назви місяців Марець і Май.

Марець.

На іранське походження назви: Марець, Март, Марот, — вказували би етимологічні зв'язки тої назви з староіранськими отсими словами:

marəd, verbum – зіпсути, ушкодити, знівечити;

marək, verb – вбити, знівечити, до погибелі привести;

mahrka, maraka, subst – смерть, погибель;

márka – ім'я демона;

mary (перс.) – смерть;

mahrkaða, subst – вбивання, нищення;

mar, verbum – вмирати, гинути.

Aorist — marš, part. perf. pass. — morsta, partic. futuri pass. — morsdwa; ai (Староіранське) mrtáh; / marsta, subst. (p. f. pass.) — смертельний чоловік;

новоперське mard, грецьке μортός; marətan, marat; martiya
— смертельний, смертельний чоловік.

Gayō marətan, Gayō-mart (читай: Гайо-марц) = прачоловік,
перший чоловік — забитий злим духом Агріманом.

Відома річ, що Марець — це найнездоровший з місяців, коли змагається зима з літом і часті переміни холоду з теплом є дуже небезпечні для здоров'я людини; притому таяння снігу і леду спричиняє зимні, убивчі мраки. Фр. Мікльошіч стверджує, що: "деякі (вчені) лучать назву Марець з словами — мор, помір". І це зовсім справедливо.

Всі наведені тут іранські вислови мають аналогії в Українській мові. Українське слово "марчити" значить старітися, смощити.

Польська пословиця каже: *nastaje marzec, umrze niejeden starzec* (за Мікльошічом). З слав'янських народів вживають цієї назви; Українці як в.; Хорвати — *marač*; сх. Серби — *měřč*; Поляки — *marzec*; Литовці — *morčius*. В назвах Марця у тих народів є очевидною основою думки про загрозу смерті. Ця назва є в своїм роді осторогою *memento mori* (пам'ятай на смерть!).

Що воно так дійсно є, а при тім, що назва Марець або Марот, Март, — могло колись означати в Староіранців якийсь протяг часу, або назву місяця, загрожуючого людському життю, на те є отсі докази: В святих книгах Авести є Староіранські міти про Почин всесвіту і життя у нім на протязі чотирьох тритисячок літ, які мали скінчитися приходом Спасителя Сошанс (Sošans). Ці міти оповідають про неустанну ворожнечу злого духа Агрімана проти Бога Творця Агура Мазди (Ормузда) за те, що він сотворив світ. В третім тритисячоліттю сотворив Бог на кінці першу худобину (прабика) й першого чоловіка (прачоловіка). Злий дух забив їх; та вони лишили свій плід і після них зродилася на землі всяка твар і люди. Агріман знову хотів їх знищити, та в обороні світа виступили божі архангели (сотворені з Початку світа), вони

скинули Аґрімана під землю, а боже царство відгородили від нього величезним валом — і зачалось щасливе життя людей на землі. Та світ і люди були в неустаннім страху, бо, як мали скінчитися 300 літ з тисячолітки, в котрій рядив пророк "Ухшияц-ерета", мав прийти демон-чарівник Маркуша (mahr-kuša) і снігами й студією так мучити людей, щоби вони до трьох літ вигинули. Відтак мав бути створений вал Йіми ("Yima Var"), а земля мала наново залюднитися, і від тоді мало настати щасливе людське життя без холоду й голоду, хоріб чи журби. А тимчасом люди виють в страху перед злим духом, вбійником першого чоловіка Ґайо-мареца, і перед його висланцем чарівником демоном Маркушею.

Ось що значить назва місяця — Марець, коли вважати його за Іранське.

В нім є символ змагання життя зі смертю, вислів непереможних бажань чоловіка, щоб жити, і його страху перед ворогами життя.

Є другий доказ на правдоподібність, що Європейська назва Марець є з походження Іранська, і що була колись назвою місяця, або того часу, що його тепер означає.

Зі Староіранських назв місяців досліджено до тепер лиш назви місяців Авестийського календаря. Є це календар гієратичний з дванадцяти місяцями по 30 днів, отже 360 днями, до яких при кінці року додавано 5 святих днів (Gathe дні). Крім того додавано ще 120 літ один місяць (для доповнення бракуючого щороку ще $1/4$ дня).

Рік починався місяцем Мартом. Чи був передавестийський календар невідомо, але можна того догадуватися по іменах місяців Авестійського календаря.

Всі починання реформатора Заратустри (з доби бл. 700 літ перед Хр.), творця Авестійської релігійної ідеології, зміряли до того, щоб усунути давні релігійні повірки й суспільний нелад, зв'язаний з блудною релігійною ідеологією. Назви місяців Авестійського календаря є всі в честь Бога і найбільшої

досконалості прикмет Божого ества, персоніфікованих архангелами. Імена цих архангелів носить значна частина місяців в честь Бога й найвищих ідеальних чеснот.

Назва Марець, — що було висловом безсильного страху перед смертю, який паралізував всяку людську енергію, потрібну в життю, — не надавалася на назву першого місяця в році до реформованого календаря. Тому в Авестійським календарі його нема, а натомість є назва Фраварзін, що значить: вперед (Іран. fra — Укр. про) — до діла! Шостий місяць по Марті, — наш Серпень, час збору з поля, — названо Шатовайрія (кшатра-вайрія) що значить: побажане добро, царство щастя, — утіха; немов в нагороду за працю першого місяця; а місяць п'ятий, коли вся природа розвинулася й красувалася овочами названо Амеретат, т. є. безсмертністю.

Хід думок в назвах Авестійських чергових місяців приневолює шукати за тезами, проти яких вони поставлені. І якраз — первісні тези показуються з антитез: проти понурої апатії марцевої поставлено через нове ім'я місяця Марця, — т. є. фраварзін, наперед ділаючий, себто: вперед до діла ведучий, — новий клич, і доповнено цей клич опісля назвою п'ятого місяця після Марця (то є Липня) : Ameretat — безсмертя. Аргументовано: Вислідом не старечої заціпенілості, але молодецького руху, праці, діла в життю, може бути в свій час радісний оклик: безсмертя і щастя. Реформатори немов казали: тому називаємо так місяці, бо вони дають гідному народові належну нагороду за завзяття до праці й до діла. Бо ж було виразною тенденцією реформованого Іранського календаря: замінити давні профанні назви місяців (чи то виняткових протягів часу) вищими ідейними, релігійними.

Май.

Видно це і по другій іранській назві місяця, яка прийнялася на Україні, і є в Римським календарі, Май, що ним названо третій місяць після Марця.

(Внаслідок нав'язаної літературними колами акції загального "чищення української мови"... викинено Марець будь то латинське, — Май, по здогадові, також неукраїнське, а латинське. Май "українізовано" на російський взірець: муръ, себто мурава, — на травень!)

Це ім'я, подібно як Марець, має повне покриття в Іранській мові, а що до змісту — перейняло з Іранщини всю свою, таку влучну для означеного ним часу, ідеологію.

Після загально прийнятої думки, цей весняний місяць, — то синонім незрівняної, розкішної, молодечої і в повнім розвитку краси природи: свіжого повітря для грудей, молоді зелені в соковитих ростилах, розцвіту запашних квітів, щебету птичок, ясного сонця. Одним словом: місяць Май це образ краси й розкоші. В цілім світі окликаний місяцем любові.

А ось що означає по іранськи слово Май: *mayā*, *femin.*, — втіха, розкіш, блаженність, саме щастя; те саме значить *mayas*, *neutrum* (Староіранське). *Mayah*, *neutr.*; *mayavant*, *mayakan*, *adjectiv*, — запліднення, полова сполука (*Begattung*).

В Українського народу Іранська назва Май зовсім асимілювалася й прийнялася з усією його ідеологією.

Цим словом називає народ також місяць Серпень, стоячи перед розкішним, дорослим, зібраним збіжжям — своїм добром і втіхою своєї праці. Називає його Маїк ; хоч впадає в очі різниця в степенях: це не дійсний Май, — а Маїк (маленький). Маєм називає народ зрубане зелене гілля, для святочного "замаєння" хат.

Майний — значить — з багатим листям (*reichbelaubt*).

Майка, по-українськи, значить "іспанська муха" — *cantharides* (*plural*), відома з своєї властивості в медицині, як половий стимул; слово відповідне Іранському *mayakan* (гл. в.).

Насупроти цього дивного матеріалістичного захвату народу, — для життя в часі розцвіту й буйності весняної природи, — поставлено в Авестійським календарі як ім'я третього місяця по Марті клич: *Horvadat* (*Haurvatat*). Се ім'я

архангела Іранської віри, атрибут божий, і значить: Бог, повнота, завершеність, досконалість. — Ідею того абстракту завсігда лучили Іранці з Ameretat, себто безсмертність, якою назвали місяць Серпень (г. в.).

Є Українське ім'я для Мая — "Ярець", яке Fr. Мікльошіч згадує попри імена місяця Липня, але відносить його до Мая, як більше там приналежне.

На мою думку, належить ім'я Ярець як до Мая, так до Липця, а свідчить воно, як дуже втиснулася колишня Іранська ідеологія в Українську культуру. Староір. *yairya* (==*яйрія*) — це ім'я божества Іранських передавестійських шестирічних діб і свят, якими закінчувано кожен рік року (Іранське *yar*, значить рік — Chr. Barth., *op. cit.*, 1287.) Такими святами були, між іншими, *maiḍuyairya*, то значить "середина року", воно припадало від 1-го — 5 Мая; друге було назване *maiḍuo-šam*, знач. межиліття (вживане досі на Україні: Мєжінь (гл. словар Грінченка) і припадало від 30 Червня до 4 Липня.

(Були аналогічні й інші свята, приміром: "межи-весни", про які писано в моїй книжці про культ.-істор. постать Різдва, у вступі — про Іранський календар).

З іменем "Ярець" зв'язана Українська назва Весни, Яр", — назва ячменю "ярець", котрі то слова з Українського кореня етимологічно вивести годі.

Зазначаю, що чеський дослідник K. J. Egben завважує, що "ім'я Май є мабуть іменем природи, яка в той час (в Маю) плодить" (свої твори). Як показується, K. J. Egben не був далекий від правди, коли це писав, — порівняйте Іранське слово *mauah* (гл. в.). Ім'я місяця, Май, є поширене в отих народів східної й полудневої Європи: Українців, Москалів, Поляків, Чехів, Хорватів, східних Сербів (в них слово *meja* значить майське дерево), Албанців (*maji*), Румунів (*maju*), Литвинів (*mojus*), північних Німців (*Nord-hochdeutsch* — "*mai*") і — як показується — всюди без змін у формах слів.

Українізація імені Май на "травень" є дійсно дуже невдатною. Адже не усе в Маю на землі є травою.

Поминувши несказанну красу Весняної природи, яка в Маю вся в цвіту і безлічі красок, — в очі б'є по всіх усядах народження нової тварі нового життя з його бажаннями, поривами й змаганнями. Цілі народи в Маю оживають та рвуться до життя, шукають його змісту і цілі.

А Ти їй дай такий одвіт яка чудова Майська ніч
Ой як я впаду тричі у Маю
Принесла вам Красу Господарську Рясу
Стали Хусточки маяти стала Діброва палати
Раз якось на Весні крізь Проміння Ясне
А ми Йому Кінця не знайдем

Староіранці виділи в Маю відблеск повноти й невмирущості краси Найвищого Єства та бажали достроїтися до неї своїми життєвими ідеалами й чеснотами.

Український народ глядить на Май також з іншим настроєм і життєвим інтересом, ніж йому приписали публіцисти.

Назва "травень" навіть з Староукраїнськими релігійними традиціями не є в згоді, бо давній релігійний культ буйної зелені, — як символу сили творчої природи, — припадав в святочний час Івана Купала.

Що значать імена Березень і Вересень-Вирисень?

Доповненням образу "іранізації" Староукраїнських поглядів в добі первісного зладження річного календаря, а також Іранських впливів на розподіл року після Вавилонської концепції солярного року, буде розгляд ще двох — на мою думку — дуже старих місячних імен на Україні, мабуть давніших як аналізовані вище, бо простіших, природніших у своїх провідних ідеях, хоча виразно запозичених з Іранської мови. Це два подібні формою і змістом імена Вересень і Березень (відміна Марця).

Ім'я Вересень називає П. Кривда Соколенко (в згаданій вище статті в "Новій Раді") — нікому незрозумілим і тому непотрібним, що займає лиш місце, в календарі, кращим і відповіднішим місячним іменам (на його думку — Жовтневі).

Дійсно, не пояснено цього імені влучно досі ніде.

Були спроби пояснити це ім'я від Українського слова "верес" (Heidelkraut), що ним називають зілля, яке цвіте й дістає ягідки в 9-ім місяці року. Перші спроби такого пояснення, опертого не на етнографічних записках з уст народу, а на індивідуальнім погляді, були в Молитвослові з р. 1861 (видання львівського), в альманасі Вінок, ст. 245 та в календарі Львовянин, з того часу. Опирався на тім поясненні й Фр. Мікльошіч і приймав його за достовірне; щоби доказати походження імені Вересень від назви зілля верес, наводив Мікльошіч назву того зілля зі всіх слов'янських мов, бо показувалося, що вони є такі самісінькі у всіх слов'ян. народів.

Тимчасом отся спільність назви зілля вересу у всіх слов'ян нічим не спричинюється до пояснення походження імені місяця Вересня. Зілля верес є марне, непоказне й не грає ніякої ролі в господарстві, ані як паша, ані як зерно; не має ніякого мітологічного, ані релігійного застосування, не має ніякої долі в народних обрядах, або побутових поведінках; не належить до лікувальних зел.

До того, — імені місяця Вересень уживають між слов'янськими народами лишень Українці й Поляки (wrzesień) й Чехи (vresen).

Польське wrzesień зовсім не відповідає відмінюванню іменника wrzos (= верес), який має в другім відмінку: wrzosu, і форма wrzesień не може бути з wrzosu випроваджена.

Ніякого іншого вияснення імені Вересень, крім вищого, ніхто не поставив. А прецінь це ім'я є незвичайно популярне, всюди на Україні уживане й одиноке для дев'ятого в році місяця, крім жартівливої назви "бабське літо".

Українська назва "сівень" для цього місяця є виняткова (у Хорватів і Сербів іменем "sviba" називають Априль); крім того "сівень" — це немов одна частина широкої думки, яка унята іменем Вересень.

Подаючи нижче пояснення цього імені зі Староіранської мови, зазначу перед тим, як пояснене воно в такому поважнім Українським лексиконі, як Русько-німецький словар Євг. Желехівського (з 1886 р.). Буду подавати обидва пояснення також в Німецькій мові, щоби не звихнути ніякої думки, виказаної в оригіналах.

В словарі Е. Желехівського стоїть:

Вересень — September. "Monat der Nachernte, Tätigkeit, Wirksamkeit der Landwirte, des Ackerbaues und des Säens". Т. є. "місяць покінчення жнив, невсипущих робіт і праць рілників, управи ріллі й сійби".

Цьому імені відповідає отся Іранська рідня слів: varəz, verbum, "wirken Praesens varəz - vərəz — (iterativum) varəzaya, aorist - varəš, infinitiv vərəzeydyai, varəzi, "wirken ("діло робити"), öfters im Gegensatz zu denken (часто в протипоставленні до (слова) думати ; 2) mit Objekt: tun, machen, verrichten, vollziehen, betätigen (чинити, робити, сповнити, виконати, взяти участь в роботі — спільно працювати).

Вислів vərəzintəm, майже тотожний з Українським іменем вересень відноситься особливо до польових робіт (у Christ. Barthol. — сказано: besonders von der Verrichtung der landwirtschaftlichen Arbeit) . Новоперське varz, barz - Feldarbeit, Ackerbau (робота в поли, управа ріллі). Подібні слова в сполуці: з aiwi - die Erde bearbeiten, bestellen — землю обробляти, ріллю управляти; в сполуці з us — wieder gut machen, поправити. Vərəzəna, neutr. Wirken, Tätigkeit, робота діяльність; vərəzvant, adject., energisch, regsam - енергійний, рухливий; varəzyant, adj. wirksam — werktätig — працюючий, ділом зайнятий. Varəza, masc. vərəzya, Wirken, Verrichten von-, Tätigkeit: vərəzai, varəzi, — vərəzeydyai, infinitiv - zu wirken, zu tun, Wirksamkeit entfalten.

varəĉah, neutr.: 1) Kraft, Tätigkeit; 2) Würde — сила, діяльність, гідність; varətay, foem. Handeln, Tun; vərəzyoto, landwirtschaftliche Tätigkeit, Landwirtschaft.

Вищі Іранські вислови належать очевидно до окремої, вибірної категорії думок про енергію, роботящість і її гідність, а рільництво й рільне господарство є передовим предметом і ціллю тих змагань і зобов'язань.

Українська господарська характеристика Вересня зовсім відповідає вище висловленим Іранським ідеям, бо вся думка Українського народу перенята в місяці Вересні лишень працею господарською та рільничою, і є зв'язана з нею почуттями обов'язку, особистими амбіціями, надіями, втіхами або журбою, мотивами особистими та суспільними й економічними.

Все те лучить народ на всій Україні з іменем місяця "Вересень" і толкувати йому про те не потрібно.

Долучу цікаву заувагу, що книжкове ім'я "Вересень" вимовляє Український народ вірно по-староіранськи: "Вирисень" (грубе и, ы); що найменше ствердив я це в Конюхах Бережанського повіту; особливо в тім тоні звучить вимова жіноцтва, (що, як відомо, найкраще зберігає по селах чистоту і красу Української мови й вимови).

В Українській живій мові є група споріднених слів дуже подібних до Іранського дієслова varəz, оскільки розходиться про основну думку слова, якою є жива, енергійна, діяльність. Це слова: борзий (гл. словарь. Е. Желех), schnell, geschwind, rasch; борзо, adverb. — comparativ, боржій; diminutiv. борзенько, rasch, flink; борзість, Schnelligkeit, Munterkeit; борзинá = бистрина бистрість = Schnelligkeit eines Stromes; Stelle, wo die Strömung heftig ist; Stromschnelle.

Є вдаряюча подібність між Українськими місячними іменами Вересень і Березень, а з порівняння відповідаючих їм Іранських висловів виходить повна тотожність тих імен. Можна би тільки зауважити, що ім'я Березень являється еволютивом Вересня, що тим певніше, коли порівняти Староіранське

vərazuoto, а Новоперське varz-, barz-. Це останнє слово означає рільні роботи в полі — і з того виходить, що й Український Березень означає господарські — польові роботи (на прівесні) — і є справді весняним антиподом осіннього Вересня. З цієї причини підпадало би тут ближче пояснення імені Березень як відміни імені Марця (принагідно — Цвітня, бо на Гуцулї так називають Цвітень).

Що до відмін цього імені: "березозол" і "березіль", то я позволю собі поставити під сумнів перше ім'я як народний твір (цю форму подає Євг. Желехівський в Словарі як виняток з творів письменника Тимка Падури; може бути що вона є самовільним перекрученням народного імені Березіль автором); "зола" в Українській мові значить лишень "луг" (Die Lange), а "золити" значить мити, прати, лугом; отже "березозол" як ім'я місяця було би нісенітницею. Форма "березіль" знаходиться в приказках Номиса; про неї ще нижче мова.

Зверну ще увагу, що ім'я Березень сходиться звуково, етимологічно і своїм значінням зі Староіранським місячним іменем Fra-vartin (з фро-варсін, фро-варзін), в яким перша частина імені fra є тим самим, що Укр. "про" для означення руху в якимсь напрямі (гл. Слов. Євг. Желехівс.), приміром: промостити дорогу; провести й і.; друга частина Іранського імені значить тільки, що Вересень.

Іранське ім'я Вересень в чистій формі не виступає між Авестійськими календарними іменами. Це очевидно, що наколи воно означало господарські дуже пильні й важні роботи, то його іменем був унятий і час таких робіт. Господарські осінні роботи не можна замкнути в клямрах місяця, вони бувають коротші або довші, відповідно до потреби, стану аври, часу покінчення жнив і т. і.

І в Українського народу не кінчаться пільові роботи в Вересні; вони кінчаться звичайно в Жовтні, а починаються часто ще в Серпні. Тому ясна річ, що ім'я Вересень означало первісно протяг часу господарських осінніх робіт, а не ім'я місяця.

Для того нема його в гієратичнім Іранським календарі, який був правильно поділив рік на 12 місяців. Це ім'я було правдоподібно в передавествійським народнім календарі, а в часах Авести могло задержатися як неофіційна назва господарського часу. Про існування тої назви в Староіранських передавествійських часах свідчить якраз факт її існування в Українським господарським календарі, бо це очевидно назва не Українського походження.

Що значать імена Червець і Іюнь?

Місячні назви.

Назви місяців могли бути уживані лише там, де були комплекси місяців і вони там чергувалися, чи було то в натуральнім місячнім році чи в солярнім; але ці імена були вживані в Європі дуже пізно.

В Гомера їх не видно, за те можна їх стрінати в пізнішого Гезіода, який знав вже 30-денний місяць. У Грецьких племен у творенні місячних назв не було однозгідності. Подібно нема однозгідності назв місяців у новітніх Германців і в їх сусідів Слов'ян та Литовців. Є у них така різnorodність назв місяців, що не може бути мови про їх якусь спільну основу.

Хоча деякі назви місяців в Індоевропейській групі народів були подібними в своїх ідеях, то тими іменами названо різні (не ті самі) місяці; а те свідчить, що ці імена були колись тільки означуваннями якогось більшого або меншого протягу часу. Коли прийшло до поділу року на 12 місяців, то ці імена приложено до місяців, а зроблено це у кожного народу на свій лад. З цього виходить ясно, чому в сучасних календарних назвах місяців бувають в поодиноких народів свої й різноманітні імена, та, що ці імена давні і були скоріше уживані ніж календарні.

Між сучасними, календарними, європейськими назвами місяців є дійсно багато Латинських, які задля симпатії до Римської культури серед просвітніх верств поодиноких народів і через римсько-католицьку Церкву прийнялися на Заході й

півночі Європи, а опісля різними дорогами дісталися і на Україну та увійшли в церковно-слав'янський календар. Український народ їх не розуміє і не вживає, — окрім Марця і Мая (а може й Априля), що хоч чужі, здобували собі право горожанства на Україні. Але народ прийняв їх не з Латинського календаря, а далеко давніше і просто з їх джерела, зі Сходу. Це буде доказано нижче.

В Римських Юліанських календарі є імена місяців, які походять з часів перед його впровадженням. Раніше ніж той календар були два інші: один Нуми Помпілія, а другий давніший, народний, з 10 місяцями, і місяцем Марцем попереду. Ім'я Januarius впровадив Нума Помпілій і поставив його на першій місці.

До давніх в Римських календарі належали на мою думку назви Март і Май, які в тім випадку дісталися до Риму з іншими елементами східної культури, передовсім, Іранської. Звертає увагу це, що першенство місяця Марця в ряді місяців Римського народного календаря є аналогічне з порядком Іранського Авестійського календаря. Дослідники походження імен місяців Юліанського календаря ще до сьогодні не рішили категорично, якого походження є половина імен того календаря.

Ще поет Овід Назо, який жив у часах упровадження Юліанського календаря (умер 17 року нов. ери) виводив назву місяця Junі "a iuvenibus" (iuvenis = молодець) і мабуть влучно (гл. н. про місяць Червень). Інші виводять цю назву від імені богині Juno (— чому не "Junonalis"?), а ще інші від імені Julius Brutus (були дві Римські родини цього імені). О. Шрадер вважає за іншими дослідниками, що найстаршим іменем в Римських є Julі яке мабуть походить від Ґотицького iuleis, або від старопівнічно-німецького jól, yler (Weihnachten, колишній передхристиянський різдвяний час); або від Фінського jonlu (Weihnachten) і juhla (= свято, святий час). Воно колись означало зимове передхристиянське свято в протипоставленні до літнього часу, який названо Lida, що єднав у собі два літні місяці Junі й

Julі — (порівн. ім'я Lida з Українським "Літо").

Так само можна квестіонувати Латинське походження кількох інших Римських календарних імен місяців, — а між ними Марта і Мая, яких походження рад би я висвітлити нижче.

Червець, Іюнь та Івана Купала.

Крім господарсько-пасічничого значіння має Червець ще й мітологічне, яке не можна поминути мовчки: нарід лучить з тим місяцем свої Старосвіцькі вірування й обряди. Їх об'єктом є буйна рослинність, яка в тім часі виступає в своїй повній красі й силі, — а її творцями вважає народ Вогонь і Воду, як первні природи, що спричинили Почин Світа, та все є чинними в природі.

Вони нагадують народові в сім місяці містерії з Почину Світа, які обходив в Старосвітським Святі Різдва і він їх поновлює в Вечір перед Івана Купала ігрищами з вогнем і водою.

Правда, що формально ці обряди вже майже всюди понехаяні, але в традиції народній вони ще живуть і день 24 червця (ст. стилю), хоч формально це християнське свято Різдва Івана Хрестителя, але в душі народу в цей день є все ще повно давньої містики і чару, які падають на цілий той місяць.

Зі Староукраїнськими мітичними традиціями сходяться в тім місяці мабуть і Староіранські. В Іранців цей місяць був присвячений зоряному генієві Tīr — і споминові Сотворення звірят і води. Цей божок Tīr був патроном (покровителем) пригожих дощів і вродливості ростин, та боронив народ перед демоном посухи.

Є ідейний зв'язок між Іранськими й Українськими традиціями. Молода черва бджільна може бути символом першої звіринності на землі; містерії на Івана Купала з пусканням на воду вінків з зелені з причіпленими горючими світельцями, — це об'ява радості народу з буйного росту рослин, а вогонь з водою — це творча сила природи. Молодь,

яка сама виключно бере участь у цих містеріях, є символом молодечості в природі,

— а Іван Купало передовим представником молоді.

Звертаю при цім увагу, що Іранське слово "yvan, — yuvan, — yun" (чит. иван, — юван, — юн) значить: 1) молодець; 2) молодий лицар; а український Іван в суті річи значить те саме; при тім укр. іменник "юнак" (архаїчне: юний) є також синонімом молодечості й молодецької бравості.

(Порівняти Щедрівки, де мовиться то про Молодця, то про Іванка, все в Місячній символіці.)

З того виходило би, що ім'я місяця Junі є не тільки Іранського походження, але ідеологічно не чуже й Українцям. "Юнь" могло би бути збірним від "юний", — в кожному разі може бути Українським народом інтуїційно, по-своєму зрозуміле .

Дзвони 1931.

ПОДАРУНКИ ПРЕДКІВ

МИСТЕЦТВО, УСПАДКОВАНЕ ВІД ПРЕДКІВ.....	3
Воловненко В. Всесвіт на вістрі голки.	3
Візуальна ознака національної ідентичності та самосвідомості	8
За українську Україну.	13
Традиції та життєдайність етносу	17
Вузір-козир – книга буття українців	20
Орнамент – оздоба чи магія?	23
«Правильна» вишиванка.	27
«Полуботчишина» сорочка.....	38
Про «Полуботчишину» сорочку в пресі.....	43
Про вишиті сорочки в пресі.	45
Чоловічі обереги.....	61
Рушник, благословенний Богом.	63
Лесин рушник	65
УКРАЇНЬСЬКА ЗВИЧАЄВА КУЛЬТУРА.....	70
Спілкування людини з Природою.....	70
Вплив ушавлення на людину та Природу.	74
Вплив національного одягу на здоров'я людини.....	78
Вплив руху на здоров'я людини і Природи	80
Платон мені друг, але істина дорожче	85
УКРАЇНЬСЬКА МАТИ	86
Культ Матері	86
Українська страждальна мати	91
УКРАЇНЬСЬКИЙ КАЛЕНДАР	93
Мисливський календар у казці «Рукавичка».....	93
Календар передріздвяних містерій К. Сосенка.	102
Сосенко К. З проблеми місячних назв на Україні..	110
Про Українські назви місяців Марець і Май.	110
Що значать імена Березень і Вересень-Вирисень?....	116
Що значать імена Червець і Іюнь?	121
Червець, Іюнь та Івана Купала.....	123

Науково-популярне видання

Людмила Огнєва
ПОДАРУНКИ ПРЕДКІВ

Комп'ютерне верстання виготовлення та
художнє оформлення:
Людмила Огнєва

Підп. до друку 2021. Формат
Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. Зам. №. .
Наклад 10 прим.

ВД «Освіта України»
ФО-П Маслаков Руслан Олексійович
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №4726 від 29.05.2014 р.
Тел. (095) 699-25-20, (098) 366-48-27.
E-mail: osvita2005@mail.ru, www.rambook.ru

Виготовлювач: ФО-П Поліщук О.В.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №2142 від 31.03.2005
07400, м. Бровари, вул. Незалежності, 2, кв. 148
тел. (044) 592-13-49

Сьогодні усі негаразди
в суспільстві пов'язують
із кризою — чи то економічною,
чи екологічною, чи етнічною,
чи демографічною,
чи оздоровчою.

Але всі вони у перекладі
з грецької означають
одне — "вирок".

Варто було б замислитися
над цим.

У пошуках виходу зі
будь-яких криз нам треба
звернутися до правитоків
нашого народу.